

ХАДА РОЎНАЯ, УПЭЎНЕНАЯ

З увагаю і з вялікай цікавасцю прачытаў я апублікаваныя ў друку матэрыялы лістападаўскага Пленума ЦК КПСС — пастанову «Аб праектах Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР і Дзяржаўнага бюджэту СССР на 1979 год» і выступленне таварыша Л. І. Брэжнева.

Пленум ЦК КПСС абмеркаваў надзвычайна пытанні далейшага эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны — разгледзеў і ў асноўным ухваліў праекты плана і бюджэту СССР на 1979 год, прыняўшы адпаведную пастанову і даручыўшы Савету Міністраў СССР унесці ўказаныя праекты на разгляд Вярхоўнага Савета СССР. Дэсятая сесія Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання зацвердзіла іх.

Прыемна ўсведамляць з гэтых матэрыялаў: савецкі народ, заканчваючы трэці год дзесятай пяцігодкі, дабіўся велізарных поспехаў у справе выканання сацыяльна-эканамічнай праграмы, выпрацаванай XXV з'ездам КПСС. «Мы ідзем наперад шырокім фронтам, — сказаў на Пленуме ЦК КПСС таварыш Л. І. Брэжнеў. — Краіна наша пераўтвараецца літаральна на вачах. Велізарныя маштабы нашых здзяйсненняў».

Асаблівай веліччу гучаць прыведзеныя лічбы: за тры гады дзесятай пяцігодкі выпушчана прадукцыі на 450 мільярдаў рублёў больш, чым за першыя тры гады дзевятай, сёлета ў краіне сабрана 235 мільёнаў тон збожжа, што азначае, як падкрэсліў таварыш Л. І. Брэжнеў, цяжкая бітва за ўраджай 1978 года выйграная паспяхова.

Адзначаючы велізарны ўклад у засыпку збожжа ў дзяржаўныя засека хлебарабай Рэспубліцы Федэрацыі, Украіны і Казахстана, вялікія поспехі баваўнарабай Узбекістана, Таджыкістана і Азербайджана, таварыш Л. І. Брэжнеў даў высокую ацэнку і ўкладу нашых землякоў, беларускіх працаўнікоў, у вытворчасць бульбы. Безумоўна, гэтая высокая

ацэнка выкліча ў нашых людзей новы прыліў стваральнай энергіі.

З матэрыялаў Пленума ЦК КПСС відаць: партыя пераходзіць на вышэйшы матэрыяльны і культурны ўзровень жыцця народа. Ён адзначана, намечаныя на тры гады заданні па павышэнні грашовых даходаў насельніцтва ажыццёўлены поўнасцю, больш чым на 30 мільярдаў рублёў павялічыўся рознічны тавараабарот, з пачатку пяцігодкі ўведзена ў эксплуатацыю каля 6,5 мільёна новых добраўпарадкаваных кватэр, а ў 1979 годзе завяршаецца правядзенне аднаго з буйных мерапрыемстваў сацыяльнай праграмы пяцігодкі — павелічэнне платы работнікам асветы, аховы здароўя, культуры і іншых невятворчых галін, у выніку чаго ў дзесятай пяцігодцы 31 мільён чалавек будзе мець большую плату. Дадатковыя льготы атрымаюць ветэраны Айчыннай вайны.

План на 1979 год — яшчэ адзін упэўнены крок у рэалізацыі рашэнняў XXV з'езда КПСС, заданняў дзесятай пяцігодкі, выкананні намечанай праграмы павышэння народнага дабрабыту.

Дэталева знаёмлячыся з матэрыяламі Пленума ЦК КПСС, яскрава адчуваецца дзелавая абстаноўка, ленинскі стыль кіраўніцтва ў нашай партыі. На Пленуме ЦК КПСС гаварылася не толькі пра нашы вялікія поспехі, але і пра яшчэ нявырашаныя праблемы і недахопы. «Аналіз недахопаў, — падкрэсліў таварыш Л. І. Брэжнеў, — заўсёды служыў для нас зыходным пунктам палепшэння работы».

У сувязі з гэтым падрабязна гаварылася пра тую частку народнай гаспадаркі, што яшчэ патрабуюць большай увагі з боку партыйных, савецкіх і гаспадарчых органаў. У прыватнасці, у чацвёртым годзе пяцігодкі прадугледжваецца паскарэнне тэмпаў развіцця прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці, росту прадукцыйнасці працы, ажыццяў-

ленне шматлікіх мер, накіраваных на памяншэнне дыспрапорцыі ў народнай гаспадарцы. Пры размеркаванні капітальных укладанняў большая ўвага ўдзяляецца развіццю такіх галін, як паліўна-энергетычная, металургічная і транспарт. Таксама большая ўвага будзе ўдзяляцца вытворчасці тавараў народнага спажывання. Павелічэнне выпуску, расшырэнне асартыменту і павышэнне якасці гэтых тавараў аб'яўлена ключавой задачай.

Нам, пісьменнікам, безумоўна, трэба асабліваю ўвагу звярнуць на тую частку выступлення таварыша Л. І. Брэжнева, дзе гаварылася пра паліўна-энергетычную работу — тых участкаў дзейнасці, дзе і наша, пісьменніцкая, працягвае выходзіць і заклікаючая сіла.

«Савецкі чалавек цяпер, як ніколі раней, палітычна адкаваны і актыўны, — падкрэсліў таварыш Л. І. Брэжнеў. — Ён законна прад'яляе высокія патрабаванні да сродкаў масавай інфармацыі. Абавязак работнікаў ідэалагічнага фронту — павышаць якасць, эфектыўнасць работы, удасканальваць яе формы і метады».

Гэтыя ж задачы, безумоўна, стаяць перад намі, пісьменнікамі, і ў святле дастойнай сустрэчы свята 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі, якое працягваюць нашай рэспублікі адзначаюць новымі працоўнымі подзвігамі. Як паведаміла ЦСУ БССР, напрыклад, работнікі прамысловасці Беларускай ССР, ажыццяўляючы рашэнні XXV з'езда КПСС, разгарнуўшы сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу юбілею рэспублікі і яе Кампартыі, датэрмінова, 28 лістапада, выканалі план адзінаццаці месяцаў па рэалізацыі прадукцыі і вытворчасці большасці важнейшых вырабаў, а да канца месяца шмат тавараў выпусцілі звыш плана.

Пераможнае шэсце сацыялізму ў нашай краіне працягваецца, наперадзе новыя, яшчэ больш гіганцкія, далагляды!

Генрых ДАЛІДОВІЧ.

СПЯВАЕ «АЛЬПЕНЛАНДХОР»

Вось ужо дзесяць гадоў наша рэспубліка падтрымлівае дружэлюбныя сувязі з аўстрыйскай зямлёй Ніжняй Аўстрыі. За гэты час неаднаразова праводзіліся Дні Беларусі ў Ніжняй Аўстрыі і Дні Ніжняй Аўстрыі ў Беларускай ССР.

Жыхары Беларусі пазнаёміліся з выдатным Венскім балетам на лёдзе, Венскім сімфанічным аркестрам, цёпла сустракалі выступленні Ілагенфурцкага хору «Мадрыгал» і Венскага маладзёжнага хору. Музыкальная грамадскасць Беларусі памятае выступленні скрыпача Л. Шпірера, піяніста П. Шюды, дырыжора К. Раера.

Беларускае мастацтва ў Аўстрыі прадставілі арганіст А. Янчанка, Дзяржаўны ансамбль танца БССР, народны ансамбль танца «Крыжачок».

На гэты раз гасцямі мінчан быў Ніжняальпійскі мужчынскі хор «Альпенландхор».

У канцэртнай зале Палаца культуры аўтазавада дзе адбыўся вечар, аўстрыйскіх сяброў цёпла вітаў старшыня праўлення Саюза кампазітараў рэспублікі Ю. Семаняка. Распарадчык хору А. Фогель падзякаваў за сардэчны прыём і прадстаўленую магчымасць выступіць у такой цудоўнай канцэртнай зале.

«Альпенландхор» быў заснаваны ў 1949 г. як хор чыгуначнікаў г. Санкт-Пёлтэна. Сёння гэта адзін з лепшых аматарскіх

мужчынскіх хораў зямлі Ніжняй Аўстрыі. Ён налічвае 45 чалавек, кіруе ім хормайстар Э. Паар.

Калектыў вядзе вялікую канцэртную дзейнасць, папулярныя злучычы аўстрыйскае пенсенае мастацтва не толькі ў сябе на радзіме, але і за мяжой. Неаднаразова ён дэманстраваў сваё выканаўчае майстэрства ў ФРГ, Францыі, Бельгіі, Даніі, Фінляндыі, Нарвегіі, Швецыі. Праграма выступлення хору ў Мінску была разнастайнай, Яна ўключала творы опернай класікі, у прыватнасці, «Хор вязняў» з оперы «Фідэла» Л. Бетховена і «Хор паліўнічых» з оперы «Вольныя стралок» К. Вебера. Выразна прагучалі харавыя мініяцюры Ф. Шуберта «Ноч» і «Ліпа», руская народная песня «Адыгучна грывіць званочан» і фантазія на тэмы рускіх народных песень.

Асабліваю асалоду ў слухачоў пакінула выкананне аўстрыйскіх цірольскіх народных песень. Натхнёна, выразна выканаўчы данеслі тонкую паэтычную душу свайго народа, яго любоў да роднага краю, прыроды.

Знаёмства з музыкальнай культурой дружэлюбнай дзяржавы, абмен духоўнымі каштоўнасцямі спрыяюць развіццю давер'я і ўзаемаразумення паміж нашымі народамі і краінамі.

М. ХВІСЮК.

СПАДЧЫНА МАСТАКА —

ШКОЛА

Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут і Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР правялі ўрачысты вечар, прысвечаны 100-годдзю дзяржавы і дню нараджэння народнага артыста БССР Е. Міровіча.

Рэктар Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута прафесар Э. Герасімовіч ва ўступным слове расказаў аб значэнні шматграннай творчай спадчыны Е. Міровіча, пра яго ўплыў на станаўленне не аднаго пакалення майстроў нашай сцэны. Аб жыццёвым і творчым шляху аднаго з заснавальнікаў Беларускага тэатральнага мастацтва, яго ўкладзе ў развіццё беларускага савецкага тэатра гаварылі дондар мастацтвазнаўства, прафесар А. Сабалеўскі і кандыдат мастацтвазнаўства С. Петровіч.

З успамінамі аб сустрэчах, сумеснай рабоце з Е. Міровічам выступілі член-карэспандэнт АН БССР, дондар мастацтвазнаўства, прафесар У. Няфёд, народны артыст СССР Л. Рахленка, народная артыстка рэспублікі В. Галіна.

Удзельнікі вечара цёпла прынялі спектакль па п'есе Е. Міровіча «Тэатр нупца Елішкіна», пастаўлены студэнтамі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

У МУЗЫЧНЫМ КАЛЕНДАРЫ

Масноўскае выдавецтва «Музыка» выпусціла даведачны штогоднік памятных музычных дат і падзей. Есць у гэтым календары лісты, прысвечаныя дзеячам нашай рэспублікі, імёны якіх набылі ўсеагульную і суветную вядомасць. Так, напрыклад, у снежні адзначаецца сто гадоў з дня нараджэння славутага, родам з Навагрудчыны, спевака Платона Цясевіча, які здабыў славу артыста, роўнаму па сіле голасу і артыстычнаму тэмпераменту знакамітаму Ф. Шаляпіну і выконваў яго рэпертуар з вялікім поспехам у нашай краіне і на зарубешных гастрольх. Артыстычная дзейнасць П. Цясевіча ўдасцелена высокай узнагароды — ён народны артыст РСФСР. Спяваў на сцэне 40 гадоў. Тако ж званне дадзена было сыну настаўніка з Ашмян, папулярнаму спевану Вялікага тэатра СССР Аллісандру Батурыну. Оперны дэбют А. Батурына адбыўся на сцэне міланскага тэатра «Ла Скала» ў партыі Пімена ў «Барысе Годунове» М. Мусаргскага. У чэрвені будучага года гэтаму спевану спадчынецца 75 гадоў. Столькі ж будзе за служанаму артысту БССР І. Му-

сіну, вядомаму савецкаму дырыжору і педагогу, які ў даваенныя гады ўзначальваў Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР. Прафесар Ленінградскай кансерваторыі, ён З'яўляецца аўтарам фундаментальнай працы «Тэхніка дырыжыравання». У красавіку адзначаецца 70-годдзе стварэння опернай эпопей паводле шалахаўскага раманаў «Ціхі Дон» і «Узнятая цаліна» заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР І. Дзёржынскі, які нарадзіўся на Віцебшчыне.

Вялікі след пакінула ў нацыянальным оперным мастацтве народная артыстка СССР Л. Александроўская. Яе талент пазначыў важныя этапы станаўлення музычнага тэатра БССР і выканаўчага майстэрства ў галіне народнай песні. У лютым грамадскасць адзначае юбілейны дзень нараджэння выдатнай спявачкі і тэатральнага дзеяча Л. П. Александроўскай, 10 верасня споўніцца пяцьдзесят гадоў народнаму артысту БССР кампазітару Я. Глебаву, аўтару шматлікіх твораў, які набылі папулярнасць і выконваюцца па ўсёй краіне.

В. ІВІН.

СВЯТА МАЛАДОЙ ПАЗЭЗІІ

План падрыхтоўкі да юбілею рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі, складзены Домам літаратара сумесна з пісьменніцкім Саюзам, уключаў у сябе шэраг творчых сустрэч з паэтамі розных пакаленняў. З вялікай цікавасцю праходзяць яны, знаёмячы шматлікіх прыхільнікаў з новымі набыткамі паэтычнага слова. Час творчых справаздач — багаты, вагома выспеў ён і на літаратурнай ні-

ве. Сягоння беларуская паэзія дзеліцца пачуццямі і думкамі з цэлым светам, узіраецца ў заўтра планеты. Нам, беларусам, ёсць з чым, як кажуць, паназацца на людзі. Наша зямля, уваскрэшая з руін і папільшчаў, здзівіла многіх дужай, магутнай сілай сацыялістычнага ладу жыцця.

На гэты раз сцэна пісьменніцкага клуба была аддадзена маладым. І многіх прыемна парадвала тое, што наша маладое пакаленне — літаратурны падлесак — шодра ўбірае для свайго росту сок жыцця; не ілюзорна і сузіральна, а з адчуваннем сапраўднага, глыбіннага сэнсу, нітуе слова да слова, творчыць сваю маладую песню.

Памяць, мужнасць і сьвіняшні працоўны гераізм зямлі Хатын у крапіць малады голас паэ-

На здымку: вечар паэзіі маладых адкрывае А. Вярцінскі.

зіі пачуццём грамадзянскай адказнасці за спадчыну.

Паэзія маладых — свет пачуццяў і думан маладога сучасніка. Яна таленавіта памінае маральныя і духоўныя скарбы нашага грамадства — шукае жывую сувязь пакаленняў, падае прыклады героіні дзянь сьвіняшняга.

Гучаць вершы... Характарызуючы творчасць маладых, выступае сакратар

праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Анатоль Вярцінскі.

Яўгенія Янішчык, Таіса Бондар, Сяргей Законнікаў, Раіса Баравікова, Уладзімір Някляў — паэты цікавыя і розныя — дораць прысутным свята сустрэчы з сапраўднай паэзіяй. А ў сэрцах іх старэйшых налег па прычэпцы харошы прадум, пра наступнікаў.

М. МЯТЛІЦІН.

КАМПАЗИТАРЫ РАСКАЗВАЮЦЬ

У яркую, пераканаўчую дэманстрацыю дасягненняў беларускага музычнага мастацтва за гады Савецкай улады ператварылася творчая сустрэча народнага артыста БССР Юрыя Семянкі і заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Генрыха Вагнера з аматарамі музыкі Брэста, прысвечаная 60-годдзю БССР і Кампартыі рэспублікі.

Кампазітары расказалі аб шляхах развіцця беларускай музыкі, гісторыі стварэння сваіх найбольш вядомых твораў, адказалі на шматлікія пытанні прысутных. Вядомыя артысты Ю. Смірноў, Н. Гайда, А. Бокаў, Т. Шымко, Л. Гарэлін выканалі творы Ю. Семянкі і Г. Вагнера. У канцэрте таксама прынялі ўдзел народная харавая капэла настаўнікаў Брэста і хор навучэнцаў гарадскога музычнага вучылішча.

М. КАЗЛОВІЧ.

НАС ВІТАЛА ВЕРХАВІНА

Сустрэча з сапраўднымі талентамі, з народным мастацтвам, бадай, нікога не пакідае аб'якавым. У гэтым мог упэўніцца кожны, каму пашчасціла прысутнічаць на канцэрте Дзяржаўнага заслужанага Закарпацкага народнага хору (кіраўнік М. Паленка), які выступіў нядаўна ў Бераставіцы.

Свой канцэрт артысты з братаў Украіны распачалі вакальна-харэаграфічнай карцінай «Вас вітае Верхавіна». Госці ўжо ў сярэдзіне нумара палілі глядачоў і слухачоў тэмпераментнацю выканання танцаў, філіграннай адшліфаваўнасцю кожнага руху, багаццем музычных фарбаў харавога і аркестравага суправаджэння. Бурай апладысмантаў сустралі глядачы заключныя малюнак карціны, калі з глыбіні сцэны

з'явілася ўкраінская дзючына з вялізным пшанічным караваем у руках. На нейкі момант здалася, што сама Верхавіна, з яе хлебам і людзьмі, песенным багаццем вітае бераставіцкіх глядачоў, ды і ўсю братнюю Беларусь... Песні змяняліся танцамі. Характэрна, што ў рэпертуары Закарпацкага хору не толькі ўкраінскі фальклор, але і песні савецкіх кампазітараў, народныя рускія, беларускія, нямецкія творы.

Канцэрт спадабаўся школьнікам і настаўнікам, рабочым і служачым прадпрыемстваў і ўстаноў райцэнтра, калгаснікам гаспадарак «Чырвоны Кастрычнік», імя Жданова, імя Чарняхоўскага, якія прысутнічалі на гэтым сапраўдным свяце народнай песні і танца.

М. ПАЦЭНКА.

СУСТРЭЧА З ЗЕМЛЯКАМІ

Нядаўна ў калгасе «Праўда» Глушка раёна адбылася сустрэча пісьменнікаў Сяргея Грахоўскага і Арыадэя Марціновіча з працаўнікамі вёскі.

У калгасным Палацы культуры сабраліся хлебарабы, каб прывітаць сваіх землякоў, паліхаўца іх выступленні. На вечары артысты мінскіх тэатраў прачыталі ўрыўкі з твораў

С. Грахоўскага і А. Марціновіча, выканалі песні на вершы С. Грахоўскага.

Пісьменнікі былі прыняты ў Глушкім райкоме партыі, дзе першы сакратар Я. Б. Разуева расказала ім аб поспехах і дасягненнях працоўнага раёна напярэдадні слаўнага 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі.

ТЭАТР — ЮБІЛЕЮ

Шырокая праграма перад'юбілейных мерапрыемстваў у Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларускай ССР. У мастрычкіу праішоў паказ спектакляў для працаўнікаў вёскі на базе тэатра; працягваюцца канцэрты-выезды артыстаў у калгасы і саўгасы абласцей рэспублікі, сустрэчы з працоўнымі прамысловых прадпрыемстваў Беларускай сталіцы. З творчымі справаздачамі перад слухачамі выступае вялікая група салістаў: С. Данілюк, А. Генералаў, Л. Галушкіна, І. Сарокін, Т. Шымко, А. Дзедзік, В. Ганчарына, А. Рудкоўскі, Л. Златава, І. Шынунова, Л. Колас. Днямі афішы запрасілі мінчан на дэнаду спектакляў савецкіх аўтараў; пазней мінскую сцэну наведуюць вядучыя майстры опернага і балетнага мастацтва Масквы, Ленінграда, іншых гарадоў саюзных рэспублік.

Н. ПЕРВАКОВА.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовую работу ў органах «Саюздруку» Міністэрства сувязі Беларускай ССР, наватарства ў працы, вялікі ўклад у справу прапаганды і распаўсюджвання перыядычнага друку ў рэспубліцы, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў начальніку Брэсцкага абласнога агенцтва «Саюздруку» ЯРМОЛЕНКАВУ Мікалаю Яфрэмавічу і начальніку Магілёўскага абласнога агенцтва «Саюздруку» КОТАВУ Мікалаю Нічыпаравічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з п'яцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета

БССР узнагародзіў пісьменніка ЧАРКАСАВА Анатоля Паўлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Нясвіжскі магазін «Кніжны свет» — адзін з лепшых у рэспубліцы. Тут любяць кнігу, умела яе прапагандуюць, заўсёды перавыконваюць планавыя заданні. Нездарма паспелі яго прадаўцоў прапагандаваліся на ВДНГ СССР, адзначаліся медалямі і граматамі.

На здымку: старшы прадавец магазіна «Кніжны свет» Тамара Сяргееўна Манарава.

Фота М. ЧАХОўСКАГА.

«СОЧЫ... МІКАЛАЮ АСТРОЎСКАМУ...»

Тэлеграма з такім адрасам, адпраўленая з Мінска 8 чэрвеня 1936 года, узрадавала хворага пісьменніка. У ёй паведамлялася, што партыйны і камсамольскі актыў беларускай сталіцы горача вітаў паведамленне аб тым, што Дзяржаўны тэатр імя У. Меерхольда пачаў работу над інсцэніроўкай рамана «Як гартавалася сталь» (п'еса Я. Габрыёвіча мела назву «Адно жыццё»). Тэатр тады гасцраляваў у Мінску з лепшымі спектаклямі бягучага рэпертуару. 4 чэрвеня У. Меерхольд зрабіў лекцыю для актыву аб перспектывах развіцця савецкага сцэнічнага мастацтва і падзяліўся ўражаннямі ад сваіх сустрэч з Мікалаем Астроўскім. Ян гаварыўся ў газетнай нататцы ў «Рабочым» за 6 чэрвеня 1936 г., удзельнікі актыву і прынялі

рашэнне накіраваць прывітальную тэлеграму пісьменніку-герою. У лекцыі У. Меерхольд расказваў, што ён меў гутарку з выдатнымі дзеячамі, у тым ліку з Л. Талстым і А. Чэхавым. Па сіле ўражанняў ад іх велічы і глыбіні ён трэцім лічымі Мікалаю Астроўскага — па незвычайным пранікненні ў праду жыцця, разуменню мастацтва і высокай духоўнай культуры.

Гэта было за паўгода да смерці выдатнага змагара за Савецкую ўладу, пісьменніка-бальшавіка. Інсцэніроўка рамана «Як гартавалася сталь» неаднаразова ставілася ў розныя гады на сцэнах Беларускай (Рускі) тэатр БССР імя М. Горкага, тэатр юнага глядача, Брэсцкі тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі).

МАСТАК ГРАМАДЗЯНСКАГА ГАРТУ

Мастак-камуніст, дапытлівы даследчык рэальнага жыцця, пісьнік гераічнага подзвігу савецкага чалавека на вайне, літаратар, якога цікавіў шырокі спектр фарбаў і колераў дня сённяшняга і нашага мінулага, друг і дарадчык рэжысуры і акцёраў пасляваеннага пакалення, публіцыст... Гэтыя якасці вядомага драматурга Арыадэя Маўзоны прыгадваў удзельнікі творчага вечара, які адбыўся 27 лістапада ў Доме літаратара. Вёў яго лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Н. Пашкевіч. Пра свае сустрэчы з драматургіяй і асабіста з Арыадэем Маўзоном

расказвалі народныя артысты ССРСР Л. Рахленка і Р. Янкоўскі, народны мастак ССРСР З. Азгур, народны мастак БССР М. Яромна, драматург Н. Губарэвіч, кінарэжысёр І. Шульман. Артысты мінскіх тэатраў паказалі сцэны з пастановак п'ес вядомага драматурга — «Дарога праз ноч», «У ціхім завулку», «Толькі адно жыццё», «Калі ты чалавек». Удзельнікі вечара паглядзелі фрагменты папулярнага гераіка-патрыятычнага фільма «Канстанцін Заслонаў». На здымку: слэбры і калегі прыгадваюць мінулыя дні.

Фота Ул. КРУКА.

СТВАРАЕЦА МУЗЕЙ

У нашай рэспубліцы ствараецца Беларускае дзяржаўнае музей народнай архітэктуры і быту. Ён будзе размяшчацца каля вёскі Строчыца Мінскага раёна. Цікавыя тут мясціны і краявіды. Непадалькі пралягае асфальтаваная магістраль Масква—Брэст.

Кіраўнік рабочай групы па стварэнню музея С. А. Сергачоў расказвае: — Музей стане адным з асноўных аб'ектаў энскурскай маршруту «Старажытнае каліццо Мінска», які пройдзе па ваколіцах горада і будзе спрыяць папулярнасці помнікаў гісторыі, археалогіі, архітэктуры, этнаграфіі і больш актыўнаму іх выкарыстанню ў камуністычным выхаванні працоўных.

Аснову музейнай экспазіцыі складуць старадаўнія жылыя, гаспадарчыя і грамадскія збудаванні з дрэва. Кожная этнаграфічная зона Беларусі будзе прадстаўлена ў музеі 15-20 найбольш характэрнымі аб'ектамі (хаты, гумны, млыны). Сваё звычайнае месца ў будынках з'явіць мэбля, посуд, прылады

працы, вопратка, узоры прыкладнага мастацтва — адным словам, усе рэчы, якія характарызуюць побыт жыхароў.

Музей пад адкрытым небам стане месцам правядзення свят і народных гулянняў, фестывалю мастацкай самадзейнасці, аглядаў народных аркестраў і танцавальных калектываў. Тут можна будзе наладжваць выстаўні твораў народных умельцаў, праводзіць канцэрты.

Што практычна ўжо зроблена? Праведзена некалькі экспедыцый, якія ў той ці іншай меры ахапілі ўсе раёны рэспублікі. Мэта іх — выяўленне і збіранне помнікаў народнага мастацтва і быту. Ужо удалося выявіць і ўзяць на ўлік нямецкія цікавыя помнікі драўлянага дойдства, якія стануць асновай экспазіцыі. Для першай чаргі музея спатрабіцца сабраць каля 25 тысяч экспанатаў.

Неабходна, каб у гэтай пачэснай рабоце прыняла ўдзел шырокая грамадскасць нашай рэспублікі.

М. ЖЫГОЦКІ.

У ДАКУМЕНТАХ — МУЗЫКА

Шлях беларускай прафесійнай музыкі за 60 гадоў мы можам прасачыць па дакументах вядомых беларускіх кампазітараў. Сярод новых паступленняў у Цэнтральны дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва БССР — матэрыялы заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі Васіля Яфімава, якія раскрываюць яго творчую, службовую і грамадскую дзейнасць. Тут прадстаўлены шматлікія аўтографы: каля 40 музычных твораў, запісы народных песень, сабраныя кампазітарам для апрацоўкі; фотаздымкі, пісьмы, творы іншых аўтараў з даравальнымі надпісамі. Увагу даследчыкаў творчасці народнага артыста БССР Анатоля Багатырова прыцягне партытура сімфоніі № 1, кантата «Зашумела сосенка», ронда для скрыпкі і фартэпіяна, нацыянальныя рамансы на вершы Я. Купалы і В. Шэкспіра, апрацоўкі народных песень, дакументы да біяграфіі. А. Багатыроў вядомы не толькі як кампазітар, але і як выдатны педагог. Сярод яго вучняў — народны артыст БССР Юры Семянкі, які таксама перадаў у архіў-музей шэраг дакументаў: клавір і партытуру аперэты «Паўлінка», клавір оперы «Зорка Венеры», аўтографы розных сваіх вакальных твораў, партытуру сімфоніі № 1, клавір кантаты «Горад юнацтва» і аперэты «Тыдзень вечнага каханія», афішы, праграмы, рэцэнзіі, уласныя выступленні кампазітара ў друку і г. д.

Набліжаючыся да святкавання 60-годдзя ўтварэння БССР і Кампартыі Беларусі, мы ўсё часцей звяртаемся да тых дакументаў, што маюць пазнавальную каштоўнасць і расказваюць аб развіцці беларускага савецкага мастацтва.

Л. ПАЛАЧАНІНА.

РЭЦЭНЗІЯ У ПЕРЫЁДЫЦЫ

На чарговым пасяджэнні прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі абмеркавана пытанне «Беларускі літаратурны і яе рэцэнзаваўне ў перыядычным друку». З дакладам выступіў М. Мушынінкі. У абмеркаванні прынялі ўдзел крытыкі, празаікі, паэты.

Справаздача аб пасяджэнні прэзідыума будзе надрукавана.

АНДЭРСАНАў-СКАЯ УЗНАГАРОДА — ВАСІЛЮ ВІТКУ

Раз у два гады ў адной з краін свету збіраецца міжнароднае журы па дзіцячай і юнацкай літаратуры для прысуджэння ўзнагарод пісьменнікам і мастакам за лепшыя кнігі.

Сёлета на сваім пасяджэнні ў сталіцы Ірана Тэгеране журы разам з Міжнародным Саветам па дзіцячай літаратуры прысудзіла ганаровыя дыпломы вялікага дацкага казачніка Ханса Крыстыяна Андэрсана савецкім пісьменнікам Сяргею Аляксееву, Васілю Вітку, Барысу Захадэру, Мустаю Карыму, мастаку Маю Мітуручу.

Гэтай высокай узнагародай вядомы беларускі пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Васіль Вітка, адзначаны за кнігу «Казкі».

25 лістапада ў Маскве, у Цэнтральным дзіцячым тэатры адбылося ўрачыстае ўручэнне ўзнагарод.

Старшыня Савета па дзіцячай літаратуры Саюза пісьменнікаў ССРСР Сяргей Міхалкоў сардэчна вітаў сваіх калег па творчасці.

ДРУГІ ТОМ ТЛУМАЧАЛЬНАГА СЛОЎНІКА

Галоўная рэдакцыя Беларускай Савецкай Энцыклапедыі выпусціла другі том Тлумачальнага слоўніка Беларускай мовы, унікальнага выдання, падрыхтаванага ўпершыню ў рэспубліцы сектарам лексікалогіі і лексіграфіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР.

У том увайшло 19.269 слоў і 1.946 тэрміналагічных і фразеалагічных словазлучэнняў сучаснай беларускай літаратурнай мовы на літары Г-К.

У «ИСТОКАХ»

Выйшаў чарговы нумар альманаха «Истоки» (выдавецтва «Молодая гвардия»), старонкі якога прадстаўляюцца паэтам і празаікам, што толькі пачынаюць свой шлях у літаратуры.

Шмат дэбютантаў і на гэты раз. У падборцы «Усесаюзныя фестывалі маладой паэзіі. Душанба-76» змешчаны таксама творы Генадэя Пашкова і Сяргея Законнікава, якія перанялі І. Бурсаў і М. Сульдына.

НЕУМРУЧЫ ТВОЙ ПОДЗВІГ, МІНСК!

Малюніча аформленая кніга пад такой назвай выйшла ў выдавецтве «Беларусь». У ёй змешчаны матэрыялы, якія расказваюць пра знаходжанне Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРСР таварыша Л. І. Брэжнэва ў горадзе-героі Мінску на ўрачыстасцях, прысвечаных уручэнню гораду ордэна Леніна і медаля «Залатая Зорка» 25 чэрвеня 1978 года.

Тэкст падарэны на беларускай і рускай мовах. Каляровыя фота А. Манцэтава і Г. Ліхтаровіча.

СЭРЦАМ ПРАСПЯВАНАЕ

За многія гады музычнага жыцця не было ў Мінску такой афішы. Праграма камернага канцэрта, які праходзіў у зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, цалкам складалася з камерна-вакальнай музыкі беларускіх кампазітараў. Ды афіша ж была гастрольная!.. Відаць, не трэба доўга растлумачваць тая складанасць, з якімі была звязана падрыхтоўка гэтага канцэрта. Народная артыстка СССР, салістка Адэскага акадэмічнага тэатра оперы і балета Нінэль Ткачэнка жыве ад Мінска далёка, шмат гастрюе па краіне, за мяжой... Але добры знаўца беларускай музыкі, асабліва камернай, заслужаная артыстка БССР Тамара Міянсаравы дапамагла спявачцы падбраць рэпертуар з твораў мінулых гадоў і з напісаных беларускімі кампазітарамі нядаўна, даслала ноты. Пазней абедзве артысткі сустрэліся для сумеснай работы. І нарэшце выдатны дуэт — спявачка і канцэртмайстар — паўстаў перад мінскім слухачом.

Сталыя аматары музыкі прыгадалі, відаць, у той вечар, што Нінэль Ткачэнка — незвычайная гасця беларускай сталіцы. Спявачка ў 1962—68 гадах бы-

ла салісткай Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Камусьці яна помніцца ў «Пікавай даме» (Ліза), у партыі Касандры з «Арэстэі» ці Яраслаўны з «Князя Ігара». Хтосьці захапляўся яе трактоўкай вобразу ў заходнеўрапейскай класіцы. У яе тагачасным канцэртным рэпертуары было, дарэчы, нямала твораў беларускіх кампазітараў. І таму так прыемна, што спявачка не парывае сувязей з беларускім мастацтвам, прапагандуе лепшыя набыткі нашай музыкі з канцэртнай эстрады, у эфіры. Асабліва знамянальны гэты яе прыезд — творчая даніна артысткі слаўнаму юбілею Беларусі.

Праграма канцэрта, з якім выступіла Н. Ткачэнка, вызначалася глыбокай прадуманасцю. Першае аддзяленне ўключыла вакальныя творы А. Багатырова — прызнанага майстра камернай музыкі. Спявачка перадала пяшчотную лірычнасць, філасофскі роздум, светлы сум яго рамансаў на вершы В. Шэкспіра, раскрыла багаты эмацыянальны свет цыкла на тэксты А. Ахматавай. Мудрая прастата вершаў, тонкія душэўныя пе-

ралівы, якімі поўніцца музыка, Н. Ткачэнка перадала з прываблівай шчырасцю і высокім артыстызмам...

У другім аддзяленні канцэрта слухачам адкрыўся стракаты свет самых раз-

настойных пацуючых і вобразаў: гучалі рамансы розных аўтараў. Светлая радасць «Вясны» Д. Лукаса (верш П. Броўкі) і споведзь дзявочага сэрца яго ж «Фіялак» (верш Э. Агіяцвет), дума аб родных у вайнным рамансе Р. Пукста «Хай бы прысніліся» (верш А. Астрэйкі) і звонкі кліч яго раманса на верш М. Асеева «Звени, молодость» і шчэ — цэлы эмацыянальны свет вакальнай лірыкі М. Аладава, П. Падкавырава... Вельмі тонка, з філасофскім асэнсаваннем выканала спявачка трыціх Д. Смольскага на вершы Цёткі «Арлы-браты», «Скрыпка», «Вера беларуса». Тут да партыі фартэпіяна далучылася скрыпка: у выкананні трыціха прыняў удзел заслужаны артыст БССР Леў Гарэлік.

Элегічна-светла прагучаў у заключэнне праграмы раманс Ю. Семянякі «В твою светлицу» на вершы А. Пушкіна. Але заключэнне акордам канцэрта стала песня Ю. Семянякі на верш А. Бачылы «Расцвітай, Беларусь!». Некалі Н. Ткачэнка першай прынесла яе на канцэртную эстраду. Сёння папулярнасць гэтай песні вельмі шырокая. І як свежа, хараша гучала яна ў выкананні нашай украінскай гасці: пазычанае, натхнёнае, пяшчотнае і трапяткое прызнанне ў любові Радзіме.

Л. НІВА.

ПРЭМ'ЕРЫ

ДОБРЫ КАЗАЧНИК — БАЛЕТ

Дасціпная Радысачна, фаназырысты прынец Лімон, небарана-Гарбуз, дружная сям'я Цыбулін... Некалькі гадоў назад гэтыя героі чуюдознага расліннага свету са старонак вядомай кніжкі крочылі на музычную сцэну. Балет К. Хачатурана «Чыпаліна» паводле казкі Д. Радары, пастаўлены ў Кіеўскім тэатры оперы і балета Г. Мабравым, быў удастоен Дзяржаўнай прэміі СССР. Летась гэты спектакль з'явіўся ў рэпертуары Вялікага тэатра Саюза ССР. А затым балетмайстар Г. Мабраў і мастак В. Левенталь перанеслі пастаноўку на мінскую сцэну: прэм'ера адбылася ў дні «Беларускай музычнай восені — 78».

Адметнасць, свежасць «схеме» гэтага самога па сабе ўжо

вядомага спектакля надалі, вядома ж, выканаўцы: арнестр Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР пад кіраўніцтвам дырыжора Л. Ляха, артысты балета. Увагу гледача прыцягнула новае імя — малады лаўрэат Міжнароднага конкурсу І. Моўчан, які танцуе партыю Чыпаліны. Дый увугле, па-новаму раскрыліся індывідуальнасці салістаў розных творчых пакаленняў — Л. Бржазоўскай, В. Саркісяна, Л. Сінельнікавай, Т. Яршовай, Ю. Траяна, А. Мартынава, С. Манзалеўскага і іншых — у незвычайнай, «казачнай» харэаграфічнай атмасферы.

Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

У гэтым сезоне Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР паказаў прэм'еру «Вясёлая ўдава» (аперэта Ф. Легара). У спектаклі заняты заслужаны артысты БССР Н. Гайда, В. Фаменка, В. Шаўналюк, артысты В. Мазур, Н. Белавусава, У. Лін-

кевіч, Ю. Лазоўскі, В. Банжанаў і іншыя. Рэжысёр-пастаноўшчык — Л. Вільновіч, мастак — А. Марозаў. На здымку: Н. Гайда і У. Лінкевіч у ролях Ганны Главары і графа Данілы. Фота І. КАПЕВІКА.

КОНКУРС НАРОДНЫХ КАЛЕКТЫВАЎ І ІХ СПАДАРОЖНИКАЎ

З мэтай далейшага ўсебаковага творчага развіцця народных самадзейных вакальна-харавых калектываў, ансамбляў таца, ансамбляў песні і таца, павышэння іх ролі ў эстэтычным выхаванні і культурным абслугоўванні працоўных, актывізацыі шэфскай дапамогі сельскім і дзіцячым калектывам самадзейнай мастацкай творчасці сакратарыят Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў і калегія Міністэрства культуры БССР прынялі пастанову аб правядзенні з снежня 1978 г. на красавік 1979 г. Рэспубліканскага конкурсу народных самадзейных вакальна-харавых калектываў, ансамбляў песні і таца, ансамбляў таца і іх калектываў-спадарожнікаў, прысвечанага 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

Для заахвочвання пераможцаў конкурсу ўстаноўлены званне «Лаўрэат (дыпламант) Рэспубліканскага конкурсу народных самадзейных калектываў БССР, 1979 год»; дыпломы Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў і Міністэрства культуры Беларускай ССР першай, другой і трэцяй ступеней, а таксама заахвочвальныя дыпломы; памятнае падарункі і грашовыя прэміі.

Аснову конкурсных канцэртных праграм павінны складаць творы, якія ў найбольшай ступені адпавядаюць мэтам і задачам конкурсу, раскрываюць ідэйна-мастацкі ўзровень і індывідуальныя выканаўчыя магчымасці кожнага калектыву. У кожных праграмах пажаданы арыгінальныя, створаныя або апрацаваныя (пастаўленыя) для гэтага калектыву творы, якія ўпершыню ім выконваюцца.

Усе народныя калектывы, акрамя сваіх канцэртных праграм, прадстаўляюць на конкурс сельскі або дзіцячы калектывы-спадарожнікі, які выконвае не менш чым пяць твораў (песень, тацаў).

Кожны калектыв павінен

мець не менш чым дзесяць выступленняў перад сельскім гледачом на працягу 1978 года.

Народныя самадзейныя калектывы прадстаўляюць на конкурс:

а) хоры народнай песні — канцэртную праграму працягласцю гучання не менш чым 45 мінут, палову якой павінны складаць творы беларускіх кампазітараў, беларускія народныя песні. Не менш чым тры творы выконваюцца без музычнага суправаджэння. Абавязковымі для выканання з'яўляюцца:

1) музыка Ю. Семянякі, верш А. Бачылы «Песня рабочей славы». Апрацоўка для народнага хору Ю. Семянякі;

2) беларуская народная песня «А ў полі крыніца». Апрацоўка для змешанага хору М. Сіраты;

б) акадэмічныя хоры — канцэртную праграму працягласцю гучання не менш чым 45 мінут, у якую павінны быць уключаны сачыненні савецкіх кампазітараў, адзін або некалькі твораў кампазітараў-класікаў, адна або некалькі беларускіх народных песень. У канцэртнай праграме павінна пераважаць выкананне без музычнага суправаджэння.

Абаязковымі для выканання з'яўляюцца:

1) музыка А. Багатырова, верш А. Астрэйкі «Слаўлю Беларусь»;

2) музыка Ю. Семянякі, верш А. Бачылы «Песня рабочей славы» (для змешанага акадэмічнага хору з аркестрам);

в) хоры аднароднага складу — канцэртную праграму працягласцю гучання не менш чым 30 мінут, у якую павінны быць уключаны не менш чым тры творы, выконваемыя без музычнага суправаджэння. Абаязковымі творами для мужчынскіх хораў з'яўляюцца:

1) музыка А. Бабаджаняна, верш П. Градава «Песня аб Кунстытуцыі». Апрацоўка для мужчынскага хору М. Корсака;

2) музыка Н. Сакалоўскага, верш А. Астрэйкі «Песня пра

Неман». Апрацоўка для мужчынскага хору М. Наско;

г) вакальныя ансамблі — канцэртную праграму працягласцю гучання 30 мінут, у якой не менш чым тры творы выконваюцца без музычнага суправаджэння;

д) ансамблі таца — канцэртную праграму працягласцю не менш чым 45 мінут. У ліку твораў у конкурснай праграме павінны быць:

— адзін сучасны, сюжэтны, тэматычны танец (харэаграфічная сюіта, карціна), прысвечаны самаадданай стваральнай працы савецкага народа;

— адзін—два новыя сцэнічныя танцы, створаныя на падставе беларускага харэаграфічнага фальклору;

— два танцы братніх народаў СССР;

— адзін — два сольныя або групавыя танцавальныя нумары, якія аб'ядноўваюць не больш чым пяць выканаўцаў;

— абавязковым для ўсіх калектываў — удзельнікаў конкурсу з'яўляецца выкананне беларускага народнага таца «Лявоніха».

Дапускаецца ўключэнне ў праграму аднаго—двух твораў іншых жанраў, лагічна звязаных з асноўнай ідэяй канцэртнай праграмы;

е) ансамблі песні і таца — канцэртную праграму, працягласцю не менш чым 1 гадзіна 10 мінут, у якой павінны быць прадстаўлены: тэматычныя вакальныя харэаграфічныя творы, карагоды, танцы, якія ярка раскрываюць змест песень, народных сцэны, створаныя на падставе традыцыйных старадаўніх народных звычаяў і новых сучасных абрадаў.

У канцэртнай праграме неабходна ў яркай мастацкай форме адлюстраваць дасягненні беларускага народа ў адзінай сям'і народаў СССР, яго ўдзел у барацьбе за свабоду і незалежнасць сацыялістычнай Радзімы, шырока выкарыстаць узоры беларускай народнай музычнай і харэаграфічнай творчасці.

МІНСКІ БАЛЬ-78

Выканком Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў, прэзідыум Мінскага аблсаўпрафа і бюро Мінскага гаркома ЛКСМБ прынялі пастанову аб правядзенні ў снежні 1978 года ў горадзе-героі Мінску свята сучаснага бальнага таца «Мінскі баль-78», прысвечанага 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

Лепшыя удзельнікі «Мінскага баль-78» — пераможцы конкурсу выканаўцаў бальных тацаў — будуць узнагароджаны дыпламамі і памятнымі прызамі Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў, абласнога савета прафсаюзаў, гарадскога камітэта ЛКСМБ і памятнымі падарункамі.

Валянцін ЛУКША

МАНІФЕСТ ШЧАСЦЯ

«Здань блукае па Еўропе — здань камунізма...»

Не, не здань,
пра якую стагоддзімі трызнлі.
Над Еўропай,
над светам усім —
наша ява,
Наша слава вячыстая,
векапомная слава,
Што ўскрыліла імкліва
ад кніжачкі сціплай,
Маркс і Энгельс якую
з сваіх сэрцаў выплавілі.

Потым жорстка хвасталі
свінцовыя ліўні
Усіх,
хто жыць захацеў справядліва,
шчасліва.
У вачах застывалі навек зорапады...
Ды ўставалі
на вуліцах барыкады,
Сцяг чырвоны іскрыўся
паходню шчасця
Над вірліваю плошчай,
прастрэленай насцеж.
Мы грывотнай «Аўрорай»
у кастрычніцкай далечы
У Маніфест свой
свяшчэнныя словы ўпісалі.
Каб у дружбе
дужэла народаў сям'я,
Каб з галечай не знаўся
ні ты
і ні я,

Каб экзамен на моц,
на савецкую гордасць
На выдатна здалі мы,
скрышыўшы ўсе орды,
Каб планету здзіўляў з веку ў век,
з веку ў век
Ільчовай
працоўнай зямлі чалавек.
Ен,
спазнаўшы і радасці ўсе,
і напасці,
Уласнаручна стварыў
Маніфест свайго шчасця.
Канстытуцыю ў рукі бяру
зноў і зноў.
Кнігу Славы,
што варта мільёнаў тамоў.

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ

КОЛЕРЫ

Мне на родных лугах, палях
не было забароннай зоны,
мне аздобіў у горад шлях
колера краю майго — зялёны...

Доўга я прывыкаў — не мог
да пачуццяў прывыкнуць новых,

зачароўваў і веў убок
колера казак і сноў — ружовы.

Жыць — не вобмацкам варажыць:
вецер часу халодзіць скроні,
папярэджае, цверзіць
сутны колера жыцця — чырвоны.

Струменіць з-пад калматых броў
сінечаю барвовай
дняпровых выспаў-берагоў
світанак чабаровы —
ірдзе ў нерушнай красе
і спеліцца на ўлонні,
пакуль расу не атрасе
мне вецер на далоні...

Яго чмяліны гул і пах —
аж млосна ад сугуччаў! —
павольна стыне на губах
мелодыяй гаючай.

За ім з аддаленых паляў
бруціцца ціхім званам
багун, сунічнік, дурнап'ян,
шыпшыны ліст зялёны...

Пад баравінаю густой,
у мох схаваны дбайна,
п'е з асалодаю настой
баравічок звычайны...

Я тут таксама — за сялом,
у лес іду — бы ў хорам,
напоўнены яго святлом,
жывым птушыным хорам.

А ўсё ж не ратавалі нас
ні прымхі, ні замовы.
Перад табой — вясновы час,
перада мной — зімовы.

Цвіце, гудзе пасля дажджу
твой сад, трава густая...
Я ў далеч сіною гляджу,
дзе позірк твой світае.

Цвісці садам, расці траве,
пакуль зямля — пад намі.
Мне памыляцца і гавець,
табе — буяць пладамі!

А ўсё ж — ці зблізку ці здаля —
я ў сад твой завітаю.
Зрываць пладоў не дазваляй:
я грэшны, ты — святая.

Хвіліну горкую адну
ўспамінамі запоўню,
ліхое слова пракаўтну,
зычлівае — запамню...

Мой шлях завей сцёрты,
удалеч распасцёрты...

Ці прыснілася мне,
ці здалося:
нас ахутала ў садзе смуга,
трапятліва маўчалі бярозы
і ляжала на сэрцы туга...

Мы былі ўпершыню з табой поруч!
Дык чаму,
запыталася ты,
я прынёс табе ростані горыч
і забыў
пра той дзень залаты,
калі позіркаў мы не хавалі,
кветкі рвалі...
Гваздзік... Красадзён...
І каханьня прыгожыя хвалі
загайдалі, нарэшце, наш сон!

Што ж рабіць,
я сказаў,
калі розна
жыць нам...
Позна вяртацца назад...
Жыць табе, —
дзе красуюць бярозы
і грукоча іграшамі сад...

Ну, а мне, як сугнею, —
дый годзе! —
па завейнай дарозе ісці;
калі-небудзь,
пры лепшай нагодзе,
юны след
у пачуццях знайсці...

Снег апошні, вядома, растане
і спльвуць ручаямі сляды.
Толькі наша з табою расстанне
белай замеццю ўспомняць сады.

Прыгадаем і мы, як бялёсы
нас і дрэвы ахутаў туман,
як іскрыстую наледзь бярозы
асыпалі на снежны дыван...

Ніна ТАРАС

ПАЛЫН

За што, за што не любім мы яго,
За гаркату ці сівізну на скронях?
Мо згорк і пасівеў ён ад таго,
Што многа горычы было на нашых
гонях...

Калі мы йшлі дарогай франтавай,
І падалі, здаецца, ад знямогі,
Палын бадзёрыў водарам настрой
І свой хрыбет нам падстаўляў пад ногі.

Калі байцу, бивала, нестас
Ад ранаў сілы,
каб з зямлі падняцца, —
Палын гатоў быў лекі ўсе свае,
Адаць да кроплі,
каб той мог змагацца..

Калі вярталіся мы ў тыя дні
Дамой,
навек адваяваўшы волю,

Палын сабой руіны заслانیў,
Каб ад вайны было нам меней болю.

Калі наш Мінск, адноўлены, расцвіў,
Стаў непэўторна велічным і дужым, —
Палын на скверах месца уступіў —
Для нашай радасці —
пяшчотным ружам.

Яўгенія МАЛЬЦЭУСКАЯ

СТАЛЕЮ ПРАЗ ГАДЫ

Я прымаю сталасць, быццам дар,
Як чашу, што напоўнена да краю,
Хаця не прыйдзе маладосць другая,
Але яшчэ не згас душэўны жэр.
Я прымаю сталасць, быццам дар,
І мудрасці набытай, і развагі,

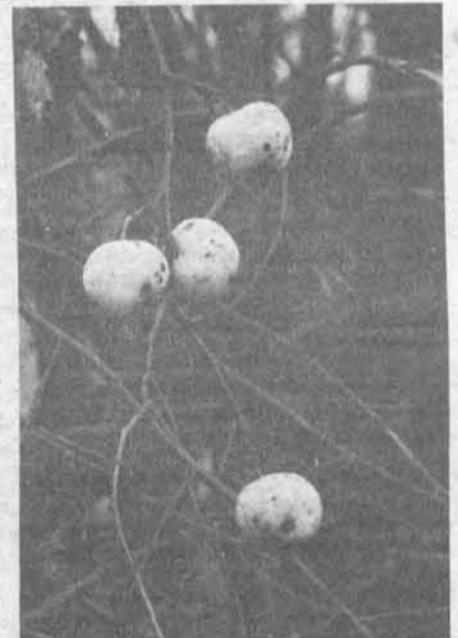
Калі жыццё кладу сваё на вагі,
Чаго ў ім больш: здаяйсненняў ці
ахяр?

Чаго ў ім больш: ці шчасця, ці бяды,
Ці цвёрдасці і волі, ці адчаю?
З якім жа горкім смуткам адчуваю:
Цвілі не пладаносныя сады.

Цвілі не пладаносныя сады...
Адчула я з запозненай віною,
Калі паўсталі прама за спіною
Мае гады, як доўгія рады.
І што са мною станецца тады,
Калі гадоў растрочаных не вернеш,
Калі і шчырасць, і дабро, і вернасць
Траваю зарастуць, нібы сляды?

Хістанняў зарастуць усе сляды.
Я веру толькі раніцы вясновай,
У якую зашумяць першаасновай
У пладаносных завязях сады.

Іду да іх. Сталею праз гады.

Дзічні. Фотаэцюд А. ГЛІНСКАГА.

Іван МЯДЗВЕДЗЕУ

ПЕРАДВЯЧЭРНІ ЛЕС

Яшчэ клубіўся пыл над трактам,
Пёк ногі босыя пясак,
А тут, сярод зялёных шатаў,
Стаяў прыемны халадок.
Азонам пахла і жывіцай,
Бруснічнік цвіў ускрай лагчын,

Зямлю прадзёўбвала грыбніца,
Набухшы ў прыпарнай начы.
У той жа вопратцы, што ўчора,
Нібы пакорлівы манах,
Нячутна крочыў надвяхорак
Па буяках і багунах.
Да змен чуллівая ад роду,
Штомоц напружваючы слых,
Не пазбаўлялася прырода
Надзённых клопатаў сваіх.
Нерукатворная, без жалю
Істот відушчых і сляпых
І забівала й нараджала
Не баючыся за грахі,

Шмат неразгаданых загадак
Схаваўшы ў верасе і мхах.
Лес пакідаў апошні статак
З маўклівай згоды пастуха.

Хведар ГУРЫНОВІЧ

ЯБЛЫНІ

Ці вы аднойчы бачылі такое:
У квецені асеннія сады?
Старэнькі дзед набожнаю рукою
Хрысціўся: не было б якой бяды.

Цвілі адчайна яблыні старыя,
Пяшчотным сумам поўнячы людзей.
А вецер, неўтаймоўны у парыве,
Пялёсткі з дрэў рассыпаў па градзе.

І па звычайных восеньскіх законах
Пльў сумны клін і дожджык церусіў...
Кружылі дрэвы ў вальсе рызыкаўным
З нахлынуўшым прылівам майскіх сіл.

Глядзіць так маці ў светлы
твар даччыны,
Сваіх не заўважаючы гадоў,
І позіркам разгляджае маршчыны,
І зацвітае ўсмешкай маладой.

РАНЕЙ, чым у лютым сорак шостага года яго надрукаваў часопіс «Беларусь», гэты верш — і яшчэ ў чарнавіку, у блакнотным накідзе — паспеў зрабіць фантастычна далёкае падарожжа, уволю і ўсмак наглытацца ветру, неба, вады.

«Я напісаў гэты верш, — расказвае Аляксей Русецкі, — на пачатку мая сорак пятага ў Латвіі, не-дзе паміж Тукумсам і Ліепай, дзе савецкія войскі знішчалі і бралі ў палон прыціснутую да мора групу фашысцкіх армій «Поўнач», а на радзіму, у Мінск, я даслаў яго ў верасні з Порт-Артура, незадоўга перад тым занятага нашым паветраным дэсантам.

Балтыйскае мора — мора Жоўтае. Уся краіна з канца ў канец. І ў неймаверна важную гадзіну яе гісторыі — у гадзіну перамогі над гітлерызмам.

Верш так і называецца — «Май». Па-мойму, гэта адно з найбольш важкіх і ёмістых, найбольш прасторных гучаннем і сэнсам увасабленняў Перамогі ў нашай паэзіі. Горка-балючы разлік з вайной, навечнае развітанне з яе ахвярамі і ўсхваляваны апафеоз жыцця і міру, рэалізаваны ў жанрава-стылявых, фразеалагічных формах, якія беларуская паэзія амаль не знала.

Сам па сабе падбор вясенніх дэталей, іх кампа-ноўка і сінтэз спыняюць многім і розным: непасрэдна-насцю першага здзіўленага адкрыцця, тонка гарма-нізаванай каляровай гамай, шчодрасцю пластыкі і зноў жа выхаванай у лабараторных пробах і досле-дах прафесійнай пільнасцю чалавека, добра дас-ведчанага ў прыродных працэсах (празрыстае лісце, бы лёгкія спіртковыя аганькі, май, што, «адраціўшы вусікі», хмелем паўзе па камлях, і інш.).

І ўсё гэта ў руху і кіпені, у гарачай дзеяслоўнай дынаміцы: прабівае, выпірае, дрыжыць, дробіць, блі-шчыць, мільгае, звініць, мігціць... І ўся гэта неўтай-мавага актыўнасць пачуцця і малюнка цалкам на-лежыць сваёй сітуацыі, свайму гістарычнаму часу — першым дням Перамогі.

Магутны час! Мякчэй за лёгкі шоўк на хвоях раны сцягвае жывіца, пад папялшчам ходзіць моцны сок, каб зелянінай новай адрадіцца. Цераз нанавы, ямы і равы імчыцца жыта хваляю разбеглай, на сонца дом узводзіць, як жывы, яшчэ сляпыя вокны з грудзю цэглы.

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННІК ПІСЬМЕНІКА

У ПЕРШУЮ МІРНУЮ РАНІЦУ...

Зямля б уся марнела з году ў год, каб не ўбірала сокі, фарбы мая, як ён з глыбокіх зерневых дрымот раллю зялёным пер'ем прабівае; як на галлі са скручаных вузлоў ён выпірае, шырыцца ў паветры, дрыжыць празрыстым лісцем, бы святло спіртových, лёгкіх аганькоў на ветры; як, адраціўшы вусікі, паўзе мясістым хмелем па камлях дубовых, праменні ў іскры дробіць на расе, блішчыць на красках пылам каляровым, мільгае пухам на кустах лазы, звініць ля рэчкі тонка салаўямі, мігціць травой, а любай валасы, — ідзём, — кладуцца на плячо мне самі.

Шаснаццаць радкоў — выдыхнуты глыбока рыт-міка-сінтаксічны перыяд. І заўважаеш адразу: не проста пейзаж перад намі, не момантны «партрэт» адной канкрэтнай вясны, а доўгая і працяглая думка пра ўсе вёсны, пра цэласнасць і адзінства пры-роднага быцця ў яго несупынай «рабоце» і руху. І нават такая, здавалася б, прыватнасць, як множныя «зерневыя дрымоты», таксама ў стылі і духу гэтага нелакальнага светапогляднага перажывання мірнай вясны.

Пад гэтым перажываннем — даволі яўныя ў сва-іх адзнаках класічныя аснова і грунт. Баратынскі, напрыклад, з яго настойлівым пошукам формул для сутнасных катэгорый і з'яў: «Опять весна, опять смеется луг и весел лес своей младой одеждой...» Блізкасць «Мая» да класічных традыцый падкрэслена рытмам — пяцістопным ямба, ледзь не пастаянным памерам іменна падобных сінтэтычных разваг аб роднасці ўсяго жывога.

Але паэт сучасны, які шмат чаму навучыўся ў школе новай паэзіі, Аляксей Русецкі прыкметна ўзбагачае і дэфармуе традыцыю класічнага натур-філасофскага верша ўласцівай, скажам, Багрыцкаму ці Забалоцкаму «плоцевай», матэрыяльнай метафа-рай, здатнасцю абAPERціся ў сваёй агульнай эмоцыі на зменлівыя і востра характэрныя падрабязнасці прыроднага свету. І падрабязнасці, падгледжаныя не толькі свежа, па-новаму, а і па-навуковаму вельмі дакладна.

Муза медытатывнай лірыкі ўзброілася ў «Май» мікраскопам спецыяліста-біёлага. Паэту Русецкаму працягнуў руку Русецкі-прыродазнавец, удзельнік перадваенных экспедыцый у Фергану і Хакасію. І універсальная ідэя жыцця ў красаванні і росквіце насыцілася мноствам рознакаліберных і рознаса-стаўных сведчанняў і дэталей гэтага нястрыманага, бурнага, як паводка, абнаўлення зямлі.

Традыцыйная разваротам, запевам класічная ода, але густа запоўненая наскрозь жывым і сённяшнім прадметным зместам: цэглаю, жытам, жывіцай на зраненым вайною дрэве.

Яшчэ адзін пераход у сюжэце, і ода становіцца лі-рыкай індывідуальнага чалавечага лёсу, арганічна з'яднанага з лёсам усіх:

Я марыў часта аб такой вясне, абшарпаны жалезам, закарэлы, цяпер я чую — шырыцца ва мне вясення паводка яблынь белых.

Страфа пабудавана на вельмі няпростым, але даходлівым і перажывальным кантрасце псіхалагічных фарбаў: жорсткая, жалезная «абшарпанасць» душы — і таксама душой уабранае белае разводдзе яб-лынь увесну. І следам выхад з канфлікту, ягоны ка-тарсіс:

Як воблаку, прасторна сэрцу зноў...

У маладога Купалы было падобнае: «Толькі, як воблак, быў я свабодны». Вобраз высокага змаця-нальнага ўздыму. Паэт-наступнік ідзе далей, пасту-пова і разам з тым нечакана разгортваючы метафа-ру: не — я воблак, а сэрцу майму прасторна, як воблаку. Застаецца, аднак, Купалаў высокі настрой, небывалая прасветленасць і зоркасць душы, тут, у Русецкага, абуджаныя доўгачаканым Маем:

...выразна ўсё адшунваў з натхненнем да думкі — думкі, да зярна — зярно, цагліну — да цагліны аднаўлення. Усё жывое са сваіх крыніц уваскрасае з непакорнай сілай на заклік сонца з майскай вышыні... —

і зноў пераход, і ўжо да зусім новай тэмы, можа, да самай адказнай і значнай у грамадска-маральным сэнсе чалавечай тэмы верша:

але яго не чуоць у магілах.

І адразу штуршок: пастой, які знаёмы, да болю, да галюцынацый знаёмы голас! «Вам не услышать их и не прочесть» — таксама пра мёртвых салдат, якім ужо ніколі не пачуць і не прачытаць песню свайго фронтавога паэта і з якімі мы таксама развіталіся «под гром пальбы», у той самы май, «в тот день, когда окончилась война».

Так, «Май» Аляксея Русецкага нейкім загадкавым чынам сігналізуе нашай свядомасці аб выдатным рэк-віеме-элегіі Аляксандра Твардоўскага, які будзе на-пісаны толькі праз тры гады: «Мы с ними шли до-

рогою войны в едином братстве воинском до срока, суровой славой их озарены, от их судьбы всегда не-подалеку. И только здесь, в особый этот миг, исполненный величия и печали, мы отделились навег-да от них: нас эти залпы с ними разлучали...»

Сябры мае, героі-юнакі,
я не забуду, дзе тады глыбока
вас пахавалі цяжкія пясні
і заганулі назаўсёды змронам.
Нас разлучыў, нам выпаў розны лёс,
хоць мы на бой ішлі хадой адзінай
за гэты мірны бляск зялёных рос.
за светлы дзень, што ўзняўся
над Радзімай.

Пераклічка зусім відавочная, і ў самых апорных, цэнтральных пунктах зместу і формы. Поўная суро-вага смутку, гордасці, горычы дума аб тых, хто сва-ім самаадданым подзвігам, цаной маладога жыцця выратаваў Радзіму, свет, чалавецтва. Удзячная па-мяць аб іх — мера паводзін, сумленне і гонар жы-вых. Велічная прыўзнятасць стылю, за якой стрыма-насць, воля, умельства суцішыць, узяць пад кант-роль схаваныя ў пачуцці выбуховыя сілы. «Высокое достоинство речей», гаворачы мовай таго ж Бар-атынскага. Гарманічная раўнавага сэнсу і вобраза, рытму і слова, іх рацыянальна і ясна акрэсленых мас і перыядаў, падпарадкаваных вынашанай і спелай ідэі.

Супольнага, як бачым, шмат, але не менш і адмен-нага. Твардоўскі амаль увесь у гэтым маральным матыве незабыцця, дзвюхбаковай і незабыўнай сувя-зі жывых і мёртвых, неадступнага абавязку жывых перад мёртвымі. Для Русецкага памяць і абавязак — звяно ў ланцугу вясенніх, майскіх перажыванняў і карцін. Інтанацыйным, рытмічным ладам верш Твар-доўскага таксама лучыцца да традыцыйнай элегіі, але лексічны яго сродкі — у асноўным штодзённа-размоўныя («кто перед смертью вышел в генералы», «память полагается такая»). Русецкі дасягае не-спадзяванага для беларускай паэзіі стылявога эфек-ту навізны, раз-пораз ужываючы кніжна-ўрачыстыя, ледзь не «класіцысцкія» архаізмы:

Няхай жа ў сны глыбокія да вас даходзяць сонца тонкія праменні і ціхіх ніў духмяныя струмені, як да жывых у той смяротны час даходзіў ваш жыццёсцяврджальны геній!

Жыццёсцяврджальны геній — пра нашых тавары-шаў-аднагодкаў у выцвілых на сонцы пілотах і запыленых ботах. Спачатку спыняешся: нязвичная ўзнёсласць ды яшчэ ў такім кніжным, такім «літара-турным» абліччы. Потым, падумаўшы: так, іменна так, без натугі высока і, галоўнае, справядліва, і якраз пра іх, пра нашых таварышаў, што, гінуць, сцяврджа-лі жыццё на доўгі-доўгі рад пакаленняў.

І заключныя строфы верша — самкнутыя, звездзе-ныя разам і ў адно хлопцы-героі, вясна, асабісты паэ-таў лірызм, гісторыя і прырода, журба і надзея — непадзельнае, шчырае і светлае пачуццё, так давер-ліва і адкрыта расхінутае многім і многім дням, што будучы наперадзе:

Вяснянкі-краскі, сядзьце ўсе наўкол, абвіце ўзгорак жоўты, шэры камень. няхай пад імі учуючы, як на дол кладуцца сэрцы нашыя з вянкамі. Гары, святло магутнае вясны, і ззяй вясёлкай колераў гарачых над тымі, хто не змог прыйсці з вайны, хто пераможны гэты май прадбачыў.

А чаму, уласна кажучы, нагадаў я сёння напісаны трыццаць востем год назад верш Аляксея Русецкага «Май»? Таму, што май яго не прачыталі як след, не запамінілі, не ацанілі? Не толькі.

Ёсць у паэзіі (у мастацтва наогул) найважнейшая і най-пачэснашая з усіх яе служб — служба сэнсу. Служба розуму і добра.

Што такое «Новая кніга», «Маналог» або «Хаму-ціус» Куляшова, як не ўзоры такога, адлітага ў спе-лым слове, выкрышталаванага розумам і дабром глыбокага сэнсу жыцця і смерці, гістарычнага існа-вання чалавека сярод людзей і з людзьмі. Або (зна-рок бяру паэзію зусім іншай танальнасці і накірун-ку) чароўная ў сваёй юнацкай чысціні і наўнасці і такая сапраўдная Броўкава «Александрына». Або ўнутрана драматычны роздум Пысіна аб вечным і часавым, аб кантакце людскіх пакаленняў.

Між тым нямала ў нас і таных, фальшывых падро-бак пад паэтычны змест: то выпеставаная гадамі здатнасць імітаваць любові, на выбар, чужы душэўны набытак, то якая-небудзь кручана-неўрастанічная «споведзь», то паўсоннае мармытанне або птушыны шчэбет «наватара», то вяла зарыфмаваныя прозапа-добныя пераказы агульнавядомага, а то і проста бесклапотныя няўмельства і дылетантызм.

Напісаны вельмі даўно, на самым сконе страшнай вайны, у першую мірную раніцу, «Май» Аляксея Ру-сецкага — жывая творчая з'ява, твор непадманна-праўдзівай гуманістычнай і мастацкай годнасці.

Рыгор БЯРОЗКІН.

ТАК НАЗВАЛА сваю кнігу пра выдатнага беларускага грамадска-палітычнага і культурнага дзеяча, таленавітага вучонага, публіцыста польскі гісторык рэвалюцыйнага руху Аляксандра Бергман. Назва кнігі даволі добра перадае яе жанравую прыроду. Сапраўды, гэта не манаграфія ў агульнапрынятым значэнні, хоць і мае ўсе характэрныя адзнакі манаграфічнага выдання: шырока ахоплівае матэрыял, паслядоўна, храналагічна яго асвятляе, дае глыбокае, заснаванае на скрупулёзным аналізе фактаў, уяўленне перш за ўсё аб палітычнай біяграфіі Тарашкевіча. Разам з тым кніга польскай даследчыцы — жывы, стрымана-ўзрушаны расказ пра мужнае палымнае жыццё агульнапрызнанага кіраўніка нацыянальна-вызваленчага руху працоўных Заходняй Беларусі, аўтара першых беларускіх граматык, таленавітага публіцыстыкі, перакладчыка на мову свайго народа «Іліяды» Гамера і «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча...

Кніга польскай вучонай — менавіта слова, натхнёная споведзь.

Захопленасць самабытнай постацю Тарашкевіча, добрая даследчыцкая апантанасць (без яе цяжка было б абследаваць дзесяткі архіваў ПНР і Саюза, сабраць інфармацыю ў безліч людзей) дапамаглі аўтару стварыць паўнакроўны вобраз рэвалюцыйнага барацьбіта, вучонага, літаратара, чалавека незвычайнай энергіі, высокага інтэлекту.

Удумліва ідзе гісторык па дарогах свайго героя. Вядзе чытача ў край яго маленства і юнацтва — на Віленшчыну. Гаворыць аб перапляцэнні тут гістарычных і культурных традыцый некалькіх народаў, расказвае пра земляробчы род Тарашкевічаў, Чарняўскіх — дзядоў і бацькоў Браніслава, пра гады яго вучобы ў Вільні і Пецярбурзе.

Зрэшты, у першым раздзеле кнігі гісторык дадае яшчэ не

А. Бергман. Слова пра Браніслава Тарашкевіча. На польскай мове. Варшава. «Кніга і веды», 1977.

так многа да таго, што ўжо вядома з іншых друкаваных крыніц. Аднак выкладанне ёю матэрыялу падкупляе этанакіраванасцю, цэльнасцю бачання ўсяго будучага жыцця, творчасці Тарашкевіча, увагай да дэталяў. Найменш жа вывучаны пачатковы перыяд грамадска-палітычнай і асветнай дзейнасці Тарашкевіча, які прыпаў на гады рэвалюцыі, грамадзянскай вайны і першыя паслява-

га жыцця. Засяроджвае ўвагу, напрыклад, на тых фактах, што праліваюць святло на фарміраванне светлагляду маладога Тарашкевіча, даюць магчымасць уявіць яго тэмперамент, густ.

Асобна аўтар спыняецца на такіх важных падзеях асабістага жыцця, як жаніцьба, складанне сям'і. Змястоўным атрымаўся расказ пра радашковіцкае інтэлігентнае асяроддзе,

час Тарашкевіч. Выступленні ў сейме па самых актуальных пытаннях унутранага жыцця краіны і яе міжнароднай палітыкі. Складанне інтэрпеляцый (запытанняў), звернутых да ўрада, на падставе дасланных у сейм скарг працоўных на самыя розныя праявы сацыяльнага і нацыянальнага ўціску. Палымнае і мужныя ў абставінах тэроу выступленні непасрэдна перад працоўнымі на вечарах і

ленскай пракуратуры, далі магчымасць даследчыцы раскрыць палітычную падаснову рэпрэсій супраць вызваленчага руху, намаляваць яскравую карціну буржуазнага суда і правапарадку. Суды над Тарашкевічам (а было іх у Польшчы аж шэсць), астражныя гады, асабліва праведзеныя ў Гродне і ў Грудзэнцу, этапныя дарогі нявольнага рэвалюцыянера разгледжаны ў «Слове...» вельмі падрабязна і змястоўна.

Навукова-лінгвістычная праца, якой, як адзіна даступнай у астразе, Тарашкевіч аддаўся з уласцівай яму энергіяй, талентам, дазволіла Бергман лішні раз пацвердзіць думку аб неабдызненасці яго натуры, яркай чалавечай асабовасці, здольнай падпарадкаваць волі, ідэалу самыя неспагадныя ўмовы і час. Яшчэ ў канцы 1928 года, знаходзячыся ў грудзёнскай турме, Тарашкевіч даведаўся аб выбранні яго акадэмікам Акадэміі навук БССР. Гэта было прызнанне заслуг і маральна-падтрымка. У верасні 1933 г. Савецкі ўрад у парадку абмену палітвязнямі з Польшчай выбавіў беларускага вучонага і славутага грамадска-палітычнага дзеяча з няволі. Тарашкевіч пераехаў у СССР, наведваў Мінск, пасяліўся ў Маскве, дзе пачаў працаваць у Міжнародным аграрным інстытуце. Навуковую работу спалучаў з літаратурнай. Удзельнічаў у дыскусіі з выпадку стагоддзя публікацыі «Пана Тадэвуша» на старонках газеты «Trybuna Radziecka», рыхтаваў да друку беларускі пераклад «Іліяды» Гамера.

На жаль, маскоўскі перыяд жыцця і творчасці Браніслава Тарашкевіча Бергман асвятліла фрагментарна, скупавата.

У цэлым жа кніга польскай вучонай «Слова пра Браніслава Тарашкевіча», напісаная з глыбокім веданнем матэрыялу, пранікнёна, захопленая — прыгожы вянчок памяці барацьбіту, вучонаму, пісьменніку, слаўнаму сыну беларускага народа. Адначасова — гэта старонка ў летапіс польска-савецкай дружбы, братэрства.

Арсень ЛІС.

СЛОВА ПРА БРАНІСЛАВА ТАРАШКЕВІЧА

енныя, даследчыца ўпершыню падае даволі поўна, шырока. Эцюднасць тут уступае месца грунтоўнаму аналізу палітычных падзей, абставін, характараў ідэйных пошукаў маладога Тарашкевіча. А. Бергман паказвае, чаму і як перспектывы малады навуковец, вучань акадэміка Шахматава раптам пакідае ціхіх універсітэцкіх муры, каб рынуцца ў вір палітычнай барацьбы. Удзяляе пільную ўвагу перш-наперш праявам грамадска-палітычнага жыцця, аб'ектыўным фактарам, што фарміравалі перакананні Тарашкевіча, скіроўвалі яго думкі, волю, крокі на шлях барацьбы. Шырока асвятляе пачатак нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, захопленай буржуазнай Польшчай: згуртаванне апазіцыйных сіл, перадвыбарчую барацьбу 1922 года, першыя вострапалітычныя выступленні Тарашкевіча як прадстаўніка заходнебеларускіх працоўных у сейме, утварэнне КПЗБ, яе ролю ў арганізацыі мас.

Імкнучыся паўней раскрыць вобраз Тарашкевіча, А. Бергман час ад часу перапынае разгляд грамадска-палітычнай, навуковай дзейнасці барацьбіта і вучонага расказаў аб некаторых момантах з яго прыватна-

адкуль з сям'і археографа, гісторыка і фалькларыста Андрэя Сніткі паходзіла жонка Тарашкевіча Вера Андрэўна. У кнізе няблага прасочана яе роля ў жыцці і працы Тарашкевіча, асабліва значная ў тым доўгім шэсці гадоў, калі сананайныя ўлады Польшчы кінулі нявольнага барацьбіта ў турму.

Сярэдзіну 20-ых гадоў называе польская даследчыца бурлівым перыядам жыцця Тарашкевіча. Іх можна было б назваць зорным часам беларускага грамадска-палітычнага дзеяча і вучонага. Якраз у гэтыя гады, вычарпаўшы ўсе магчымасці легальным шляхам, праз парламент вырваць у памешчыкаў зямлю для сялян, задаволіць элементарныя сацыяльныя і нацыянальныя патрэбы працоўных, Тарашкевіч шукае новыя метады, новыя шляхі барацьбы. І знаходзіць іх пры непасрэднай падтрымцы Кампарты Польшчы і КПЗБ у згуртаванні мас на грунце іх жыццёвых надзённых патрабаванняў. Робіцца заснавальнікам Беларускай сялянска-рабочай грамады.

З шырокім ахопам, грунтоўна, ёміста паказвае А. Бергман тую вялікую працу, якую ўзяў на сваіх плячах у гэты

мітынгам. Выступленні ў друку па пытаннях тактыкі вызваленчага руху, яго задач. Падрыхтоўка актыўна БСР грамады. Удзел у павятовых з'ездах. Усё гэта рабілася з вялікай творчай аддачай, знаходзіла глыбокі водгук у народзе. Грамадаўскі рух, узмоцнены камуністычным падполлем (А. Бергман на шырокай дакументальнай аснове, аб'ектыўна паказвае іх узаемасувязь), далучаў да вялікай палітыкі, да свядомага грамадскага жыцця дзесяткі тысяч нядаўна індыферэнтных, забітых сялян, работнікаў і вясковых інтэлігентаў Заходняй Беларусі. Аўтар кнігі вельмі пераканаўча раскрывае ролю лідэра Беларускай сялянска-рабочай грамады ў гэтым гістарычным працэсе абуджэння, парыву да свабоды.

З неаслабнай цікавасцю чытаюцца раздзелы, прысвечаныя высвятленню адносін урада Пілсудскага да грамадаўскага вызваленчага ўздыму мас, судовай расправы над грамадой, астражнай адысеі яе старшын, кіраўніка. Шматлікія дакументы, у тым ліку матэрыялы галоўнага штаба, міністэрства ўнутраных спраў Польшчы, Ві-

МАЛЫЯ ДЗЕЦІ — ВЯЛІКАЯ АДКАЗНАСЦЬ

Чароўны свет дзяцінства! Яго ўражліва і надзвычай багатыя фарбы падкупляюць сваёй чысцінёй і нейкай найнавай бязгрэшнасцю. Кожны дарослы чалавек у свой час прайшоў гэты дзіўны свет, але — зноў-такі варта ўспомніць Экзюперы! — мала хто з дарослых памятае пра гэта...

На шчасце, Міколу Янчанку, аўтара дзіцячай кніжкі «Зраблю сонейка», што выпусціла нядаўна выдавецтва «Мастацкая літаратура», нельга суды аднесці. Ён не толькі памятае гэтую чужую незабывальную пару свайго жыцця, але і імкнецца зрабіць усё для таго, каб прыгажосць і непаўторнасць яе адчулі і сённяшнія маленькія, для каго падарожжа ў жыццё па сутнасці толькі пачынаецца, і штодня перад дапытлівымі вачамі адкрываецца шмат таямніцаў і дзівосаў. Ubачыць іх ва ўсёй складанасці, адчуць — значыць далучыцца да прыгожага, таго, што дазваляе лепш спазнаць наваколны свет.

Думаецца, з гэтым невялікім зборнікам прыемна і карысна будзе пазнаёміцца і дарослым, бо пісьменнік прыгадае і сваё маленства («Як я расой лячыўся», «Бязрозка», «Дзераза»). Галоўнае ж у тым, што ён вельмі любіць дзяцей. Любоў гэтага дапамагае аўтару

М. Янчанка. Зраблю сонейка. Апавяданні і казкі. Для малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

«падгледзець» цікавыя абразкі з жыцця «чамучак» («Яблычка», «Хай заўжды будзе...», «Крупеня»), адчуць дзіцячую псіхалогію, глыбей пранікнуць у штодзёныя паводзіны дзяцей, якія нярэдка выклікаюць добрую, светлую ўсмешку.

Асабліва гэта заўважаецца ў апавяданні «Зайздрасць», напісаным шчыра і дасціпна. Сюжэт гэтага твора просты: «Зайздросціць Віцька Лёньку. Лёньку сястрычку купілі». Апошні і ён, вядома, вельмі ганарыцца, асабліва перад сваім сябруком:

«А вырасце, — пачаў хваліцца Лёнька, — яшчэ лепш будзе. Кашулю мне мыць будзе. А ў армію пайду — пісьмы пісаць».

Тут Віцька і зусім крыўдна стала. Дзіва што! Хто ж яму кашулю памые, пісьмо напіша?

Расказвае аўтар спакойна, не спяшаючыся, і ў той жа час адчуванне такое, што павінна адбыцца штосьці нечаканае. Маленькі чытач ужо засяродзіўся, неспакойна ўчытваецца ў радкі далей, каб даведацца, што ж зробіць хлопчык у гэтай сітуацыі. А Віцька дома «ўзяў» малаток і разбіў сваю скарбонку. Выбраў грошы, змеў на газету чарапачкі. Затым акуратна паскладаў аднолькавыя манеткі ў грудкі, сказаў: «Напэўна, хопіць» — і пайшоў сустракаць маці. Для чаго? Ну, вядома ж, каб яна за гэтыя грошы купіла яму маленькую сястрычку, гэтую

прыгожую і цікаўную, як Проська...

Дзіўнае жаданне! Так, але ж яно вельмі добра выяўляе неспакойную душу хлопчыка, найлепш гаворыць аб яго жаданні, каб усё дома было добра, каб жылі побач з ім харошыя сябры, каб была ў яго сястрычка.

А якая харошая мара ў герояў апавядання «Вось гэта б была вайна»? Яны прагнуць мірнага неба, такога жыцця, калі можна будзе страляць — «шакаладнымі кулямі», «бамбіць» кавунамі.

«Малыя дзеткі — малыя бедкі» — кажуць у народзе. Так, нязначныя яшчэ ўчынкі малага чалавечка, але як важна даць даросламу правільную ацэнку яго паводзінаў! З гэтай нагоды, думаецца, варта ўспомніць апавяданне М. Янчанкі «Крупеня», якое таксама ўвайшло ў зборнік.

Маленькі Валодзя, які гуляў разам з сябрамі на вуліцы, забег з імі ў хату пагрэцца. Зазірнуў у печ — а там чыгунк са смачнай крупняй стаіць. Хлопчык пачаў есці адзін, але хутка спахаліўся і пачаставаў таварышаў. Увечары ж, калі маці здзіўлена паглядзела ў апусцелую пасудзіну, бацька лагодна засмяўся: «Гэта добра, сыноч, што ў цябе памочнікаў многа! Есць у ядзе, будуць і ў бядзе».

На жаль, пра Сеньку з апавядання «Мне цэлы кусок!» гэтага не скажаш. І ў сквапнасці хлопчыка ў першую чаргу вінавата сама маці. Гэта ж яна, калі адрэжа сыну лусту хлеба і памажа маслам, абавязкова папярэдзіць: «З'еш дома, а то на вуліцы сябры абавязкова адпалавіняць».

Два творы і два па сутнасці падыходы дарослых да выхавання дзяцей. Пісьменнік правільна робіць, што засяроджвае ўвагу і на пэўных праліках у адносінах старэйшых да малых, разуменчы, што

ў жыцці дробязей ніколі не бывае, і кожная, расказаная ім гісторыя, абавязкова пойдзе на карысць юным чытачам, калі яны да яе паставяцца ўважліва.

Не застануцца дзеці абыхавымі і да ўчынку Ромкі з апавядання «А таму!».

Удалымі атрымаліся ў М. Янчанкі і дзве казкі — «Пра казульку Капрызульку» і «Пра Шпачка і Варону». Творы гэтыя вучаць дзяцей быць паслухмянымі і добразычлівымі, напісаны яны проста, чытаюцца лёгка. Вось, напрыклад, невялічкі ўрывац з казкі «Пра казульку Капрызульку»: «Жыла-была на свеце козачка-казулька. Казулька як казулька. Толькі вельмі капрызная. З просьбай або парадай да яе не падыходзь. А падызеш — ножкамі затупае, рожкамі застуквае і замэкае: — Н-не-е хачу!»

Праўда, крыху штучна гучыць канцоўка ў казцы «Пра Шпачка і Варону». Яна нежак «выпадае» з агульнай сюжэтнай лініі, бо нечакана ў твор трапляе невядомы дасюль Бычок і блакітныя плоткі. «А цяпер лёг Бычок на бачок, спіць Варона, спіць Шпачок. І вы пад коўдры нырайце, вочкі закрывайце, гуляйце з блакітнымі плоткамі ды сніце сны са-лодкія». Наўрад ці заснуць дзеткі вось так, адразу. Яны абавязкова захочуць даведацца, адкуль жа ўзяліся Бычок і блакітныя плоткі.

Сустракаюцца, на жаль, у кніжцы і не зусім дакладныя азначэнні, эпітэты. Але гэтыя рэдкія недагледы, вядома, не могуць сапсаваць агульнае ўражанне ад зборніка. Добра ілюстраваная мастаком Ганнай Грубінай, па-дзіцячы лёгка і светлая, новая кніжка Міколу Янчанка хавае на сваіх старонках шмат прыемных сустрэч і для маленькіх чытачоў, і для дарослых.

Святлана ХОРСУН.

Дыялог на гэтую тэму адбыўся паміж кінарэжысёрам, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР, першым сакратаром праўлення Саюза кінематаграфістаў рэспублікі Віктарам Туравым і крытыкам, доктарам філалагічных навук Ефрасініяй Бондаравай. Прапануем яго ў запісе аднаго з удзельнікаў гаворкі крытыка Е. Бондаравай.

Крытык. Мне ўяўляецца надзвычай актуальнай праблема творчых магчымасцей і ролі рэжысёра ў складаным працэсе стварэння кінафільма. Для пачатку размовы нагадаю: на пленуме СК БССР у красавіку гэтага года вы выказалі думку, якую я цалкам падзяляю: «Чалавек, які дае каманду «матор!», адказвае за ўсё, што выносіцца на экран».

Рэжысёр. Так, ніякія арганізацыйна-вытворчыя ці іншыя прычыны, што абумовілі пэўны ўзровень кінакарціны, глядачу не прапануеш у выглядзе выбачэння: яму патрэбны цікавыя фільмы. Бывае, рэжысёры вымушаны браць для пастаноўкі не тыя сцэнарыі, якімі яны задаволены. Нядаўна я чытаў «Чорныя дошкі» Уладзіміра Салаухіна. Там ёсць думка пра тое, што ў творчасці шчасцем было б не займацца «чыста» літаратурнай справай, а толькі паглыбляцца ў сюжэт, прафесійна распрацоўваць яго.

Крытык. Там гутарка ідзе аб «кананічных» сюжэтах, калі не трэба думаць аб змесе моманту, які адлюстроўваецца, а толькі пра «жывапіснае» яго ўвасабленне. І думка гэтая не бяспрэчная. Сучаснае імклівае жыццё ніяк не ўкладзеш у некалькі сюжэтаў. Ды і як аддзяліць «чыста прафесійнае» ад самога працэсу асэнсавання жыцця? І пры наяўнасці сцэнарыя, у якім пэўны момант рэальнасці драматургічна асэнсаваны, рэжысёр, таксама як і аператар, мастак, акцёры не механічна ўвасабляюць яго на звычайнай ці шырокафармацыйнай кінаплёнцы. Калі гэта мастакі, а не рамеснікі, яны па-свойму трактуюць прапанаваныя сітуацыі, узнятую праблему, герою, выносяць на экран сваё бачанне вобразаў і часу. Возьмем той выпадак, калі рэжысёр ставіць сцэнарый таму, што адчуў у ім магчымасць звярнуцца да людзей з думкамі, якія яго хваляюць. Тады што, на вашу думку, патрабуецца ад рэжысёра, каб яна была сучасная? І як тут сучаснасць суадносіцца з традыцыямі, без якіх мастацтва не існуе?

Рэжысёр. Але і прамаго пераходу адной якасці ў другую таксама няма. Даводзіцца і пераадоўваць традыцыйнае, шукаць новае, каб адлюстравалі той час, калі ствараецца фільм. Скажам, карціны пра вайну, іх у нас даволі шмат і ў розныя гады пастаўлены, але было б вельмі дрэнна, калі б яны ствараліся па адных і тых жа канонах.

Крытык. Безумоўна, прыёмы і сродкі, творчыя прынтцыпы абумоўлены кожны раз пэўнымі мастацкімі задачамі. Але

застаецца штосці і з папярэдняга вопыту. У той жа гісторыка-рэвалюцыйнай і героіка-патрыятычнай тэматыцы вопыт старэйшых рэжысёраў (Тарыча, Корш-Сабліна, Голуба) вучыць звяртацца да падзей важных, герояў сацыяльна актыўных, адданых камуністычным ідэалам. У беларускім, як і ва ўсім савецкім, кіно праз гады праходзяць традыцыі вернасці гістарычнай праўдзе, патрыятызму, пралетарскага інтэрнацыяналізму, гуманізму. Новае пакаленне рэжысёраў, якое прыйшло на кінастудыю «Беларусьфільм» у 50-ыя гады, так або інакш абавіраваўся на гэтыя традыцыі. Разам з тым яно прынесла і новае, што абумоўлена часам, новымі задачамі і магчымасцямі мастацтва. І, вядома, самімі індывідуальнасцямі пастаноўшчыкаў. Гэта бачна і па карцінах, з якіх пачыналі вы, — «Праз могількі», «Я родам з дзяцінства», ці па «Альпійскай баладзе» Сцяпанавы па аповесці Быкава, «Івану Макаравічу» Дабралюбава.

Рэжысёр. Калі абагульняць нашы імкненні, то я на першае месца паставіў бы грамадзянскую адказнасць. Яна, вядома, у русле лепшых традыцый беларускага кіно, але мае іншае стылістычнае і эмацыянальнае выражэнне. Нам хацелася выразіць сябе і час без дэкларацыйнасці і кожнаму па-свойму. Калі ўзяць нашы фільмы прыкладна за апошнія 15—20 год, у іх відавочны рэжысёрскія індывідуальнасці не толькі па знешніх прыкметах. Напрыклад, для Чацверыкова характэрна эпічнае асэнсаванне тэмы Вялікай Айчыннай вайны. У фільмах «Руіны страляюць...», «Полюмя» і зараз у «Чорнай бярозе» ён спрабуе скарыстоўваць буйныя, маштабныя мазкі. У яго нават не хапае часу для псіхалагічнай дэталізацыі.

Крытык. У шматсерыйным тэлефільме «Руіны страляюць...» была і пільнасць да людзей (герояў Мінскага падполля), таму многія з іх запаміналіся па экранных вобразах. У дыялогі «Полюмя» для таго, каб атрымалася сапраўдная драматычная эпапея, не хапіла, мусіць, філасофскай глыбіні, эпікі пачуццяў...

Рэжысёр. Гэтага нам усім часта не хапае. Складаная праблема — сучасны філасофскі ўзровень мыслення. Тэарэтычна ўсё нібы ясна, а на практыцы магчымасці адлюстроўваемых падзей не заўсёды адпавядае магчымасць кінавобразаў. Тут цэлы комплекс прычын... Мне хочацца адзначыць яшчэ адну рысу рэжысёра пасляваеннага пакалення і больш позняга часу. На мой погляд, яна больш высокая прафесійнага ўзроўню (калі разумець яго не ў вузкім «тэхнічным» сэнсе). Адаючы даніну нашым карыфэям, мы можам гаварыць, што рэжысёра пастаноўшчыкаў фільмаў 60-ых гадоў стала больш — складанай і, я сказаў бы, больш цікавай. Фігуроўскі ў карціне аб мінскіх падпольшчыках «Гадзіннік» спыніўся апоўначы першым у нас спрабаваў дамагчыся таго, што вы назвалі пільнасцю да чалавека.

Крытык. Гэта не мой тэрмін, а Горкага. У гады, пра якія мы гаворым, яго

запавет паглыбляцца ў характары людзей знайшоў рэальнае ўвасабленне ў многіх творах савецкага мастацтва.

Рэжысёр. Фільмы Худыева, Чухрая і іншых рэжысёраў, якія прыйшлі ў кіно ў пасляваенны час, многае праяснілі. І стан літаратуры, грамадскай і мастацкай думкі станоўча адбіўся на кінамастацтва. Скажам, такая з'ява ў беларускай літаратуры, як Быкаў, Адамовіч, прымуціла і нас, кінематаграфістаў, інакш вырашаць тэму вайны або партызанскага руху.

Крытык. Гэта правільна. Як і тое, што лепшыя творы вашы і ваших калег па

большасць. Ці маюцца сцэнарыя і рэжысёрскія гарантыі, што фільмаў без выразнага самастойнага аблічча будзе менш або зусім не будзе?

Рэжысёр. Цяжка пра гэта сказаць. Упэўнены, пакуль мы не створым трывалую і перспектыўную кінадраматургію, нашы рэжысёрскія пошукі будуць мець часцей выпадковы характар. Кінастудыя і Саюз кінематаграфістаў сур'ёзна над гэтым думаюць. Я маю на ўвазе не толькі пленумы і семінары, а і штодзённую практыку супрацоўніцтва кінематаграфістаў з пісьменнікамі.

Крытык. Вы гаворыце пра тое, што ў

Рэжысёра фільма-

«рэжысёрскаму цэху» (Сцяпанавы, Чацверыкова, Дабралюбава, Карпава, Нікіфарова, Рубінчыка) узбагацілі рэжысёрскую палітру. Дзякуючы гэтаму беларускае кіно дасягнула пэўных поспехаў. Але відавочна, Віктар Цімафеевіч і іншае, асабліва за апошні час. Я назвала б гэта абмежаванасцю аўтарска-рэжысёрскага мыслення, пераключэннем пошуку са сферы пранікнення ў думкі і пачуцці чалавека на знешне эфектную форму.

Рэжысёр. Я гэта разглядаю так, што ідзе новы пошук, спроба разабрацца, чым жа характэрныя і цікавыя 70-ыя гады. Да таго, як з'явіўся вядомы ўсім фільм «Старшыня», створаны масфільмаўцамі, ішло накапленне кінематаграфічнай энергіі. Штосці падобнае адбываецца зараз, і наша мастацтва кіно, відавочна, — перад новымі адкрыццямі.

Крытык. Доказы для гэтага ёсць. Цікавы па рэжысёры і аператарскаму вырашэнню, гарманічны па танальнасці і структуры — «Вянок санетаў», Валеры Рубінчык і Таццяна Логінава па-майстэрску валодаюць сваёй прафесіяй. Яны ідуць ад сваёй канцэпцыі тэмы, эмацыянальнага яе ўспрыняцця да сучасных сродкаў выяўлення. Выход да складаных жыццёвых праблем у двух ваших апошніх фільмах — «Час яе сыноў» і «Нядзельная ноч» — таксама плённы пошук. Хаця ім, выбачайце, нешта мастацкай завершанасці. У дыялогі «Чорная бяроза» рэжысёр Чацверыкоў дамагаўся спалучэння эпічнасці з псіхалагізмам, імкнуўся раскрыць час праз лёсы людзей. Але, апроч названых тут мною фільмаў, ёсць і іншыя. Нават «іншых» —

сцэнарнай калегіі працуюць пісьменнікі (зараз і Васіль Быкаў да яе далучыўся), ёсць літаратары і ў сцэнарнай майстэрні, якую ўзначальвае пісьменнік Вячаслаў Адамчык. І галоўны рэдактар аб'яднання мастацкіх фільмаў Леанід Гаўрылін — таксама пісьменнік. А рэжысёры ўсё скардзяцца: не хапае паўнацэнных сцэнарыяў!

Рэжысёр. Я асабіста не вельмі спадзяюся на сцэнарную майстэрню. Больш рэальны шлях, па-мойму, супрацоўніцтва пісьменнікаў, у прыватнасці, маладых, з рэжысёрамі, з прафесійнымі кінасцэнарыстамі.

Крытык. Шлях жа гэты даўно вядомы, што ж замінае ісці па ім? Ці не падмяняецца тут плённая практыка «перспектыўнымі» размовамі, а час бяжыць, кінастужкі ствараюцца, іх няма, а твораў — малавата...

Рэжысёр. Цяпер мы маем намер дзейнічаць больш рашуча ў супрацоўніцтве з Саюзам пісьменнікаў БССР. У прыватнасці, намячам некалькі груп «трайнага саюза» (пісьменнік, сцэнарыст, рэжысёр). На сумесным пасяджэнні праўленняў Саюзаў пісьменнікаў і кінематаграфістаў зацвердзім. Нас зацікавілі, у прыватнасці, творы Анатоля Кудраўца, Віктара Казько, Івана Пташніківа, Алеся Жука і іншых нашых пісьменнікаў.

Крытык. Ёсць група пісьменнікаў, якія ўжо не навочкі ў кінадраматургіі (Алесь Адамовіч, Васіль Быкаў, Іван Шамякін, Анатоль Вялюгін). Часцей бы іх прыцягваць да сцэнарнай работы! І не толькі на аснове літаратурных твораў. Максім Горкі лічыў абавязкам і справай гонару пісьменніка пісаць арыгінальныя сцэна-

СМАК ЦЯЖКОГА ХЛЕБА

«Хлеб — усяму галава, — гаворыць адзін з герояў новага дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання дырэктар саўгаса «Паланое» Дзмітрый Максімавіч Канстанцінаў. — Вось чаму хлеб паяцігодкі патрабуе ўсеагульнай увагі і адданы».

Дзмітрый Канстанцінавіч, вопытнаму кіраўніку вялікай гаспадаркі, добра вядомы бітвы за хлеб, у якіх ён і паражэнні царпеў, і перамогаў. І перамогі гэтыя былі цяжкія. Але ў бітвах мужнелі і выходзіліся людзі: радавыя калгаснікі і брыгадзіры, трактарысты і шафёры, камбайнеры і аграномы — творцы хлеба. Аб іх старой, як свет, цудоўнай і вечна патрэбнай працы — дакументальны поўнаметражны фільм «І стане зерне хлебам» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр Уладзіслаў Яфрэмаў, аператар Валеры Хайцін, кампазітар Шандар Калаш, рэдактар Міхаіл Клебановіч).

Рэжысёр У. Яфрэмаў даўно і

ўважліва прыглядаецца да людзей, якія так праявілі называюцца хлебарабамі, а па сутнасці — ствараюць адзін з вялікіх цудаў жыцця. Яго стужкі «Хлеб», «Хлеб нашага заўтра», «Чаму чалавек сее хлеб» — дарэчы, ужо самі назвы сведчаць аб захавленні рэжысёра — населены цікавымі, адметнымі людзьмі, адзначаны прызамі і ўзнагародамі на фестывалях, конкурсах, аглядах.

Натуральна, вырашыць якую-небудзь праблему з дапамогай фільма немагчыма. Але засяродзіць увагу на той або іншай з'яве неабходна. Менавіта да такога кіно імкнецца рэжысёр У. Яфрэмаў.

У фільме «Хлеб нашага заўтра» не толькі з болей паведамляецца, што трэцяя частка чалавецтва галадае, што большая частка прадатных для пасеву зямель разарана, але і пра шляхі, якія шукаюць вучоныя, каб накарміць усіх. Публіцыстычна гнеўна і горача выступае

рэжысёр у абарону таго хлеба, які ўжо вырашаны, у сваёй стужцы «Хлеб». А наколькі актуальнае і важнае гэтае пытанне, сведчыць той факт, што на нядаўняй рэспубліканскай нарадзе аб заканчэнні ўборкі ўраджаю з усёй рэзкасцю гаварылася пра буйныя недахопы ў будаўніцтве элеватараў, складоў для захоўвання зерня і іншай прадукцыі земляробства.

У карціне «І стане зерне хлебам» творчая група прапаноўвае зірнуць на справы і клопаты хлебарабаў Пскоўшчыны — адну з абласцей Нечарназем'я, якое сёння называюць другой цаліной. Першую мы добра памятаем: яе асвойвалі і ўзнімалі добраахвотнікі з усіх рэспублік нашай краіны. Тады і з Нечарназем'я ехалі. А зараз едуць сюды!.. Беларусь шэфствуе над Пскоўскай вобласцю. Тут, у Нечарназем'і, і лягчай, і складаней, чым на цаліне. Туды прывозілі ўсё: палаткі, тэхніку, спецыялістаў, энтузіязм — пачы-

налі з нуля. Нечарназем'е — старажытны край з багатымі традыцыямі і вялікай культурай...

Мы ляцім над Пскоўскай зямлёй. «Любоўю многіх пакаленняў славіцца гэты край, адкуль ёсць і пайшла зямля руская... Пскоўская зямля — старажытная зямля, цудоўная зямля!» — чуюм мы голас дыктара.

Але якая цяжкая гэтая зямля для аратая, для хлебараба! «Дзівоснай формы дробныя шматкі, паўтара-два гектары — вось мерка тутэйшай раллі. Глядзіш на гэтыя палі і разумееш, як змагаўся чалавек за

кожную пядзю гэтай зямлі. Нават чыёсці сэрца засталася пасрод балотаў астраўком квітнеючага поля», — падказвае дыктар. Зверху і сапраўды відаць кавалак зямлі, які па форме нагадвае сэрца.

Кавалак зямлі ў форме сэрца — гэта, канечне, выпадковасць. Але зусім рэальна, што атрымаць ураджай з гэтых зямель можна было, толькі пакінуўшы тут душу і сэрца. Нездарма ўдарамі сэрца «агучаны» многія эпизоды карціны.

Рэкі, азёры, балоты... У Беларусі добра ведаюць, што гэты

У. Паўленнаў. Кадр з фільма.

ры. Кінематограф «разнясе» іх па больш шырокаму свету, чым кнігарні.

Рэжысёр. Не сакрэт жа, што не ўсе вопытныя пісьменнікі, нават прызнаныя майстры, здольныя пераклоацца ў іншую вобразнасць. Яны для кіно пішуць па-літаратурнаму, а гэта вядзе потым да ілюстрацыйнасці.

Крытык. Такая праблема існуе, пра яе напамінаюць экранізацыі. Нярэдка аўтары ў ролі кінасцэнарыстаў «стрыгуць» свае аповесці або раманы, замест таго, каб драматургічна ўвасобіць іх змест і вобразы. Для плённай працы вельмі важная павага і давер'е аўтара і рэжысёра.

ску, сацыяльна і маральна супастаўляць і ацэньваць з'явы.

Крытык. Я дадала б яшчэ: і эстэтычная напоўненасць, духоўнае багацце самой асобы рэжысёра. Яна павінна несці ў сабе нейкае свячэнне, зараджанасць эмоцыямі, якія здольныя ўздзейнічаць на іншых. Ардыннарнасць не выкліча водбліску як у калектыве, які стварае фільм, так потым і ў тых, хто будзе яго глядзець. Сучаснаму рэжысёру кожны дзень патрэбна штосьці ўбіраць у сябе, назіпаваць.

Рэжысёр. Для гэтага неабходна асяроддзе, патрабавальныя і творчыя атмас-

Што за ёй...

Відаць, такое супрацоўніцтва было ў Быкава і Карпава, калі яны стваралі тэлевізійную трылогію «Доўгія версты вайны». У ёй — не ілюстрацыя сюжэтных ліній аповесці, а кінематографічнае ўвасобленне. Аднак сустракаем і з тым, што рэжысёры напамінаюць раскадровшчыкаў або ілюзіяністаў, якія заклапочаны тым, як бы больш эфектна прыкрыць неакрэсленасць задуму, «праход» па верхняму пласту намечаных аўтарам канфліктных сітуацый.

Рэжысёр. Есць і такія, вядома, рэжысёры-раскадровшчыкі. Ды нам, напэўна, цікавей пагутарыць пра тых, якія ўвогуле адпавядаюць сваёй прафесіі.

Крытык. І такіх не абмяне праблема, пра якую мы гутарым. Я паважаю Барыса Сцяпанаву, мне падабаюцца яго фільмы «Альпійская балада», «Воблакі». Па-свойму цікавыя «Я, Францыск Скарына», «Бацька», «Воўчая зграя». Эфектны па форме, але не глыбокі апошні — «Гарантую жыццё». У складаным па канструкцыі сцэнарыі былі некаторыя рэзервы паглыблення ў характар апантанага сваёй марай чалавека. Яны пры пастаноўцы не выяўлены. Тое ж самае і ў фільме Леаніда Мартынюка «Сямейныя абставіны». Дарэчы, ён ствараў на аснове аповесці цікавага пісьменніка Альберта Ліханава. Як тут не папракаць рэжысуру? Ці не знешняя пошукі — сучаснай формы — іх захапілі?

Рэжысёр. Форма — формай, ёй пагарджаць нельга. А ў наш час у складанай і адказнай прафесіі рэжысёра ўсё большае значэнне набывае такая якасць, як грамадзянскасць, здольнасць па-філасоф-

фера. Мы не павінны палюхацца здаровай, творчай канкурэнцыі, выпрацаваць у сабе строгага крытыка.

Крытык. Калі ўжо гутарка зайшла пра самакрытыку, дык я хацела б выклікаць пас на шчырае прызнанне: што вам, паставіўшы вострым розніга характару карцін, хацелася б захаваць, а што перагледзець або пераадолець?

Рэжысёр. Сабе я пажадаў бы, каб прысутнічалі тры вельмі важныя для рэжысёра моманты: выключна важная па актуальнасці тэма-праблема, усхваляванасць ёю і адчуванне неабходнасці расказаць пра гэта іншым.

Крытык. Гэта ў вашых карцінах увогуле прысутнічае. Аднак не ўсе яны мастацка цэльныя, раўназначныя. Адчуваецца розны ўзровень мастацкай дасканаласці, часам нават у межах адной карціны.

Рэжысёр. Апрача той недасканаласці, якая ўласціва кожнаму з нас, уплывае і аснова, на якой базіруецца рэжысура. Часта так складаецца, што выказацца па актуальнай праблеме хочацца, а дасканалы сцэнарыя няма. Бярэшся за той, які ёсць, з надзеяй пераадолець незавяршанасць. І тут, напэўна, атрымліваецца пераацэнка магчымасцей. І недастатковасць майстэрства таксама.

Крытык. У паняцці «рэжысёрскае майстэрства» ўваходзіць, відаць, і ўменне мысліць драматургічна. Ці ліша сам сцэнарыі, ці ставіць твор інашага аўтара, рэжысёр (калі ён мастак) павінен бачыць унутраную драматургію падзей, логіку і сутыкненне характараў. Ваш настаўнік па кінаістытуту, вядома, неаднойчы напамінаў пра гэта.

Рэжысёр. У Даўжэнкі шчасліва спалучаліся многія таленты — арыгінальнасць светаадчування, пісьменніцкія здольнасці плюс незвычайнае багацце натурі. Дацягнуцца да такога ўзроўню, бадай, немагчыма.

Крытык. Аднак само імкненне «цягнуцца» павінна быць. Толькі той, хто «творыць» па схеме, нікуды не «цягнецца». А ў наш час рэжысёру, як і кожнаму мастаку, няпроста яшчэ «дацягнуцца» да інтэлектуальна-эмацыянальнага ўзроўню патрабавальнай часткі глядачоў. Той жа Даўжэнка гаварыў: наш герой не можа быць вышэйшым за нас саміх. Пагадзіцеся, Віктар Цімафеевіч, што пры ўсіх прыгажосцях, пры самай актуальнай тэме, калі няма значнага, цікавага героя ці герояў, — кінатвор не пакіне глыбокага следу ні ў думках, ні ў пачуццях іншых. Значыць, галоўная задача рэжысёра — мабілізаваць усе сцэнарныя рэзервы і кінематографічныя сродкі на даследаванне характараў. Сучаснае мастацтва скіравана ў складаны свет чалавека.

Рэжысёр. Правільна, але калі б усё ўкладвалася ў тэорыю...

Крытык. Вядома, не ўсё. Аднак і практыка наперакор тэорыі не прыносіць жадаемых вынікаў. Мне здаецца, што пастаноўшчыкі названых вышэй фільмаў «Гарантую жыццё», «Сямейныя абставіны», а таксама рэжысёр Нікіфараў у «Сыне старшыні» выпусцілі з-пад увагі логіку характараў. І рассыпалася ў іх эмацыянальная думка па асобных эпізодах, якія не заўсёды «працуюць» на вобраз.

Рэжысёр. У гэтых трох фільмах я бачу тры розныя захворванні, хаця яны і сыходзяцца ў адным пункце — сцэнарыі. Галоўным для рэжысёра ў «Сямейных абставінах» было падрабязна распрацаваць і выразіць псіхалогію падлетка, які знаходзіцца на пераломе, даследаваць тое, што выклікала яго драму і што дапамагло яе пераадолець. Мартынюку і апэратару Кучару захацелася (магчыма, я памыляюся) бліснуць прафесіяналізмам: маўляў, мы можам і гэта, і гэта.

Крытык. Чым больш сціплым былі б сродкі, тым, бадай, дакладней выступала б важная жыццёвая праблема. Шматразавая «перакучанасць» сюжэта не садзейнічала выяўленню духоўнага патэнцыялу героя і ў шмат чым цікавай стужцы «Гарантую жыццё».

Рэжысёр. Тут ёсць і свае нюансы. Сцэнарыі, які ставіў Барыс Сцяпанаву, пабудаваны ў пэўным сэнсе на «літаратурным падмане». Тое, да чаго імкнуліся рэжысёр і апэратар у «Сямейных абставінах», было ўжо зроблена ў сцэнарыі «Гарантую жыццё» яго аўтарамі — Пісьменнай, Раманавым і Чарных. Рэжысёр не змог пераадолець, як бы гэта сказаць...

Крытык. ...прыкрытую складанай формай вызначанасць характараў замест іх распацоўкі...

Рэжысёр. Можна і так гэта назваць. Сцяпанаву і апэратар Нікалаеў пайшлі «падманым» шляхам, спадзеючыся, што воль гэта матэматычна разлічаная кан-

струкцыя дазволіць з розных бакоў паказаць чалавека неспакойнага, захопленнага сваім прызначэннем. А трэба было «цягнуць» «чалавечыя лініі». Тады, бадай, можна было б пераадолець уяўную шматзначнасць. У сцэнарыі была спроба стварыць складаны вобраз чалавека неспакойнага, не вельмі «зручнага» для іншых.

Крытык. Злучыць бы гэта арганічна з асабістымі матывамі (каханнем, шлюбам), магла атрымацца карціна, цікавая не толькі асобнымі эпізодамі...

Рэжысёр. Калі б яшчэ інтымная лінія Міці Радкевіча была зроблена больш сур'езна. А ў фільме «Сын старшыні» некалькі іншае... Зразумеешы, што пра сучасную вёску не зможа сказаць нічога новага, апрача таго, што людзі зараз патрабуюць не сытасці, а духоўнасці, — рэжысёр пачаў выстройваць асобныя сцэны. А воль нейкіх рэчаў працэсавых, карэньняў і парасткаў новага не адкрыў. Без гэтага «бляск» майстэрства сапраўднага эфекту не дае.

Крытык. Нават у лепшых нашых карцінах сустракаецца яшчэ «прыгажосць», якая мяжуе з безгустоўнасцю. Нестас той стрыманасці, што сведчыць аб высокай эстэтычнай культуры.

Рэжысёр. Калі шчыра казаць, дык амаль кожны фільм «грашыць» гэтым. Тут у нас няма работы для ўсіх, у тым ліку і для крытыкаў. Час, калі мы вучыліся, уваходзілі ў кіно, быў складаны, не было магчымасці па-сапраўднаму заняцца культурай. А калі пачалі працаваць, на самавыхаванне не хапала часу.

Крытык. Для секцыі кінастудыі і Саюза кінематографістаў ёсць што рабіць у гэтым накірунку. Асабліва, калі ўлічыць, што моладзь ідзе ў рэжысуру. З чым яна ідзе?

Рэжысёр. Мы многае робім: семінары, лекцыі, «круглыя сталы» праводзім. На жаль, некаторыя нашы рэжысёры абьякавыя да іх. На мой погляд, усё формы размовы аб нашых справах карысныя — прымушаюць думаць, супастаўляць...

Крытык. ...Аналізаваць зробленае тэмай і іншымі, а праз гэта вызначаць для сябе крытэрыі ў падыходзе да з'яў жыцця і прафесійных спраў. Дарэчы, аб прафесіі. Можна задуму мець сур'езную і не быць у стане яе выразіць. Дапусцім, не змаглі б аўтары фільма «Вянок санетаў» перадаць сваё паэтычнае бачанне ўзятых ім для адлюстравання сітуацыі вайнава часу, і атрымалася б звычайная, бачаная ўжо кінагісторыя пра тое, як падлеткі імкнуліся на фронт.

Рэжысёр. Тут яшчэ адзін аспект рэжысуры праяўляецца: ўменне перадаць сваё хваляванне іншым, падначаліць гэтаму і выяўленчую палітру. Кінамова можа быць рознай, Галоўнае, каб тваё мысленне супадала з часам...

Крытык. І з плённымі тэндэнцыямі мастацтва. Каб рухацца наперад, трэба арыентавацца на вышэйшыя моманты мастацкага працэсу.

Рэжысёр. Зразумела, з вяршыні бачна далей.

такое — тысячы гектараў зямлі ў вадзе.

Перад намі поле, на якім ідуць меліярацыйныя работы. На буйных планах — гусеніцы трактара, які засеў у густой траве. Абвальваюцца сценкі каналаў. Гразь, вецер, патокі вады з неба — здаецца, ім няма канца. І экскаватар загразнуў. Натуральна, мы разумеем, што яго выягнуць, што не вечно ж будзе дождж, і ўсё ж... Усё ж наступны эпізод нясе ў сабе нешта большае, чым чроста інфармацыю аб перамозе чалавека ў барацьбе з цяжкасцямі.

Мы знаёмімся толькі з адной брыгадай — пяці хлопцамі з Беларусі на чале з Іосіфам Іосіфавічам Валушкам, які ўкладвае дрэнажныя трубы. Гэтую «чудоўную пяцёрку» ніхто не можа перагнаць. Норма — 400 метраў труб за змену, а яны кладуць 1000. А воль як яны кладуць, мы запомнім надоўга. Паэтычна зняты і старанна зманіраваны з кароткіх планаў эпізод перадае пластыку іх працы, становіцца сапраўдным гімам прыгажосці і сілы чалавека.

Стык гэтых двух розных па рытму, па сэнсавых задачах эпізодаў — манатонна-тужлівага і паэтычна-імклівага — на радзікае той мастацкі эфект, які вызначае сапраўднае дакумен-

тальнае кіно. Шкада толькі, што аўтар сцэнарыя У. Яфрэмаў не даверыў рэжысёру У. Яфрэмаву і «загаварыў» гэтыя эпізоды. Дарэчы, тэксту ў фільме наогул шмат — тут ужо і рэдактару карціны трэба было «ўладу паказаць». Ды і музыкі зашмат таксама. Вельмі хочацца часам пабыць сам-насам з убачаным, але рэжысёр, як бы баючыся чагосьці, увесь час прапануе нам або тлумачальны тэкст, або музыку, або і тое, і другое разам. Гэта выдаткі вялікай і сур'езнай работы Беларускага тэлебачання.

Праект забудовы новага саўгаса «Беларускі» на Пскоўшчыне распрацаваны беларускімі архітэктарамі. Гарачая гутарка людзей, у якой удзельнічаюць будучыя жыхары гэтага сяла, — яшчэ адзін эпізод фільма, які расказвае пра тую дапамогу, якую аказвае наша рэспубліка суседзям з Расіі. Аўтар фільма і страсна, і ў той жа час з добрым гумарам расказвае, аб чым мараць жыхары сённяшняга сяла: і каб ліфт быў, і каб за агурком далёка не бегаць, і каб кабанчыка было дзе трымаць. А тое, каб вада, газ, ванна ў кожным доме — быццам само сабой зразумела.

Але той, хто прыхаў дапамагаць, будаваць, асушаць зямлі, — прыхаў не толькі адда-

ваць. Тут ёсць чым і душу ўзбагаціць. Мы бачым студэнтаў з будатрадаў і маладых меліяратараў у Міхайлаўскім ля помніка Пушкіну, ля высокага шпіля, узведзенага пад Псковам у гонар першых перамог Савецкай Арміі, у іншых памятных нашаму сэрцу мясцінах. І гучаць бесмяротныя пушкінскія радкі:

От вас беру воспоминанья,
а сердце оставляю вам...

Праз усю карціну праходзяць два чалавекі, два розныя характары: дырэктар саўгаса «Паланое» Дзмітрый Максімавіч Канстанцінаў і старшыня калгаса «Радзіма» Уладзімір Ягоравіч Паўленкаў. Іх разважаны пра хлеб, пра жыццё, праблемы сённяшняга сяла аб'ядноўваюць усе эпізоды, цэментуюць фільм.

Вельмі можа быць, што спрэчка двух прадстаўнікоў старшыніцкага корпуса аб тым, што такое праца земляроба — навука ці мастацтва, — выкліка самую розную рэакцыю. Аднак сам факт узнікнення такой размовы паказальны і цікавы. Бацьце, які паварот: мастацтва або навука! Як вырас, як прыныцова абнавіўся сельскі кіраўнік! Сёння імёны Канстанцінава і

Жывёлагадоўчы комплекс. Кадр з фільма.

Паўленкава вядомы не толькі на Пскоўшчыне. Іх духоўным настаўнікам быў Кірыла Арлоўскі. Яны пачыналі менавіта тады, калі слава яго грымела па ўсёй краіне. Але прайшлі гады — і ўжо яны сталі настаўнікамі для маладых. Пра аднаго з іх — Валерыя Аляксеева — мы таксама даведваемся з фільма. У карціне шмат зямлі, шмат палёў, шмат трактараў і камбайнаў. Аднак расказ пра іх стваральнікі фільма вядуць так, быццам гэта жывыя істоты, здольныя зразумець чалавека, стаць яго памочнікамі.

Пройдуць гады, на старажытнай, авеянай легендамі рускай зямлі вырасце саўгас «Бела-

рускі» і застанеца ён як жывая повязь, якая навекі звязала два народы — рускі і беларускі...

Наперадзе — прэм'ера фільма па першай маскоўскай праграме тэлебачання, а гэта значыць, што яго будзе глядзець уся краіна.

Наперадзе — прэм'ера ў саўгасе «Паланое» і ў калгасе «Расія», дзе, у асноўным, праходзілі здымкі.

Размова пра фільм — наперадзе.

Але, думаецца, што мы не памыліліся: фільм адбыўся. Цяжкі фільм — пра цяжкі хлеб.

I. СВЕТЛЯЯ.

СОРАК ГАДОУ назад у Гомелі быў арганізаваны першы ў Беларусі тэатр лялек. Вайна перапынула яго творчы шлях. Але ў 1944 годзе ён зноў адрадіўся ў Гомелі, а з 1950 года працуе ў Мінску.

Сёння Дзяржаўны тэатр лялек БССР цікавы высокапрафесійны калектыв «с лица не общим выраженьем» і своеасаблівым почыркам. Спектаклі яго «Дзед і жораў», «Скажы сваё імя, салдат», «Дзякуй, вялікі дзякуй» і іншыя ўзнагароджваліся прэміямі Міністэрства культуры ССРСР і занальных фестываляў; неаднаразова адзначалася майстэрства акцёраў — заслужанага артыста У. Власава, В. Пажэвай, У. Грамовіча. Нядаўна тэатр узнагароджаны дыпламам I ступені на Усесяюзным фестывалі балгарскай драматургіі і запрошаны на спектаклем «Арэшак», пастаўле-

ўспамінацца як штосьці кранальнае, далёкае, амаль нерэальнае.

Калектыву ўзнімаўся па лесвіцы прафесійнага майстэрства. І сыграных роляў стала столькі, што ўсіх зараз не прыгадаць, тым больш, што даводзіцца ў адным спектаклі іграць дзве, тры ролі. Здаецца, Кацярына Мікалаеўна іграла ў казцы «Па шчупаковаму загаду» і царэўну Несмяяну, і Шчупака, і Лісу... Але вось да гэтага часу памятае, як хвалювалася, атрымаўшы першую ў жыцці ролю — звычайнага радавога Зайчыка, зайца з масоўкі, калі можна так сказаць. У яго было ўсяго тры словы, але колькі рыхтавалася яна да іх, як баялася ў час спектакляў — іншы выканаўца Гамлета так не хвалюецца... Яна і зараз хвалюецца перад кожнай новай роляй і любіць кожны свой персанаж.

НЯЛЁГКАЯ ІГРА— З ЛЯЛКАЙ...

ным В. Казловай паводле казкі Д. Аляксандравай, у Варну, на фестываль «Залаты дэльфін». Гэта першы міжнародны поспех калектыву.

Мы расказам пра тых, хто аддаў больш чым чвэрць стагоддзя нялёгкай справе — ігры з лялькай...

У той дзень ігралі «Трох таўстуноў» Ю. Алешы. Як заўсёды перад спектаклем лялькі вяселі стрататымі маляўнічымі радамі, прымацаванымі да задніка сцэны — круглая галоўка замацавана паміж калкамі — гарэзлівыя, хітравокія, у мудрагелістых касцюмах; велізарныя, амаль у чалавечы рост. І толькі адна з іх, бабуля ў беласнежным фартуху і накрухмаленым чэпчыку, ляжала ваддал, схаваная сярод дэкарацыі. «Гэта мая дэчка Ганімед», — сказала Кацярына Мікалаеўна, папраўляючы ліловую суценку лялькі, і паглядзіла яе, як жывую істоту. Адказваючы на мой запытальны позірк, са збынтэжанай усмешкай растлумачыла: «Мне здаецца, тут яна менш запэкаецца, ніхто не зачэпіць, праходзячы побач...» Я глядзела на расчулены твар, зноўку захапляючыся тым, што ўжо 27-ы год працуе яна ў гэтым тэатры, а работа не стала для яе ні будзённай, ні звычайнай. І гэтак жа радасна і ўсхвалявана працуе побач з Кацярынай Мікалаеўнай Калашнікавай Лідзія Сяргеўна Мікула — прыйшлі яны ў тэатр адначасова.

27-ы год... Прапрацаваць чвэрць стагоддзя на акадэмічнай сцэне, дзе і павага, і званне, і стаўкі — адна справа, а 26 гадоў у лялечным тэатры спецыфічным, для акцёра зусім нялёгкім — справа іншая. Гэта ў апошні час акцёры-лялечнікі ўсё часцей сталі выступаць перад публікай «жывымі», а яшчэ некалькі гадоў назад працавалі толькі за шырмай, нябачныя для гледача, і ўсё сваё ўменне, увесь талент павінен быў перадаць акцёр ляльцы.

Не толькі ўмець пры дапамозе голасу і лялькі стварыць яркі запамінальны вобраз — трэба яшчэ гадзіну або дзве, колькі доўжыцца спектакль, працаваць з узнятымі над галавой рукамі. Паспрабуйце, узніміце, праз некалькі хвілін рукі ў вас зацякуць, анімеюць. Акцёр жа не проста ўзнімае рукі: у іх лялька, часам вялікая, у рост чалавека. І трэба яе не толькі трымаць, трэба, каб яна была рухавай, смешнай, спрытнай, паводзіла сябе, як жывая. Трэба зліцца з лялькай настолькі, запомніць кожны паварот яе галавы, рук, кожны рух павек, становішча яе на плоскасці сцэны-кадра, каб яна гаварыла за цябе.

Каб адны гэтыя, агульнапрафесійныя цяжкасці ляглі на плечы зусім маладых Лідзіі Мікула і Кацярыны Калашнікавай, калі прыйшлі яны ў тэатр... Час гэты быў пасляваенны, у параненым Мінску надзвычай цяжка было з жылём, а пра ўласную залу і гутаркі не магло быць. Тэатральны «скарб» захоўваўся ў маленькім пакойчыку — пад лесвіцай у оперным тэатры. Ездзілі да гледачоў у школы, піянерскія лагеры, калгасы і саўгасы на грузавіку, абцягнутым брызентам. Разгортавалі шыры прама на ўзгорках, на палявых станах, у цэнтры пасёлкаў. Даводзілася насіць лялькі і афармленне на сабе. Умелі радавацца: і таму энтузіязму, з якім сустракалі іх гледачы, і гордаму слову «актрыса» — у пасведчанні, і таму, што гастрольныя маршруты ўсё шырэй разыходзіліся па роднай рэспубліцы, а потым павялі ў Літву, на Смаленшчыну, на Украіну... Ускладняліся спектаклі, ускладняліся задачы выканаўцаў, і радасна было вучыцца рабіць усё больш дасканалыя рэчы. Брызентавы кузаў змяніўся машынай-фургонам, а там і мяккім камфортабельным аўтобусам. А потым у цэнтры Мінска вырас цудоўны будынак з бетону і шкла, з утульнай залай, мяккімі крэсламі, зімовым садам — тэатр, у якім яны, лялькі, сталі гаспадарамі. І першыя спектаклі з немудрагелістымі лялькамі-рукавічкамі сталі

Кацярына Мікалаеўна «ажывіла» многія персанажы з беларускіх казак. Іграла Бабку ў «Дзеду і жораве» В. Вольскага, вылучылася ў ролі пані Сарачынскай («Сярэбраная табакерка») М. Алтухова паводле казкі З. Бядулі), была Параскай у «Кавалі-вярнідубе», Марынкай у «Цудоўнай дудцы». А ў выдатным спектаклі «Дзякуй, вялікі дзякуй» А. Вярцінскага гэта яна сыграла Ліса, таго вогненна-рудлага, які выратаваў Рыгорку з бяды і якога па-здраднічку забіў дзед даў стрэл... У мяне і зараз перад вачамі стаіць, як кружыўся і падаў ён, быццам у запаволеных здымках, а разам з ім кружыліся і падалі дрэвы і ўвесь свет, уражаны гэтай неверагоднай несправядлівасцю.

Яна па-юнацку прагна да працы, у калектыве шануючы яе любоў да працы, бездумна, добрамысливаць да маладых. Іграе яна шмат, заўзята — хлопчыкаў, зверанат, дзяўчынак, нават мужчын. Голас у Калашнікавай роўны, чысты, звонкі, і працуе яна энергічна, кідка, быццам маслам піша, яркімі сакавітымі мазкамі.

А вось Лідзія Сяргеўна карыстаецца хутчэй празрыстымі акварэльнымі фарбамі, здзіўляючы далікатнасцю нюансаў (яе амплуа — лірычная геранія). Гэта не перахвалівае любіць яркія характары. Яе Хлоя ў «Цудоўнай Галатэі» была зграбнай, пяшчотнай, шчырай, а Ліса з «Чароўнай галёны» — хітрай, уедлівай, помслівай. Купецкая дачка Анфіса з «Васілісы Прыгожай» — дурнаватай, фанабэрлівай, лянiвай, фея Мілюзіна з «Золушкі» — разумнай і добрай, а дачка графа са спектакля для дарослых «Мой, толькі мой» — капрызнай і вульгарнай. Сыграла Лідзія Сяргеўна і гайдараўскага Жыгана з «РВС», і чорціка Анчутку ў спектаклі «Птушынае малако». А ў «Боскай камедыі» была той першай жанчынай, якую Саваоф стварыў яшчэ да Евы і якая з-за празмернай гордасці не змагла паладзіць з Адамам...

Акцёры лялечнага тэатра атрымліваюць самыя нечаканыя ролі, якіх не бывае ў тэатры драматычным. Можна сыграць ролю маці вятроў, як у спектаклі «Залаты конь» паводле Яна Райніса, або Жучка, як у «Арэшку». А то даручаць вясці адну нагу асла-саксафанаіста з разудалага аркестра «Ні бэ ні мэ» (у спектаклі «Вясёлы цырк» такія складаныя лялькі, што кожную з іх вядзе некалькі чалавек) або проста своеасава падхапіць збан, накінуць перамётную сумку на лялечнае плячо, у імгненне вока паставіць стаўку з палаючым на ёй палавецкім кастром, таму што часта для таго, каб выканаць цікавыя задумы рэжысёра, за шырмай літаральна не хапае рук. Тут, у тэатры, непасрэдна за кулісамі спасцігалі актывісты ўсе тайны мастацтва лялькаваджэння, да многіх даходзілі самі, самі вынаходзілі велькі і адкрывалі порах, а зараз з прыемнасцю дапамагаюць маладым, цэнячы больш за ўсё ў юных калегах любоў да працы...

Кацярына Мікалаеўна прыйшла ў тэатр з самадзейнасці, Лідзія Сяргеўна пакінула дзеля лялек драматычны тэатр. Я бачыла, як на выездзе пасля спектакля «Сланяня» абступілі яе дзеці. Здагадаліся: «А ў мінулы раз вы лісу ігралі...» Прасілі паказаць, як пабудавана лялька, чаму яна як жывая... Лідзія Сяргеўна расчырванелася, вочы ззяючы, адчувалася, што гэтыя хвіліны самыя радасныя для яе... Пасля, па дарозе дадому, расказала:

— Я з дзяцінства ўсё ніяк не магла вырашыць, чаго мне больш хочацца: быць педагогам або іграць на сцэне. Прафесія акцёра-лялечніка аб'яднала гэтыя імкненні. Ні ў адным тэатры няма такога непасрэднага, такога цеснага кантакту з гледачом, як у нашым. Малыя, якія ўпершыню прыйшлі ў тэатр, плачуць, калі крыўдзяць героя, які ім палюбіўся. Папярэджваюць аб небяспецы, хоць схавалі яго ў зале. Мы ўводзім іх у свет тэатра. У свет Мастацтва...

Мая ГАРЭЦКАЯ.

СУЧАСНІК на тэатральных падмостках... Здаецца, пытанне такое яснае: сцэнічнае мастацтва па сваёй прыродзе заклікана вобразна адлюстроўваць рэчаіснасць, паназаваць людзей свайго часу, умешвацца ў надзвычайную праблематыку сённяшняга дня. Паралельна і разам з гістарычнай тэматыкай, захоўваючы ў рэпертуары лепшыя здыбы мінулых гадоў, звяртаючыся да ўзораў класічнай драматургіі. Аднак пры ўсім поспеху тэатра самым каштоўным яго набыткам грамадства лічыцца і лічыцца праўдзівы і яркі паказ сённяшняга жыцця ў сцэнічным творы, які раскрывае адметныя, уласцівыя менавіта гэтай часу канфлікты, супярэчнасці, тыповыя і непаўторныя характары і сітуацыі. Ці не таму так чуйна, нават бурна глядзельная зала адгукаецца на спектакль аб сваім сучасніку, дзе малюніца пададзены знаёмыя факты, дзе герой знаёмы і блізі кожнаму гледачу, дзе пастаўлены актуальныя пытанні жыцця.

Рыхтуючыся да 60-ай гадавіны ўтварэння БССР і Кампартыі Беларусі, творчыя работнікі рупліва аглядаюць зробленае, каб вызначыць вядучыя тэндэнцыі, вывучыць каштоўныя набыткі і дасягненні, прааналізаваць выдаткі ў паўсудзённай творчай дзейнасці. Дзелаваму абмеркаванню вопыту, што назапашаны нашай сцэнай у раскрыцці вобраза сучасніка, чалавека новага грамадства, і быў прысвечаны V пленум Беларускага тэатральнага аб'яднання. Само паняцце «станоўчы тэатральны герой» — дыялектычна рухомае, пазбаўленае статычнай формулы. Драматургія і тэатр імкнучыся ўсебакова даследаваць прыроду новых якасцей героя, паказаць яго ў рэальных канфліктах, увасобіць своеасаблівы лёс і унікальную індывідуальнасць чалавека, які сваёй адметнасцю адцяняе і пашырае ўяўленне аб савецкім характары чалавечай асобы наогул.

Адкрываючы пленум, старшыня прэзідыума праўлення БТА народны артыст М. Яроменка спаслаўся на публікацыю ў газеце «Правда» за 18 лістапада г. г. артыкула аднаго з вядучых майстроў савецкай рэжысуры Г. Таўстанова «Запавет на вякі», дзе падкрэсліваецца неабходнасць аналізу працэсаў у сучасным сцэнічным мастацтве, дыскусій аб сённяшнім і будучым, аб мінулым. Аналіз і дыскусія памагаюць больш упэўнена развіваць лепшыя традыцыі і наватарскую сутнасць савецкага тэатра. Дакладчык кандыдат мастацтвазнаўства Т. Гаробчанка і ўдзельнікі спрэчак на шырокім фактычным матэрыяле зрабілі агляд спектакляў на сучасную тэму, звяртаючыся і да шасцідзясяцігадовага вопыту, і да практыкі сёлетняга сезона, нядаўніх прэм'ер. Прамоўцы кіраваліся сапраўды творчымі меркаваннямі, калі аналізавалі ідэйна-філасофскую інтэрпрэтацыю на сцэне савецкай класікі і сучаснай драматургіі, разгледзілі жывы творчы працэс пошуку рэжысурай і выканаўцамі найбольш глыбіннага раскрыцця кожнай п'есы. З трыбуны не адзін раз падкрэслівалася не новая, але заўсёды актуальная ісціна: тэатр пачынаецца з драматычнай літаратуры. Глыбіня асэнсавання сённяшняй рэчаіснасці, партыйны дух і народнасць сцэнічнага творца, насычанасць мастакоўскай партытуры спектакля за-

лежаць ад літаратурнай першакрыніцы.

Сёння адчуваецца тэндэнцыя да паказу мнагамернасці і маштабнасці чалавека нашых дзён. Варыяцыі вядомых штампаў, ілюстрацыйнасць, другасны характар як літаратурнага матэрыялу, так і яго сцэнічнага ўвасоблення ніколі не забяспечвалі тэатру поспеху. Ніякія вынаходлівыя прыёмы пабудовы і кампазіцыі, абвостраная ўмоўнасць сцэны не могуць забяспечыць поспех, калі ў спектаклі няма акрэсленай і паграмадску актыўнай чалавечай асобы.

Адчуванне надзвычайнасці сённяшняга жыццявай праблематыкі, увасобленае ў драматургіі, дало ў нядаўнім мінулым нашай сцэне такія спектаклі, як «Амністыя» М. Матукоўскага, «Таблетку пад язык» А. Макаёнка, «Птушкі нашай маладосці» і «Святая святых» І. Друцэ, «Не трывожся, мама!» Н. Думбадзе, «Працікол аднаго пасяджэння» А. Гельмана.

Прамоўцы часта спынялі сваю ўвагу на тым, што час надзвычай хутка ўносіць змены ў наша ўяўленне аб сапраўдных маральна-этычных вартасцях сучасніка. У пацярджаным гэтай называліся спектаклі «Чалавек збоку» і «Сталы вары» паводле п'ес І. Дварцака і Г. Бокарава. Яшчэ некалькі гадоў назад героі гэтых п'ес Чашноў і Лагуцін выклікалі сімптыі да сябе і да сваіх учынкаў. Сёння ж іх маральна-этычны максімізм выглядае празмерна рацыянальным і бездухоўным. Відаць, спектаклі па гэтых п'есах прапаноўваюць усё гэтак схематычную мадэль сцэнічнага персанажа нашага сучасніка. Былі пэўныя вартасці ў тэатральных пастаўках п'ес «З жыцця дзелавой жанчыны» А. Грэнэва, «Мезазойская гісторыя» М. Ібрагімава, «Працяг» Д. Валеева. Але ім не стала псіхалагічнай глыбіні ў паказе захопленнага справы свайго жыцця чалавека. Таму яны і ў Расійскім тэатры БССР імя М. Горькага, і ў Акадэмічным тэатры імя Янкуа Коласа, і ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы не ўпрыгожылі бягучы рэпертуар, не затрымаліся на афішах. Намаганні рэжысуры і акцёраў не далі тут плёну і, калі можна гаварыць пра яны, не будзь удачы, дык толькі пра асобныя акцёрскія работы.

Вінаваціць у гэтых няўдачах драматургію?

Т. Гаробчанка зачытала выказванні колішняга галоўнага рэжысёра трупы купалаўцаў Б. Эрына і сённяшняга — В. Раеўскага. У розныя гады, але з аднолькавай аргументацыяй яны сцвярджалі, што акадэмічная сцэна не мае права ставіць недасканалыя п'есы. Слушная пазіцыя! Сапраўды, ці варта адкрываць шлях на сцэну твору толькі таму, што ён прысвечаны сучаснай тэматыцы? Не, не варта! Ды часам тэатры, спасылаючыся на адсутнасць п'ес на сучасную тэму, наогул не вельмі клапацяцца аб сучасным рэпертуары, чакаюць, пакуль нехта прынесе ў тэатр дасканалы твор. Пазіцыя загнанная.

Уменне і жаданне расказаць аб тым, чым жывуць сучаснікі, арганічна ўваходзіць у арсенал творчай зборкі рэжысуры і акцёрскага мастацтва. Прамоўцы прыгадалі шмат якія спектаклі па творах К. Ірапіва, А. Макаёнка, М. Матукоўскага, А. Петрашкевіча, А. Дзялендзіка, І. Шамякіна, драматургічныя дэбюты А. Папавой, Р. Смольскага і Ю. Сохара, А.

Народны артыст СССР Л. Рахленка і драматург К. Губарэвіч. Фота Ул. КРУКА.

Ч А С Ш А Т Р А Б У Е

З В ПЛЕНУМА БЕЛАРУСКАГА ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ

Дударова, Л. Караіва, выступленні на драматычнай ніве А. Вярцінскага, П. Макаля і А. Вольскага. Прыгадваюць, каб засведчыць, што ў нас хапае пісьменніцкіх сіл, здольных стварыць арыгінальны рэпертуар. З імі толькі трэба настойліва працаваць. А між тым паўпенне і ўзбагачэнне сучаснай тэматыкі на сцэне ідзе марудна. Тым часам па суседству з сапраўды цікавымі спектаклямі пра нашы дні палююцца пасрэдныя, шэрыя, а часам і адкрыта прызначаныя толькі паважліва і пацешыць гледача. Гэта і «Саслужыўцы» Э. Брагінскага і Э. Радзінава, і «Праходны бал» Б. Рацара і У. Канстанцінава, і «Заставіцеся сонцам» А. Папаяна.

На думку дакладчыка, «Надзея» Г. Радзінавай у Рэспубліканскім тэатры юнага гледача, «Характары» паводле В. Шукшына і «Шрамы» Я. Шабана ў купалаўцаў, «Не страляйце ў белых лебедзяў» Б. Васільева ў коласайцаў робяць уражэнне аднастайнага падыходу да раскрыцця сучаснай тэматыкі. Такія пастаноўкі сцэна аддае перавагу чалавечай неўладкаванасці, інфантальнаму максімізму персанажаў, якія ў любым узросце маюць патрэбу ў духоўным «давыхаванні» і маральным «дафарміраванні». Між тым час не здымае свайго патрабавання да мастацтва — выводзіць на падмосткі асобу дзейную ў сацыяльных і маральных шуканнях і ўчынках, цэласны чалавечы характар, не ідэалізаваны, але сапраўдны вобраз сучасніка.

Такое патрабаванне, падкрэсліла Т. Гаробчанка, зусім не азначае, быццам мы чакаем ад тэатра спрошчанага паказу сучаснага чалавека. Тым і дарэгі нам адкрыцці апошніх гадоў, што яны вывелі ў святло рампы героя, чый характар даследуецца мастацтвам у складаным сацыяльным і духоўным кантэксце часу, у дыялектычна супярэчлівых адносінах асобы з сабой і асяроддзем, з ідэалам свайго жыцця і г. д. Гледач пазнае некаторыя істотныя рысы чалавека: дашых дзён і ў персанажах, напрыклад, Э. Янкускага (Чашкоў у «Чалавек збоку»), Л. Трушкі (Лагуцін у «Сталеварах»), А. Мароза (Патапаў у «Працінах аднаго паезджання»), П. Ламана (Тэймураз у «Не трывожся, мамалі»), Бачыць ён адчуленасць і сацыяльнае значэнне лепшых вобразаў у такіх спектаклях, як «Святла святых», глыбока і самабытна пастаўленым купалаўцамі, у Ягоры Палушкіне (артыст Я. Шыпіла) з недастаткова поліфанічнага «Прачытанні» коласайцамі «Не страляйце ў белых лебедзяў», у персанажах інсцэніроўкі «Апошні тэрмін» В. Распуціна на сцэне тэатра юнага гледача, у героях сучаснай прытчы «Каса марэ» І. Друцэ на гродзенскім падмостках. Гэта — прыклады пашырэння творчых далёкаўцаў сцэны ў даследванні чалавечай асобы, якое стала неад'емнай рысай мастацтва сямідзесятых гадоў.

Агляд сучаснай тэматыкі ў не розных тэатральных увасабленнях ставіць перад намі шэраг надзвычайных пытанняў. Напрыклад, Т. Гаробчанка звярнула ўвагу на такую акалічнасць. Пры ўсім багацці і важкасці колькасных паказчыкаў спектакляў аб нашых сучасніках лёс іх далёка не заўсёды радуе. Чаму, напрыклад, Брэсцкі абласны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі і Рэспубліканскі тэатр юнага гледача, зрабіўшы добрую справу — яны паставілі першымі творы Я. Шабана «Прад'явіце пропуск» і «Сніг снег», — не наклапаціліся прадоўжаць іх сцэнічнае жыццё? Чаму галоўны рэжысёр Рускага тэатра БССР імя М. Горкага Б. Луцэнка ўзімае новыя п'есы, даследуючы класічны рэпертуар («Макбет» В. Шэкспіра, «Апошнія» М. Горкага, напрыклад), але так рэдка звяртаецца да сучаснага рэпертуара?

Безумоўна, ім інсцэніравана «Хатынская апавесць» А. Адамовіча, створаны спектакль, дзе прысутнічае сучасны роздум аб вайне і міры, аб сапраўдным гуманізме, несумяшчальным з фашысцкай ідэалогіяй. Але ж тэатр ужо складае пятую сцэнічную рэдакцыю (п'еса А. Адамовіча і Б. Луцэнка «Вяртанне ў Хатынь»). Ці не таму, што з самага пачатку не было знойдзена нешта галоўнае? А чаму В. Мазыніскі з коласайцамі так смела і тактоўна чытае адзін з твораў А. Вампілава — «Летась у Чулімску» і робіць адвольныя акцэнтныя, якія зацямяняюць аўтарскую задуму, у «Правінцыяльных анекдотах» таго ж аўтара?

Такія пытанні Т. Гаробчанка прапанавала аўдыторыі шмат не толькі тады, калі заканчвала думку пыталынкам, а і ўсім ходам сваіх разважанняў. Зразумела, у жывым творчым працэсе магчымы і не зусім дакладныя інтэрпрэтацыі, і няпоўнае суладдзе задумы з вынікамі. Звяртаючы ўвагу на выдаткі такога працэсу, Т. Гаробчанка зрабіла спробу высветліць і назваць прычыны з'яўлення на сцэне пастаноўкі з такімі хібама і пралікамі. Яны ж таксама народжаныя пошукамі Лягчэй за ўсё ставіць абкатаныя п'есы, паўтараць і пераказваюць дасягненні папярэдняга і сучасных вядучых майстроў. І ўсё ж чаму мы сустракаем на падмостках чалавека нашых дзён у глыбокім мастацкім раскрыцці радзей, чым мы чакаем? І адразу ж на пытанні дакладчыка адназначна ўдзельнікі дыскусіі.

Ці можа чаканне дасканалай п'есы апраўдаць творчую пасіўнасць рэжысураў ў раскрыцці сучасных праблем і паказе вобраза чалавека нашых дзён? — перапытала кандыдат мастацтвазнаўства К. Кузняцова. — А вы перачытайце тэксты некаторых роляў сучасніц, якія іграла Ірына Фларыянаўна Ждановіч. Яны выглядаюць тэкстам функцыянальных роляў, якія не абцяжкілі значных сцэнічных партрэтаў. Цяпер прыгадайце вобразы І. Ждановіч у спектаклях «Пагібель ваўка» і «Хвалестаніў Заслонаў»: якія хвалюючыя і псіхалагічна багатыя фігуры былі ў святле рампы! Ад сустрэчы з тэкстам драмы або камедыі мастака, захопленнага праблемай, аб якой ідзе размова ў п'есе, ад ведання акцёрам прататыпаў сваіх персанажаў таксама многае залежыць.

Нельга забывацца на вопыт рэжысураў Е. Міровіча, падкрэсліў у сваёй прамове кандыдат мастацтвазнаўства С. ПЯТРОВІЧ. — Мастацкі кіравнік БДТ-1 шырока адкрываў дзверы драматургам, якія неслі ў тэатр сапраўды праблемныя і змястоўныя творы, ахвотна памагаў ім парадамі: мабільна ўважліва выканаўцаў на паглыбленне літаратурнай асновы роляў. Дастаткова назваць такія імёны, як К. Крапіва, Р. Кобец, Д. Курдзін, Я. Рамановіч. Ды і сам драматычны вопыт Е. Міровіча сведчыць аб узаемнай карысці ад сумеснай работы над п'есай аўтара і тэатра. За п'есу апошніх гадоў на нашай сцэне было паказана каля дваццаці п'ес пра сучаснасць. А падстаў гаварыць, што тэатры заўсёды былі на вышыні задач, няма. На жаль, нельга ішчы лічыць, што «Брама неўміручасці» К. Крапівы, «І змоўклі птушкі» І. Шамякіна і «Злыдзень» А. Петрашкевіча знайшлі вартае таго сцэнічнае ўвасабленне. Правы прафесійнага дыялетантызму, рамесніцкай абьяквасці, бывае, адчуваюцца актур тады, калі сцэна прапануе нам арыгінальную п'есу на надзвычайную тэму...

Гэтую думку падтрымаў народны артыст СССР Л. Рахленка, які сказаў удзельнікам пленума аб вопыце стварэння арыгінальнага рэпертуара купалаўцамі першых заклікаў. Што такое — добрая п'еса? — спытаў ён. Мабыць, кожны з нас па-свойму ацэньвае п'есу і здолее прывесці

шмат аргументаў або ў абарону, або супраць уключэння таго ці іншага твора ў рэпертуар. Нельга цалкам кіравацца меркаваннямі аднаго чалавека, які бярэцца канчаткова рашаць лёс драматычнага твора. Варта прыслухоўвацца да калектыўнай думкі, лічыцца з меркаваннямі не толькі тваіх аднадумцаў і сяброў, а і з аргументамі тваіх апанентаў. Суб'ектыўнасць, калі толькі даць яму права, мог бы паставіць пад сумненне нават якасці першых п'ес К. Чорнага, К. Крапівы, Э. Самуйленка. Практыка паказала, што дапрацоўка п'есы разам з тэатрам ніколі не прыніжае таленту пісьменніка. Леанід Рыгоравіч Рахленка гаварыў, што нават тыя творы, якія сёння лічацца справядліва класікай драматургіі, дапісваліся па жаданні і парадах тэатра, змяняліся ў сваіх фінальных высновах і сюжэтных хадах. Калі тэатр бачыць, што ў не зусім канчаткова апрацаваным літаратурным варыянце драматург закруаў штосьці важнае ў жыцці — і зрабіў гэта не мімаходзь, а грунтоўна, узбагачаючы сацыяльны і маральны далёкаўцаў рэпертуара, дык ёсць не толькі права, а і абавязак прыняць такі твор да пастаноўкі. Прысвяціць яму час і намаганні, каб задума была ажыццэўлена на высокім ідэяна-мастацкім узроўні. Наўрад ці з'явіўся б у купалаўцаў спектакль такога высокага патрыятычнага гучання, як «Канстанцін Заслонаў», калі б тэатр на падставе першага варыянта (тэкст яго быў напісаны белым вершам) адмовіўся ад далейшага супрацоўніцтва з А. Маўзомам. Каб адкрыць новае ў нашым мастацтве, мастак не ўхіляецца ад творчых пакут — пакут пошуку, пакут эксперыменту, пакут увасаблення задумы. Такая асаблівасць тэатра.

З трыбуны пленума выразна прагучаў заклік да практыкаў сцэны — смялей звяртацца да арыгінальнай драматургіі, да п'ес, якія ішчы не маюць традыцый і ўзораў увасаблення. Не адгаворвацца тым, што аўтар, маўляў, напісаў недаснавальны твор, а звяртацца напісанае з надзвычайнай рэаіснасцю. І калі ў ёй вытворчы, напрыклад, праблемы асэнсоўваюцца ў сувязі з надзвычайным маральным, сацыяльна-псіхалагічным, іна заўважвае хай сабе і пакутлівай, паводле слоў Л. Рахленкі, але настойлівай працы. Ветэран купалаўскай трупы, стваральнік незабытых сцэнічных партрэтаў сучасніка, рэжысёр, на творчым рахунку якога пастаноўкі арыгінальных п'ес К. Крапівы, Я. Рамановіча, З. Бядулі, А. Кучара, А. Маўзома, слухні, заўважыў, заканчваючы выступленне: «П'еса і спектакль цікавыя не вынаходлівым шумам слоў і прыёмаў, а хваленнем аўтара і выканаўцаў, грамадзянскім напалам іх сэрцаў!»

Акцёру для стварэння партрэта вайго сучасніка патрэбна добрая драматычная літаратура. Галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа В. Мазыніскі прыгадаў наступнае парадакальнае свяджэнне рэжысёраў: маўляў, можна паставіць і сыграць на сцэне ўсё — і тэкст тэлефоннага даведніка. Ёсць сярод нас людзі, упэўненыя, што і газетная паласа можа быць асновай спектакля. Тым не менш без сапраўднай драматургіі тэатр не выканае свайго абавязку. Спасылаліся на даклад Т. Гаробчанка, В. Мазыніскі сказаў, што і з яго вынікае даволі сумная выснова: добрых п'ес пакуль што і на самай справе малавата, а штосьці іграць трэба. «Штосьці»... Сучаснік у пошуку; жыццё нараджае новыя канфлікты; малады ча-

лавек канца 70-ых гадоў не такі, якім яго выводзіў на падмосткі, напрыклад, В. Розаў. Ідзе змена пакаленняў. І ў мастацтве таксама. Адназначныя персанажы, знарком пазбаўлены дыялектычных супярэчнасцей, ідэалізаваныя героі нашых п'ес і спектакляў не адлюстроўваюць паўнаты жыцця. Далей В. Мазыніскі спаслаўся на вопыт коласайцаў: тэатр сёння паказвае спектакль па п'есе М. Шатрова «Мае Надзеі». Тэматыка патрэбная, надзённая. Гэта пацвярджае і прыём гледачоў, выказванні маладых рабочых, іх падзяка тэатру. А спектакль жа кепскі! На ўзроўні п'есы... Творы надзёнай тэматыкі трэба ставіць; нельга ісці на творчы кампраміс!..

На гэтак выказванне адгукнуўся галоўны рэжысёр тэатра ў Гродне У. Караткевіч. Ён расказаў пра такі ж усхваляваны прыём спектакля па п'есе «Мае Надзеі» маладымі рабочымі Прынямонія.

— Мы не лічым такі спектакль кампрамісам, бо ён адказвае на духоўнае запатрабаванне пэўнай часткі гледачоў, выклікае правільную эмацыянальную рэакцыю, пераконвае праўдай. Героі спектакля задумваюцца аб галоўных пытаннях жыцця, выпрацоўваюць маральныя прыяцыпы, пераймаюць ўсё светлае ад сваіх папярэднікаў — носьбітаў сацыялістычнага ідэала. Пра якаснае адставанне драматургіі гаварыцца і гаворыцца на працягу ўсёй гісторыі тэатра. Чакаць — не лепшая пазіцыя. Грамадзянскі пафас твора дыктуе яго лёс.

Працягваў думку У. Караткевіча крытык Р. СМОЛЬСКІ, які звярнуўся да В. Мазыніскага: спектакль коласайцаў «Мае Надзеі» карысны, калі толькі за праўду жыцця, адлюстраваную ў ім, вам гавораць дзяміў такіх ж, як яго героіні, гледачы. Тэатр і мае на ўвазе гэты адрас — гледача, яго рэакцыю, яго ўспрыманне і ацэнку. Крытэрыі «добра» і «лепша», узятая па-за ацэнку гледача, поўнымі лічыць нельга. Рэгламентацыя тут неадарэчная. Трэба даражыць узрушаным хваленнем гледачоў, якое выклікае, напрыклад, «Трывога» ў Гродне, лепшым спектаклі Гомельскага абласнога тэатра. Крытык свяджэнне, што недастаткова глыбокае прачытанне савецкай класікі, напрыклад, «Лазні» У. Мажоўскага ў Рускам тэатры БССР імя М. Горкага тлумачыцца тым, што рэжысура адвольна працягвае на творы пэўнага часу тую праблематыку, якую можна вырашыць толькі сучаснай драматургіяй. Некаторыя прафесійныя прыёмы, нават самыя адточаныя і надзейныя, бывае, застаюцца толькі сведчаннем умельства рэжысураў і не ў сілах «прыхваць» адсутнасць сапраўднай сучаснасці ў самім духу тэатральнага відывішча...

— Тэму сучаснасці нельга вывучаць статыстычна, — сказаў народны артыст СССР Р. Янкуўскі. — Так, наш калектыў шукае пяты варыянт спектакля «Вяртанне ў Хатынь». Бо гэта сапраўдная літаратура. Твор хвалюе нас, выканаўцаў, ён узрушае і гледача. Сёння мы рэцэпіруем «Трывогу» А. Петрашкевіча — твор, які выкрывае абьяквасць, і на рэпетыцыях акцёры плачуць, спрачаюцца, абурваюцца, бо праблематыка п'есы датычыць усіх нас, захапляе, трывожыць. Такая размова з гледачом сёння і патрэбна. Такія п'есы, — праблемныя, вострыя, ваяўнічыя — і чакае ад драматургіі тэатр, чакаю я, акцёр, які марыць сказаць сваё слова аб сучасніках і сучаснасці...

— Наш тэатр першым паставіў некаторыя цікавыя і потым больш або менш вядомыя п'есы А. Пінчука, М. Мірашнічэн-

кі, М. Матукоўскага, Я. Шабана, — сказаў заслужаны артыст БССР С. Еўдашэнка (Брэст). — Крытыкі глядзелі іх паасобку і выказвалі ацэнкі па выпадковых уражаннях. Тэатр мае вялікую патрэбу ў сістэматычнай і дзелавой увазе з боку крытыкі. І не толькі наш — Брэсцкі...

Галоўны рэжысёр мінскіх тэатраў І. Панюк, В. Раеўскі, Б. Луцэнка, народны артыст УССР Я. Вашчак, рэжысёр купалаўскага тэатра А. Андросік, намеснік міністра культуры БССР М. Шаўчук, В. Мазыніскі і Р. Янкуўскі прыводзілі прыклады неапраўдана доўгага маўчання крытыкі па адрасу цікавых пастаноўак, прыклады павярхоўных ацэнак як асобных спектакляў, так і агульных праблем распрацоўкі сучаснай тэматыкі на сцэне. Прамоўцы прыярчылі Т. Гаробчанка і Р. Смольскаму ў сувязі з іх вызначэннем творчай абьяквасці, з якой ставяцца не самыя ўдалыя або няўдалыя спектаклі аб сённяшнім дні. Прычыны тут бываюць больш складаныя, і не заўсёды яны звязаны з суб'ектыўным настроямі рэжысёра або выканаўцаў. У некаторых тэзісах даклада і ў выступленнях крытыкаў на пленуме В. Раеўскі, напрыклад, адчуў заклік да стварэння ідэалізаванага вобраза сучасніка, заглянутага персанажа, які ніколі не ведае сумненняў і памылак. Б. Луцэнку непакоіць, што крытыка, гаворачы аб адлюстраванні сучаснасці на сцэне, выключае з размовы творы аб Вялікай Айчыннай вайне, хоць на гэтым матэрыяле літаратура і мастацтва ставяць і вырашаюць істотныя праблемы чалавечасці, патрыятычнага абавязку, маральнай чысціні.

З трыбуны пленума называлі творы сучаснай прозы, якія пакуль што не прыцягнулі ўвагі тэатраў, а яны маюць багаты патэнцыял сапраўды драматычнага паказу жыцця і змагання народа за лепшы ідэал. Заслугоўваюць пераносу на сцэну раманы і апавесці І. Навуменкі, І. Пташнікова, І. Чырнынава, Б. Сачані, В. Казыно, А. Жука, А. Асіпенкі, спробы ў вершаванай драматургіі Н. Гілевіча. Застаюцца пакуль што неканцэртны ў тэатры надзвычайныя надзвычайныя рэаіснасці. Героі камуністаў, камсамольцаў, жыхароў Мінска ў гады падпольнай барацьбы з нямецка-фашысцкімі акупантамі: сацыялістычны пераўтварэнні на Палесці; сённяшняе аблічча вёскі і працаўніка сельскай гаспадаркі, — аб'екты, вартыя мастакоўскага натхнення і вобразнага адлюстравання на сцэне. Драматургія і тэатр маюць дасягненні ў паказе і традыцыйнага героя сучаснасці, і таго характара, што выяўляе сваю прыналежнасць да нашых дзён здзіўляючай нечаканасцю жыццёвых учынкаў (тыя ж вампілаўскія персанажы або брыгадзір Патапаў у «Працінах...»), учынкаў, якія менш за ўсё прэзюндуюць на экстравагантнасць. Трэба спадзявацца, што ў бліжэйшы час сцэна пазнаёміць нас з новымі персанажамі ў спектаклях аб чалавеку нашых дзён, аб сучасным разуменні маральнай адзіннасці перад грамадствам, аб гэтай маралі ў дзевіні, у справах, у руху наперад. Наколькі апэратыўна і глыбока будзе зроблена гэта, залежыць ад многіх фактараў, у першую чаргу, ад суладдзя паміж літаратурнымі сіламі і работнікамі тэатральнага мастацтва. Рэзультаты, прынятыя пленумам, прадугледжвае меры для дасягнення п'яну ў дзейнасці драматургаў і тэатраў, прысвечанай паказу вобраза сучасніка.

У рабоце пленума ўдзельнічалі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, старшыня БРК прафсаюза работнікаў культуры Л. Ф. Паміла.

...Перада мною ляжаць пісьмы-водгрукі тэлегледачоў на перадачу «Памяць»... У канвертах — сапраўдная скарбніца чалавечых думак і перажыванняў. Просьбы паўтарыць перадачу, паўтарыць неадкладна і ў зручны для ўсіх час. Просьбы знайсці невядомага героя, раскажаць пра сям'ю сябра-франтавіка, прыехаць і паглядзець, як эладжана і дружна працуе камсамольска-маладзёжная брыгада, якая залічыла ў свой склад камсанаўтаў Уладзіміра Каваленка і Аляксандра Іванчэнкава, падрыхтаваць перадачу пра народны тэатр, калгасную карцінную галерэю...

Адным словам, усяго не пералічыш. Але вось што робіцца відавочным, калі звяртаешся да недалёкага мінулага. Пошта, якая паступала ў адрас Беларускага тэлебачання ў першыя гады яго нараджэння, была малалікая (сёння 40-45 тысяч пісем у год!). Малалікая і адназначная. У асноўным гэта былі заяўкі на дэманстрацыю мастацкіх фільмаў.

Змест тэлевізійнай карэспандэнцыі сведчыць пра духоўны, культурны рост беларускага народа. І не толькі пра гэта. Адначасова гэта гаворыць аб велізарных якасных зменах тэлевізійнага вяршання, пра яго шырокае творчае магчымасці і ператварэнне ў масавую ўсенародную трыбуну, у дзейсны сродак прапаганды, выхавання грамадзян, іх мабілізацыі на паспяховае выкананне рашэнняў XXV з'езда нашай партыі.

Дваццацітрохгадовая гісторыя Беларускага тэлебачання адзначана выдатнымі вехамі і адлюстроўвае характэрныя прыкметы часу: сацыяльныя, культурныя, навуковыя дасягненні нашага грамадства. Цяпер значна пашырыўся творчы дыяпазон, майстэрства і прафесійная культура работнікаў. За кароткі час склаўся і ўмацаваўся новы жанр — жанр партыйнай тэлевізійнай публіцыстыкі. Грунтуючыся на патрабаваннях партыі, шырока выкарыстоўваючы вопыт развіцця Цэнтральнага тэлебачання і тэлебачання братніх рэспублік, Беларускае тэлебачанне стваралася і развівалася на нацыянальнай глебе і стала духоўным здабыткам працоўных рэспублікі. У культуры і мастацтве беларускага народа з'явілася новая галіна.

Прывяду некаторыя факты з біяграфіі нашага тэлебачання. Першая тэлевізійная перадача выйшла ў эфір 1 студзеня 1956 года. Перадача дэманстравалася з будынка, які размясціўся на беразе Свіслачы, у якім і сёння дзейнічае апаратна-студыйны комплекс. Ля экрану тады збіралася ўсяго 4,5 тысячы чалавек. Перадачы ішлі ў эфір не кожны дзень, былі невялікія па аб'ёму.

Зараз жа сярэднесутачны аб'ём вяршання складае 34 гадзіны, а да канца 1990 года ён дасягне 50 гадзін. Сёння ў год здымаецца кінастужкі на 300 гадзін і на 1000 гадзін відэазапісу. Вяршанне вядзецца па трох праграмах.

Паказальны і такі, напрыклад, факт, як пераход да каляровага адлюстравання, зроблены ў 1977 годзе, і задача ў эксплуатацыю новага апаратна-студыйнага комплексу. Будынак яго ўзведзены па суседству са студыяй «Беларусьфільм». Комплекс абсталяваны першакласнай айчыннай тэхнікай. У ім размясціліся тры студыйныя плошчы ў 600, 300 і 100 квадратных метраў, апаратныя відэазапісу, рэжысёрскія, грымёрныя, артыстычныя залы, пасцёржныя і мастацкія майстэрні. Неўзабаве тут пачнецца ўзвядзенне другой чаргі аб'екта — 18-павярховага рэдакцыйнага будынка, дзе будучы створаны ўсе ўмовы для работы журналісцкага і мастацкага персаналу студыі. Хочацца дадаць, што студыя мае такую сучасную тэхніку, як перасоўныя перадаючыя і відэазапісваючы станцыі, прыстасаваныя для ўзнаўлення запісу і магнітнага мантажу, разгалінаваная сетка радыёлінейных і кабельных ліній.

Гэта далёка не ўсе перамены, якія змянілі «твар» тэлебачання.

Але вернемся да пачатку размовы. Што ж так зацікавіла тэлегледачоў у перадачы «Памяць», прысвечанай 60-годдзю ўтварэння БССР і Кампартыі рэспублікі? Журналіст Юрый Сапажкоў раскажа ў ёй пра подзвіг Беларускай жанчыны Марыі Мікалаеўны Халуп з вёскі Пярэдзелька, што на Гомельшчыне, якая выратавала ад смерці савецкіх салдат, рызыкуючы сваім жыццём.

Подзвіг, якіх вайна дала тысячы і тысячы! Узноўлены журналістам на блакітным экране з вуснаў самой Марыі Мікалаеўны, ён са здзіўляючай жыццёвай праўдай і сілай раскрыў характар савецкай жанчыны, савецкага чалавека, інтэрнацыянальнае братэрства савецкіх людзей, дружбу народаў, вернасць іх сваёй сацыялістычнай Айчыне.

Шмат радасных і трывожных хваляванняў выклікалі ў тэлегледачоў іншыя перадачы гэтага цыкла. Народжаны ў год 60-годдзя БССР і Кампартыі рэспублікі, ён узнавіў карціну перамогі Вялікага Кастрычніка ў Беларусі — у Мінску, Магілёве, Віцебску, Оршы, Рэчыцы, пракачыў за лёсамі дзесяткаў нашых землякоў — удзельнікаў рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, герояў першых пяцігодкаў.

прымучу удзел сакратары абкомаў партыі, а таксама ў тэлевізійным летапісе «Музыка маёй рэспублікі» і ў перадачы «Мы нашчадкі твае, Кастрычнік».

Значна змянілася ў апошні час наша работа па асвятленню сацыялістычнага спаборніцтва, барацьбы працоўных з выкананнем гадавых планаў і сацыялістычных абавязальстваў, за эфектыўнасць і якасць працы, за ліквідацыю хібаў, на якія звярнуў увагу Леанід Ільіч Брэжнеў у час знаходжання ў Мінску... Больш змястоўнымі сталі рэйды — агляды, дзейнасць карэспандэнцкіх пастоў тэлебачання на прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, на будоўлях, а таксама шэфская работа рэдакцыі над шэрагам аб'ектаў дзесятай пяцігодкі і асобнымі тэхналагічнымі працэсамі. У прыватнасці, будаўнікі метро, аэрапор-

радач з праблемай гарманізацыі матэрыяльных і духоўных патрэб і інтэрасаў. Практычным крокам у гэтых адносінах з'явілася стварэнне тэлеуніверсітэта савецкага этыкету «Акцэнт», сістэматычныя дыскусіі, якія развешчваюць праявы мяшчанства, хцізасць, п'янства ў цыкле перадач «Давайце абмяркуем».

Не кожнаму прыхільніку літаратуры ўдаецца сустрэцца і паслухаць пісьменніка. Тэлебачанне дае такую магчымасць, прадастаўляючы часта блакітны экран паэту, кампазітару, артысту, мастаку. Хвіліны творчых кантактаў і знаёмства з кампазітарамі А. Багатыровым, Ю. Семанякам, І. Лучанком, пісьменнікамі І. Шамякіным, А. Макаёнкам, Н. Гілевічам, Р. Барадуліным, скульптарам З. Азгурам, балетмайстрам В. Елізар'евым, рэжысёрам С. Штэйнам, артыстамі А. Клімавай, Т. Шымко і іншымі прынеслі прыхільнікам беларускага мастацтва і літаратуры пачуццё глыбокага задавальнення. Усё часцей і часцей гэтыя сустрэчы тэлебачанне наладжвае ў працоўных калектывах.

Усё большую значнасць набывае ў апошні час працэс фарміравання Беларускай тэлевізійнай драматургіі як самастойнага спецыфічнага жанру. Сённяшні блакітны экран напружана і юбілею рэспублікі пазнаёміў нас з тэлеспектаклямі «Сымон-музыка» Я. Коласа, «Разам з камісарам» П. Броўкі, «42 дакументы» М. Зарэцкага, «Крыло цішыні» Я. Сіпакова. Адбылася сустрэча з героямі двухсерыйнага мастацкага каляровага фільма «Рэха ў пушчы» па сцэнарыі А. Вялюгіна. Наперадзе паказ шматсерыйнага тэлефільма — спектакля «Атланты і карыятыды» (аўтары экранізацыі А. Гутковіч, І. Шамякін), «Завеі, снежань» І. Мележа і інш. Сваёго роду аглядам тэлевізійнага мастацкага прадукцыі з'явіўся фестываль мастацкіх і дакументальных фільмаў вытворчасці Беларускага тэлебачання, які праходзіць пад дэвізам: «Рэспубліка, падзеі, людзі». Мы запрашаем гледачоў прыняць у ім удзел і дапамагчы выявіць лепшыя творы.

Але пэўныя нашы поспехі, кажучы па шчырасці, не азначаюць, што ў нас няма праблем і пралікаў у мастацкім вяршанні. Рэдакцыйныя калектывы нярэдка, на жаль, не праяўляюць заклапочанасці ў сур'ёзным пошуку тэлевізійных форм для ўвасаблення сваіх задум. У выніку з'яўляюцца шэрыя, павярхоўныя, без сучаснага мастацкага вырашэння і глыбіні думкі перадачы. Няма ў партфелі сцэнарыяў буйных пастановачных работ і тэлеспектакляў на сучасную тэму. Фактычна не вядзецца экранізацыя лепшых твораў беларускіх тэатраў.

Ліквідацыя гэтых пралікаў залежыць ад умацавання творчай садружнасці сцэнарыстаў і пастаноўшчыкаў, павышэння патрабавальнасці і росту іх прафесійнай культуры і майстэрства, прыцягнення новых маладых творчых сіл, а таксама далучэння да тэлевізійнай дзейнасці відных майстроў мастацтва, літаратуры, публіцыстыкі. Мы ў гэтым дабіліся пэўных поспехаў, але яшчэ не настолькі, каб быць задаволенымі.

Для чытачоў «ЛіМ»а, відаць, цікавай будзе інфармацыя пра творчыя сувязі рэспубліканскай студыі са студыямі краіны. Згодна з тэматычным планам, нашы рэдакцыі рыхтуюць грамадска-палітычныя, музычныя, займальныя перадачы для паказу па Цэнтральным тэлебачанні, дакументальныя, мастацкія тэлевізійныя фільмы, фільмы-канцэрты, а таксама сюжэты для інфармацыйнай праграмы «Час». У апошні час і асабліва ў год 60-годдзя ўтварэння БССР і Кампартыі рэспублікі праходзіць інтэнсіўны абмен разнастайнымі грамадска-палітычнымі і мастацкімі перадачамі са студыямі братніх рэспублік. Асабліва частымі гэтыя нашых перадач сталі прадстаўнікі Літоўскай ССР, з якой спаборнічаюць працоўныя нашай рэспублікі.

Вялікае свята рыхтуецца адзначыць беларускі народ. Работнікі тэлебачання ідуць да гэтай урачыстасці, узбагачаныя новымі творчымі задумамі, імкнучыся як найлепш выканаць свой прафесійны абавязак — абавязак верных памочнікаў партыі ў ажыццяўленні задач дзесятай пяцігодкі.

ДРЭВА ПУБЛІЦЫСТЫКІ, ДРЭВА МАСТАЦТВА

Пра развіццё Беларускага тэлебачання раскажа намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні В. Д. ЧАНІН.

Акрамя цыкла «Памяць», тэма жыцця і працы беларускага народа, дружбы, патрыятызму, авангарднай ролі камуністаў гучыць у многіх іншых тэлевізійных серыях. Скажам, цыкл «Перспектывы» вядзе своеасаблівы летапіс эканамічнага і сацыяльнага развіцця сельскіх раёнаў рэспублікі. Калі пачынаюць гучаць пазыўныя цыкла «Родная школа мая», да экрану падсіджаюцца падлеткі.

Узнаўляюць гісторыю станаўлення навукі, яе важкі ўклад у стваральную працу народа перадачы рубрыкі «Людзі Беларускай навукі». Яркімі штырхамі ў агульнай карціне эканамічнага прагрэсу з'яўляюцца тэлевізійныя расказы «Час, наперад!» — пра ўдарныя будоўлі Беларускага камсамола і моладзі.

Думаю, узбагачаюць нас, нараджаюць гонар за наш народ і партыю, за наш савецкі лад жыцця сустрэчы ў студыі з праслаўленымі працаўнікамі горада і сяла. Сустрэча з цікавым суб'ядзікам вабціць многіх. Вось чаму назвы перадач «Залатыя зоркі рэспублікі», «Пра час і пра сябе» часцей за ўсё паўляюцца на экраны па суботах, калі аўдыторыя тэлегледачоў найбольш шматлікая і схільная да нетаропкай гутаркі і знаёмства з людзьмі вялікай жыццёвай біяграфіі. А менавіта такімі прадсталі перад гледачамі рабочая дынастыя Тачковых Мінскага аўтазавода, кавалер трох ордэнаў Славы брыгадзір калгаса «Маяк камунізму» Барысаўскага раёна А. Панамароў, Герой Савецкага Саюза настаўнік школы № 2 г. Гомеля Б. Калач, член партыі з 1917 года, удзельнік штурму Зімяга В. Вавераў і многія іншыя.

Расказ пра дасягненні Беларускага народа за шэсць дзесяцігоддзяў вядзецца, калі так можна сказаць, фронтальна. На блакітных экранах гучаць публіцыстычныя матэрыялы пра Камуністычную партыю, пра дасягненні прамысловасці, сельскай гаспадаркі, навукі, культуры, асветы, гандлю, службы быту. Сканцэнтраванае адлюстраванне гэтых поспехаў знойдуць у пяцісерыйным відэафільме «У сусор'і роўных», у перадачах «Па Кастрычніку звяраючы час», якія рыхтуюць абласныя студыі і ў якіх

та, гомсельмашаўцы знайшлі ў асобе шэф-аў-тэлежурналістаў верных памочнікаў. Сваю пастаянную аўдыторыю набылі цыклы перадач «У свеце навукі», «Эўрыка», якія ўздымаюць глыбінныя праблемы навукова-тэхнічнага прагрэсу, праблемы ўкаранення дасягненняў навукі ў вытворчасць.

Адным словам, падрыхтоўка да свята рэспублікі абавязвае журналістаў больш праяўляць творчай дзелавітасці, паглыбляць распрацоўку сацыяльна-эканамічных праблем, якія сканцэнтраваны ў такіх цыклах, як «Вышыня», «Будоўлі — ударны фронт», «Сейбіт», «Публіцыст», «Гутаркі пра Канстытуцыю».

Наша грамадства мае велізарныя культурныя, эстэтычныя і духоўныя каштоўнасці. Шырока іх выкарыстоўваючы, тэлежурналісты ажыццяўляюць высакародную місію мастацкага выхавання працоўных, фарміравання камуністычнай маралі. Напэўна, многім тэлегледачам знаёмы цітры перадач «Рэзананс», «Выклікаем на біс», «Сем колераў радасці», «Чырвоныя гваздзікі», «Тэлебібліятэка», «Літаратурная Беларусь», «У жыццё, графіцы, скульптуры», «24 кадры ў секунду», «У святле рампы», «Аўтограф», «У тэатральнай гасцінай» і іншыя. Такія перадачы дапамагаюць фарміраваць эстэтычныя погляды і густы, здаровыя духоўныя запатрабаванні.

Ёсць яшчэ адна вельмі характэрная асаблівасць, а дакладней — накірунак у прапагандзе маральнага, эстэтычнага, мастацкага вопыту сродкамі тэлебачання. Мастацкія перадачы не павінны змяняць чалавеку тэатр, бібліятэку, музей, кіназалу, выстаўку твораў жывапісу. Яны закліканы павышаць і стымуляваць інтарэс чалавека да ўсіх шматгранных крыніц духоўнага жыцця. Вось чаму работнікі тэлебачання павінны, зыходзячы з інтэрасаў выхавання новага чалавека, думаць і клапаціцца не толькі пра тое, каб больш гледачоў правяло вечар ля блакітнага экрана, але і пра тое, колькі чалавек гэтыя перадачы прывядуць у палаты мастацтваў, у кнігарні, у гурткі мастацкай самадзейнасці.

Праблема мастацкага выхавання ў апошні час стала звязаная ў нашых пе-

Гісторыя, якую я хачу раска- заць, для журналісцкага п'яра нялёгка. Не таму, што тут вельмі складаная інтрыга, хітраспляценні страстей, барацьба характараў — ва ўсім гэтым падчас бывае не проста разабрацца. Наадварот, усё, як быццам, ціха, мірна, на паверхні, як кажуць, і вада не замуціла- ся, а справа, вельмі важная і сур'езная, — гіне. Гіне на вачах у многіх, і ніхто не можа гэтаму даць рады, і, галоўнае, знай- сці вінаватых.

Але давайце «раскручваць» усё спачатку.

Славутаму рускаму педагогу Ушынскаму належыць словы: «Заспявае школа, заспявае краіна». Прывёў я гэты афарызм не без ваганняў — вельмі ж ча- ста на яго спасылаюцца. Але ж паспрабуй сам сказаць лепей. Адным словам, маецца на ўва- зе, што школа можа стаць ас- новай, вытока харавога ма- стацтва краіны. Чалавек, які па- любіў песню ў дзяцінстве, пра- носіць гэтую любоў праз усё жыццё. Гэта — аксіёма. Не трэ- ба даказваць і тое, што многія нашы школы яшчэ не сталі тым падмуркам, на якім можна ўз- водзіць светлы і прасторны бу- дынак, дзе трывала прапіша- ца песеннае мастацтва.

Хача тут жа дадамо, — пэ- ўныя захаваны ў гэтым напрамку робяцца і, асабліва, у апошнія гады. У рэспубліцы дваццаці дзвю школам нададзены, калі можна так сказаць, харавы ўхіл. Гэта азначае, што акрамя прадугледжаных вучэбнай пра- грамай традыцыйных урокаў спеваў, у гэтых школах здоль- ных дзяцей (тых, хто мае му- зычны слых) навучаюць ігры на розных інструментах і хара- вому спяванню.

Мне давялося пабываць у 115-ай мінскай сярэдняй школе. Увесь першы паверх тут аддадзены пад музычныя клас- сы. Дарэчы, класы гэтыя зроб- лены і абсталяваны з дапамо- гай шэфуў самімі настаўнікамі — частку шырокага калідора ва ўсю даўжыню адгародзілі і разбілі на невялічкія пакоі (іх тут называюць кабінамі). У кожным — фартэпіяна, іншыя інструменты. Тут праводзяцца індывідуальныя заняткі. Для рэпетыцый хору ёсць спецыяль- ная зала. Наогул, усё тут ды- хае атмасферай мастацтва. Гэ- та адчуваеш не толькі пачуўшы гукі музыкі, але і чыста зрока- ва — шклянныя дзверы распі- саны нотнымі знакамі, на сценах тэксты песень, сцэны з фота- здымкамі, дзе занатавана шматграннае жыццё юных му- зыкантаў.

397 дзяцей — амаль трэцяя частка ўсіх навучэнцаў школы — вольна шосты год «ідуць» па музычнаму ўхілу. Ідуць упэўнена, паспяхова, пад кі- раўніцтвам Мікалая Іванавіча Хаўхлянцава, здольнага музы- канта-харавіка, выдатнага пе- дагага. Акрамя яго, дзяцей навучаюць музычным прадме- там яшчэ 37 выкладчыкаў, у асноўным, выхаванцаў кансер- ваторыі. Вучаць ігры на фартэ- піяна, народных інструментах. І, галоўнае, харавому мастац- тву. Мы зазірнулі ў адзін з ха- равых класаў. Група трэця- класшак з нотнымі лістамі ў ру- ках развучвала песню. Трэця- класнікі ўжо спяваюць з ліста! Да таго яшчэ дзеці вывучаюць тэорыю музыкі (тут два тэарэ- тычныя класы), іх вучаць ва- калу (ёсць клас вакала), рыт- міцы — дзеці танцуюць.

У канцэртным хоры (ён но- сіць паэтычную назву «Вішань- кі») спяваюць больш як 100 дзяцей. Гэты калектыў — пера- можаца Рэспубліканскага аг- гляду-конкурсу школьных хо- раў, дыпламант другога Усеса- юзнага свята дзіцячай песні ў Дубне Маскоўскай вобласці. Вельмі высокую ацэнку і рабо-

це музычных класаў і «Вішань- кек» даў наш выдатны хормай- стар народных артыст БССР, прафесар Віктар Уладзіміравіч Роўда.

Значыць, справа вартая таго, каб ёю займацца. І ў дадзеным выпадку дасць яна ў будучым, без сумнення, вялікую карысць.

А цяпер раскажам пра гісто- рыю, якая і прымусіла мяне ўзяцца за п'яро. Напачатку працітуем два дакументы.

«Рашэнне выканкома Мінска- га гарадскога Савета народных дэпутатаў ад 8 сакавіка 1976 года. Пункт 7. Прасіць Міні- стэрства асветы БССР даць згоду на рэарганізацыю з 1 ве- расня 1976 года сярэдняй шко- лы № 121 у школу з музычна- харавым ухілам».

«Прыняць прапанову выкан-

Праз тры гады той жа Жу- раўленка прыходзіць да на- месніка Першамайскага райвы- канкома Л. Сухнат з прапано- вай: давайце, маўляў, зробім 121-ую школу з музычна-хара- вым ухілам. Ды не проста хара- вым, а каб можна было тут падрыхтаваць хор хлопчыкаў. У Мінску ён будзе адзіны.

Сухнат прапанава спадабала- ся. Хор хлопчыкаў — гэта здо- рава, гэта, можна сказаць, на- ват нейкая асобная фарба ха- равога мастацтва наогул. Сла- вутыя хоры хлопчыкаў з Ле- нінграда, Масквы, Горкага, Ры- гі раз'язджаюць з гастрольямі па ўсёй краіне, чым нашы гор- шыя?

Райвыканком сумесна з ад- дзелам народнай асветы накі-

падак, спявалі тут у класе з выбітымі шыбамі, займаліся назат на лесвічнай пляцоўцы.

С. Розін, дарэчы, выдатны хормайстар, які скончыў у свой час кансерваторыю, узяўся за справу, як кажуць, закатаўшы рукавы. Хораша загучаў хор хлопчыкаў. Яго нават запрасі- лі для выступлення на ўрада- вым канцэрце ў Палацы спор- ту. Дамаўляецца Розін з шэфамі, каб тыя дапамаглі абсталя- ваць вучэбныя кабіны на пер- шым паверсе (як у 115-ай шко- ле), але дырэктар прымае роз- ныя захавы, каб перашкодзіць гэтаму. Не падтрымлівае яна мастацкага кіраўніка і па ін- шых пытаннях. Ён звальняецца.

Дзіўна ўсё гэта. І ў Міністэр- стве асветы, і яго былыя кале- гі па музычных класах, і на- рэшце і сама Прыходзька ха- рактарызуюць С. Розіна як та- ленавітага хормайстра, улю- бленага ў сваю справу чалавека, добрага педагога. І тым не менш, па сутнасці, ён вымуша- ны пайсці са школы.

На яго месца завуч музыч- ных класаў Э. Сарокіна пры- водзіць сваю знаёмую Любоў Іванаву Бацюк, завочніцу му- зычна-педагагічнага факуль- тэта Мінскага педінстытута.

Любоў Іванаву, якая ран- ей выклдала спевы ў школе, харавога мастацтва не ведае. І на гарадскім аглядзе школ з харавым ухілам, які праходзіў сёлетняй вясной, 121-ая — займае апошняе месца. Віктар Уладзіміравіч Роўда, які ўзна- чальваў журы, рэзюмуе: Ба- цюк супрацьпаказана займацца з хорам.

Многія бацькі пачынаюць за- біраць сваіх дзяцей з музыч- ных класаў. Дарэчы, з самага пачатку тут пачалі фарміра- ваць музычныя класы напра- вільна. Замест таго, каб сабраць у адным школьным класе ўсіх харыстаў, скажам, у 1-ым «А» — 15 чалавек, у 3-ім «Б» — 20 і г. д. (так зрабілі ў 115-ай школе), тут «музычныя» вучні раскіда- ны па ўсіх класах — па 3-4 у кожным. Трэба, напрыклад, са- браць на харавыя заняткі, дык у аднаго ў гэты час дыктант, у другога фізкультура...

Мы спыталі ў дырэктара, ча- му так атрымліваецца. Яна ад- казалла пытаннем на пытанне:

— Дык што, дзеці павінны ахвяраваць вучобай дзеля спе- ваў?

ЧАМУ НЕ СПЕТА ДА-РЭ-МІ...

кома Мінскага гарадскога Са- вета народных дэпутатаў аб рэарганізацыі сярэдняй школы № 121 г. Мінска ў школу з му- зычна-харавым ухілам. Перша- майскаму раённаму аддзелу на- роднай асветы стварыць ва ўказанай школе неабходныя ўмовы для паглыбленага вы- вучэння прадметаў, укамплек- тавання школы неабходнымі педагагічнымі кадрамі. Упраў- ленню школ (тав. Круглею) за- бяспечыць вучэбнымі планами і праграмамі па прафіліруючаму прадмету. Міністр асветы БССР М. Мінкевіч».

Як бачым, усё рабілася на высокіх інстанцыях. Ды скон- чылася сумна. Праз два з не- чым гады музычны ўхіл у шко- ле крута пайшоў пад адхон. Калі спачатку тут займаўся музыкой і спевамі 160 вучняў, дык на першае верасня гэтага года ўжо 91, а ў канцы каст- рычніка — 80. І, як гаворыць дырэктар Тамара Рыгораўна Прыходзька, тэндэнцыя гэтая мае незваротны характар.

— Музычна-харавога ўхілу ў нас не будзе, — сказала яна і, крыху падумаўшы, дадала, — і не павінна было быць...

Трэба аддаць ёй належнае: Тамара Рыгораўна зусім шы- рая ў сваёй непрыязні да му- зычнай адукацыі вучняў і як чалавек («я раўнадушная да мастацтва»), і як дырэктар («хапае ў мяне клопату без музыкі»).

Ну, а само сабой зразумела, што апошняе слова, як пра- віла, застаецца за кіраўніком.

Дык навошта тады было з самага пачатку гарадзіць га- род?

— Усё гэта, — гаворыць Прыходзька, — зрабілі за майё спіноў, без майго ведама.

Інспектар упраўлення школ Міністэрства асветы А. Філіпо- віч, які вядзе школы з музыч- ным і мастацкім ухілам, сказаў, што такога не магло быць.

Ну, а як было? У 1973 годзе ў 121-ай школе была створана платная музычная студыя, якой кіраваў вопытны хормайстар І. Жураўленка і якую з вялікай ахвотай наведвала шмат дзя- цей.

роўваюць адпаведную паперу ў выканком гарадскога Савета народных дэпутатаў, які ў сваю чаргу прымае рашэнне, якое было ўжо працытавана вышэй.

Неўзабаве Т. Прыходзька вы- клікаюць у міністэрства і пра- пануюць арганізаваць гэты са- мы ўхіл. Даюць адпаведныя адміністрацыйныя і педагагіч- ныя стаўкі. У прыватнасці, уво- дзілася пасада намесніка ды- рэктара па вучэбна-выхаваў- чай рабоце, ён жа мастацкі кі- раўнік, ён жа хормайстар.

Не ведаю, як Тамара Рыго- раўне, але І. Жураўленку, а затым яго пераемніку С. Розіну было спачатку немаведама як цяжка. Галоўнае, не было па- мяшкання для заняткаў. Ды- рэктар, трымаючы прыцэл на ліквідацыю музычных класаў, выдзеліла для іх самыя гор- шыя пакоі. Зімой дзеці, быў вы-

Перад урокам фізікі. Рэспубліканская школа-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве.

Спеваў... У гэтым навучаль- ным годзе ў музычныя класы не набралі ўводнага хлопчыка, хача планавалі спачатку наб- раць дваццаць.

Хаваючы вочы, Анатоль Ан- дрэевіч Філіповіч кажа:

— Ведаеце, не хоча Пры- ходзька, каб займаліся вучні музыкой. Відаць, давядзецца з будучага года пачынаць усё з пачатку ў 13-ай школе, якая размешчана паблізу.

— Ну, а як быць з юнымі ха- рыстамі з 121-ай? — пытаюся я. — Дзеці ж неяк ужо ўвай- шлі ў свет мастацтва, у свет до-рэ-мі?

— Хто захоча, будзе хадзіць на новае месца, — няўпэўнена гаворыць Анатоль Андрэевіч.

Есць ва ўсім гэтым і мараль- ны аспект. Паспрабуй рассту- лач дзецям, чаму дарослыя цёт- кі і дзядзькі пазбавілі іх магчы- масці вучыцца музыцы, вучы- ца спяваць.

Я быў на адным з заняткаў хору, які праводзіла Л. Бацюк (нягледзячы на адмоўную атэ- стацыю спецыялістаў, яна пра- цягвае займаць пасаду маста- кага кіраўніка). Дзятва сабра- лася дружна. Трэба было ба- чыць засяроджаныя тварыкі хлопчыкаў, якія выстройваліся на сцэне. І не іх віна, што хо- ру не было, што кіраўнік слаба ў гэтай справе разбіралася. Яна дзелавіта размахвала рукамі, нешта гаварыла дзецям, а га- ласы цягнулі фальшыва.

Як трапіла Бацюк на паса- ду мастацкага кіраўніка? Той жа тав. Філіповіч тлумачыць, што яе ўзялі без ведама міні- стэрства.

— Нас паставілі перад фак- там, — паскардзіўся ён.

— Дык, можа, у Мінску не хапае кваліфікаваных хормай- страў, якія б жадалі працаваць у школе? — выказваем мы мер- каванне.

— Не, што вы, — усклікае Анатолий Андрэевіч, — гэта не праблема. Беларуска дзяр- жаўная кансерваторыя штогод выпускае дырыжораў-хараві- коў.

Што тут застаецца сказаць?

Вось такая выдалася гэта гі- сторыя. Між іншым, вельмі па- вучальная. Адзін не захацеў, другі недаглядзеў, трэці не правярыў, чатвёртага паставілі перад фактам... І справу загубі- лі, або амаль што загубілі...

І яшчэ адна акалічнасць вель- мі засмучае. Ідэя стварэння школ з харавым ухілам чамусь- ці не знайшла амаль ніякай падтрымкі ні Саюза кампазіта- раў, ні музычных калектываў, скажам, той жа Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР. У Мінску 9 такіх школ. Нямнога. І арганізацыя шэф- скай дапамогі юным спевакам не вельмі б абцяжарыла на- шых кампазітараў і артыстаў. А карысць была б вялікая.

...Перачытаў усё і падумаў, а мо дарэмна забіў у званы, нарэшце, першы блін, ён, бывае, ідзе камяком... Ды, не. Вельмі ж сур'езная справа, каб да яе можна было паставіцца так, мякка кажучы, легкаважна, абыякава, па-казённаму.

Міністэрству асветы, Мінска- му гарвыканкому і Першамай- скаму райвыканкому, гарадско- му і раённаму аддзелам народ- ной асветы варты было б звяр- нуць пільную ўвагу на выка- нанне ўласных рашэнняў. Па- крыўдзілі дзяцей, а гэта неда- равальна.

М. ЗАМСКІ.

ГАЛОУНЫ РЭЗЕРВ

— Чаму я кінуў работу? А вельмі проста — надакучыла «укалацаць» ломам і матыкай. Люблю работу разумную, а такой не хачу...

Так растлумачыў нам Ілья Рабаў, чаму ён, папрацаваўшы на чыгуначнай станцыі Сцяпанька два месяцы, пайшоў на судзены завод жалезабетонных вырабаў, дзе амаль усе цяжкія дапаможныя працэсы механізаваны.

Вядома, можна зразумець Рабава: каму сёння спадабаецца «укалацаць» ломам, насіць на плячах цяжар. Тым не менш, без ручной працы ў народнай гаспадарцы пакуль не абыйсцяся. Вядома, што калі асноўныя аперцыі на заводах і будоўлях краіны механізаваны на 80 працэнтаў, то дапаможныя толькі на 30 працэнтаў, хача тут занята амаль палова прамысловых рабочых. Ці азначае гэта, што ручная праца — аб'ектыўная неабходнасць, без якой чалавеку нельга абыйсцяся? Зусім не. Вось што гаворыць, напрыклад, той жа Ілья Рабаў:

— Вы думаеце, я спалсхаўся цяжасцей? Не. Але я разважаю так: хіба я, шуруючы шуфлем усю ноч, дам высокую прадукцыйнасць? Трэба з розумам працаваць.

У дваццаць разоў ніжэйшая прадукцыйнасць на дапаможных работах, адсюль уся вастрыня гэтай праблемы... Чалавека ў працы перш за ўсё палюба не стомленасць, а тупая аднастайнасць. І мы згодны, што аднымі толькі матэрыяльнымі і маральнымі стымуламі праблему ператварэння працы ў першую жыццёвую патрэбу не вырашыць.

У краіне амаль чатыры мільёны чалавек, або восемнаццаць працэнтаў ад усіх працуючых у прамысловасці, заняты на дапаможных работах. У прамысловасці рэспублікі доля рабочых, на дапамогу якім прыйшлі машыны і механізмы, усё яшчэ складае толькі 51 працэнт. Калі ў 50—60-ых гадах дадатковая патрэба ў рабочай сіле ў асноўным пакрывалася шляхам прыцягнення асоб працаздольнага ўзросту з хатняй і асабістай дапаможнай гаспадаркі, то зараз гэтая крыніца практычна вычарпана. У асноўным завершаны і працэсы вызвалення рабочых з сельскай гаспадаркі. Галоўны рэзерв, адкуль можна чэрпаць цяпер папаўненне, — скарачэнне ўдзельнай вагі рабочых, занятых на малапрадукцыйнай ручной, фізічнай цяжкай працы.

Не менш важны таксама сацыяльны аспект праблемы скарачэння колькасці людзей, занятых цяжкай фізічнай працай. Вядома, ручная праца не будзе выключана поўнасцю з вытворчага працэсу, аднак яна паступова трансфармуецца, змяняецца яе характар, яна становіцца больш рацыянальнай, дабратворна ўплывае на псіхіку і здароўе чалавека, больш творчай, актыўнай.

Неяк мне давялося быць на Магілёўскім клеявым заводзе. Па чыгуначнай ветцы сюды ўдзень і ўначы з усёй краіны падаюцца вагоны з касцямі. Вось пяцідзесяцітонны пультман са скрыгтаннем падкаціў да гары касцей. Калі адчынілі дзверы вагона, цяжкі смуродны пах абдаў грузчыкаў. Дзве пажылыя жанчыны, завязаўшы хусткамі твары, увесь дзень выкідалі тоны касцей.

— Невясёлыя і брудная работа, мужчыны сюды сілай не зацягнуць, — сказала адна з грузчыц.

Я пайшоў тады ў цэх пагруза-разгрузачных работ. З яго начальнікам Сяргеем Іванавічам Пятрэнкам сабралі рабочых, раіліся, як механізаваць разгрузку сыравіны і вызваліць

чалавека ад гэтай бруднай работы. Знайшліся тады рацыяналізатары, яны прыстасавалі да трактара спецыяльны вільчаны захват. Прадукцыйнасць на разгрузцы ўзрасла ў дзесяткі разоў, людзей, што вызваліліся, можна было паслаць на іншыя ўчасткі.

Магчымасці для механізацыі ручной працы ёсць на ўсіх прадпрыемствах. Аднак не ўсюды гэтаму пытанию надаецца патрэбная ўвага. На мясакамбінатах працуюць уручную фармоўшчыкі і варшчыкі каўбасных вырабаў, мыйшчыкі, расфасоўшчыкі. У лёгкай прамысловасці шмат людзей занята ручным прасаваннем. У харчовай — звыш за тысячы

І ён раскажаў пра выпадак са свайго жыцця. У Хведара Дзмітрыевіча ўстанавіліся трывалыя сувязі з аўтарамонтным завсдам. Выпадае вольная хвіліна, ён ідзе ў цэхі, прыглядаецца, дзеляцца сваімі думкамі з рабочымі. Асабліва блізка пазнаёміўся з Міхаілам Лойкам. Гэта сапраўдны чараўнік сваёй справы.

Лойка — слесар-лякальшчык. Самыя цяжкія і адказныя задачы даручаюць яму — ведаюць, што не падвядзе. Неяк на заводзе закончыўся запас сальнікаў паўвосі. Дэталь капеечная, але выпусціць з рамонтна машыну без яе нельга. Доўга і карпатліва поркаўся Лойка, але ўрэшце асіліў і гэта — вы-

— Як падказвае мне шматгадовы вопыт, адно з самых слабых месцаў у арганізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці — недасканаласць механізму стымуляў, — гаворыў ён. — Я думаю, навучыся мы правільна плаціць таму, хто лепш працуе, мы б былі ў велізарным вайгрышу. А пакуль мы — дрэнна ці добра працуе аграном, інжынер, настаўнік — зарплату плацім усім аднолькава. Няма дакладных крытэрыяў і мерак, па якіх можна было б вызначыць: хто і як працуе?

Слухаў я некаг выступленне і другога старшыні калгаса Героя Сацыялістычнай Працы С. Лямешчанкі. Ён раскажаў,

той разліковай эканоміі, якая можа «набегчы» за тры месяцы работы па новых нормах. Калі ж нормы павялічваюцца большым на 10 працэнтаў, то адпаведна расце і велічыня прэміі: яна ў гэтым выпадку роўная 50 працэнтам сумы разліковай эканоміі планаванага выпуску ірадукцыі за паўгода.

Брыгада Т. М. Грыцэнкі, якая працуе на зборцы электралахтары, павысіла нормы выпрацоўкі на 25 працэнтаў і дабілася эканоміі — 2.062 рублі. Калектыў атрымаў 516 рублёў прэміі. Неўзабаве брыгада зноў павялічыла нормы выпрацоўкі на 22 працэнты і адпаведна эканоміла 1.344 рублі. Члены брыгады атрымалі 338 рублёў прэміі.

Важна адзначыць, што сутнасць аксайскага метаду не зводзіцца толькі да выплаты адначасовай грашовай дапамогі. Уся атрыманая эканомія дзеляцца на дзве роўныя часткі.

Адна з іх налічваецца ў даход прадпрыемству, а затым, у адпаведнасці з існуючым парадкам размеркавання прыбытку, перадаецца ў распараджэнне дзяржавы. Другая частка выкарыстоўваецца наступным чынам: 50 працэнтаў яе выплачваецца аднарадова рабочым або калектывам брыгад — ініцыятарам перагляду норм з разліку трохмесячнай або шасцімесячнай эканоміі, другая палавіна паступае ў цэнтралізаваны фонд прэміравання і выкарыстоўваецца для выплаты прэміяў за бездэфектную здачу прадукцыі пры ўмове выканання норм выпрацоўкі і цэхавага плана. Стварэнне гэтага цэнтралізаванага фонду садзейнічае ўзмацненню зацікаўленасці кожнага працаўніка завода ў канчатковых выніках работы ўсяго вытворчага калектыву: прэмія за індывідуальную ініцыятыву па перагляду норм спалучаецца з матэрыяльнай аплатай за вынікі сумеснай працы.

Ацэньваючы значэнне аксайскага метаду, супрацоўнікі навукова-даследчага аддзела Вышэйшай школы прафсаюзнага руху Н. Аляксееў і І. Ражскіх пісалі: «Патрабуецца сумясціць, здавалася б, несумяшчальнае, знайсці «залатую сярэдзіну» паміж стымулюючай роллю расцэнкі і стымулюючай роллю прагрэсіўных нормаў. Шлях гэты, як паказала практыка, — дзейснае выкарыстанне матэрыяльных стымуляў».

Аксайскі метад пачаў укараняцца з другой паловы 1968 года. За мінулы час на заводзе дасягнуты здзіўляючыя вынікі. Больш чым 730 рабочых-здзельшчыкаў перагледзелі свае нормы. Гэта дазволіла знізіць працоўныя затраты на выпускаемую прадукцыю на сотні тысяч норма-гадзін. Вызвалена 115 работнікаў, дадаткова выпушчана прадукцыі на некалькі мільёнаў рублёў, эканомлены тысячы рублёў фонду зарплаты. Намнога ўзраслі заводскія фонды эканамічнага стымулявання.

Штогадовыя тэмпы росту вытворчасці склалі на завсдзе ў сярэднім 29,5 працэнта — без капіталаўкладанняў з дзяржаўнага бюджэту. Прадпрыемства штогод узнімала ўзровень прадукцыйнасці працы ў сярэднім на 36 працэнтаў, а самі тэмпы росту прадукцыйнасці намнога аспрэджваюць тэмпы росту заробатнай платы. За час, які прайшоў з пачатку эксперыменту, Аксайскі завод пластмас ператварыўся з убыткавым у адзін з самых перадавых у сваёй галіне.

Вопыт Аксайскага завода пластмас выклікаў вялікую цікавасць у работнікаў прамысловасці нашай краіны. Сярод тых прадпрыемстваў, якія творча пераймаюць яго — Віцебскі завод радыётэталей. На

Я К А Д Ш У К А Ц Ь

«ЗАЛАТУЮ СЯРЭДЗІНУ»?

рабочых уручную сартуюць і чысцяць гародніну і садавіну. Амаль дзве тысячы чалавек заняты на раздзельцы хлебабулачных вырабаў, разгрузцы і выгрузцы прадукцыі з пячэй.

Мы казалі пра маральны і сацыяльны бок праблемы. Тут ёсць і яшчэ адзін аспект, народжаны асаблівасцямі нашай сацыялістычнай вытворчасці. На ім неяк завастрыў увагу Л. І. Брэжнеў. «Яшчэ не так даўно, — падкрэсліваў ён, — жадаючы даць працаўніку найвышэйшую пахвалу, гаварылі: «Майстар — залатыя рукі». У сённяшняга перадавога рабочага нашай краіны не толькі залатыя рукі. Ён валодае рознакаковымі ведамі, шырокім кругаглядам, узрослым вопытам удзелу ў сацыялістычнай арганізацыі працы, умацаванні працоўнай дысцыпліны, у ажыццяўленні эканамічнай палітыкі партыі. Такому рабочаму пад сілу вырашаць праблему павышэння эфектыўнасці грамадскай вытворчасці, інтэнсіўнага развіцця эканомікі. Ён стаў непасрэдным удзельнікам вырашэння грандыёзных задач навукова-тэхнічнай рэвалюцыі».

Праца прамысловага рабочага прымушае яго пастаянна павышаць кваліфікацыю. Аднак, калі ён і дасканала валодае сваёй прафесіяй, рэзервы высокай прадукцыйнасці не вычарпаны.

Аднойчы я разам са старшынёй Дзяржаўнага камітэта па працоўных рэсурсах Хведарам Дзмітрыевічам Ромам вяртаўся з работы. Хведара Дзмітрыевіча я ведаю даўно — ён прайшоў вялікую жыццёвую школу ад слесара да міністра. І таму ў гэты раз завёў з ім размову на тэму аб прадукцыйнасці працы, аб яе праблемах.

Хведар Дзмітрыевіч пагадзіўся са мною: цяпер кваліфікаваны рабочы дасягнуў дасканаласці. Усе рэзервы ў гэтым плане па росту эфектыўнасці працы амаль вычарпаны, трэба цяпер выкарыстаць другую крыніцу. Але якую? Аказалася, у Хведара Дзмітрыевіча было ўжо рашэнне на гэту тэму.

— Галоўнае цяпер, — упэўнена сказаў ён, — механізацыя і аўтаматызацыя працоўных працэсаў. А тут межаў няма, як няма межаў творчай, цікавай думкі.

даў, нарэшце, пару сальнікаў. Заўважце, толькі пару сальнікаў за змену. Як не дасканала былі рукі майстра Лойкі, але зрабіць больш дзвюх-трох дэталеў у дзень ён не мог. Аднойчы Хведар Дзмітрыевіч паўмесяца не быў на заводзе. І вось зноў крочыць па цэхах, заходзіць у механічны, а яму насустрач — падсобніца Сонечка з вядром, даверху напоўненым бліскучымі сальнікамі паўвосей.

— Адкуль дэталь? — пытаецца Рома.

— Ад Лойкі, — адказвае Сонечка.

Потым Хведару Дзмітрыевічу расказалі, што слесар-лякальшчык Міхаіл Лойка сабраў усіх рацыяналізатараў завода, захапіў іх ідэяй пошуку. І выйсе знайшлі. Сальнікі робіць цяпер не рукі слесара, а машыны, штампы, молаты, такарныя і свідравальныя станкі. Тры сотні за змену могуць даць.

У заключэнне свайго расказу, калі падыходзіў да дома, Рома заўважыў:

— Аляксей Максімавіч Горкі, неяк сказаў: «Ніякая іншая сіла не робіць чалавека вялікім і мудрым, як гэта робіць сіла працы — калектыўнай, дружнай, свабоднай працы».

Я згодны з думкамі Хведара Дзмітрыевіча: бясконцы шляхі росту ўраджак нашай працы, бязмезныя магчымасці для творчасці сучаснага працаўніка. Калі ў працоўных калектывах заўважыць, вырасіць і сабраць у адзіную творчую думку рабочага чалавека і падмацаваць яе інжынернай логікай, то можна падвоіць, а то і патроіць галоўны і адзіна правільны паказчык нашай працы — прадукцыйнасць, эфектыўнасць, каравай нашых усіх вялікіх і малых спраў.

ЗАПЛАНАВАНЫ ПАРАДОКС

Прадукцыйнасць працы ў значнай ступені залежыць ад сістэмы яе нарміравання. Там дзе няма норм працы, не можа быць і гаворкі пра высокую прадукцыйнасць. Даследаванні, праведзеныя Інстытутам эканомікі Акадэміі навук БССР, паказваюць, што амаль палова аб'ёму работы ў нас яшчэ не нарміруецца. Цікавы ў гэтым плане расказ аднаго са старшын калгаса.

як у іх у раёне пачалі раптам узмоцнена хваліць адзін калгас, прыводзячы ў пацвярджэнне лічбы: вось, маўляў, у 1976 годзе крэдыторская запазычанасць у яго ў Дзяржбанку складала 442 тысячы рублёў, а цяпер доўгу засталася толькі 195 тысяч рублёў. Старшыню гэтага калгаса ставілі ў прыклад: глядзіце, маўляў, як талкова вядзе справу.

І што ж потым высветлілася? Гэты калгас у 1973 годзе прадаў дзяржаве 189 тон мяса, і даходы яго ад жывёлагадоўлі склалі 576 тысяч рублёў. А ў 1977 годзе ён рэалізаваў 170 тон, але ў калгасную касу паступіла 849 тысяч рублёў. У чым справа? А ў тым, што чатыры гады назад гэтая гаспадарка мела план продажу мяса 174 тоны, а ў мінулым — 130.

Раённыя плануючыя органы занізілі заданне калгасу, каб павялічыць звышпланавую рэалізацыю прадукцыі, за якую дзяржава плаціць павышаную цану.

Парадокс, ці не праўда: чым ніжэйшы план, тым больш выгадна гаспадаркам. Адны працуюць у палову або трэць сваіх магчымасцей — і маюць даходы, іншыя, хто бярэ напружаны план і выкладваецца, як гаворыцца, без астатку, — застаецца ні з чым. Выходзіць, нібыта побач ідуць, а не разам, — адзін пераклаў частку сваёй ношы на чужыя плечы.

Вывад з гэтай гісторыі напрошваецца сам па сабе: ці не ў тым нашы галоўныя рэзервы, каб кожны калектыў, кожнага чалавека зацікавіць работай у поўную нагрузку. Задача вялікая і складаная і, каб вырашыць яе, трэба нямаля працаваць. Перш за ўсё, мне думаецца, неабходна стварыць дасканалы механізм стымуляў, які б чула ўлоўліваў усякі новы рух жыцця і тут жа перабудоўваўся адпаведна яму. Над нарміраваннем працы ламалі і ламаюць галовы вялікая колькасць спецыялістаў.

Цікавы вопыт перагляду дзеючых норм на Аксайскім заводзе пластмас.

Цяпер тут дзейнічае прынцып: калі рабочыя або калектывы брыгад прапануюць павялічыць нормы выпрацоўкі да 10 працэнтаў (зразумела, без пагоршэння якасці выпускаемай прадукцыі), то яны атрымліваюць прэмію, роўную палове

гэтым прадпрыемстве работа па прэміраванні за зніжэнне працаёмкасці вырабаў была пачата таксама ў 1968 годзе. Па ініцыятыве рабочых тут перагледжана больш за тысячу ўстарэлых норм. Эканомія ад зніжэння працаёмкасці вырабаў складала больш чым 700 тысяч норма-гадзін. Рэзка знізіліся затраты зароботнай платы на рубель выпускаемай прадукцыі.

У ІМЯ «ВАЛА»

Праца прыносіць радасць, калі яна ідзе на карысць людзям. Свядомасць сваёй карыснасці ў сваю чаргу надае рабочаму чалавеку сілы і энергію, павялічвае імкненне зрабіць больш і лепш. Гэта імкненне павінна стаць галоўным стымулам у рабоце. Мы ведаем: наша грамадства прыйдзе да гэтага. Але пакуль мы яшчэ ў дарозе...

Сёння ўсё больш пачынаюць адчувацца заганы ў сістэме працэдурных стымуляў. Склад магазіна завалены адзеннем, якое ніхто не купляе. Тоны яблыч скінуты пад ногі жывёле, таму што ў гаспадарцы няма сховішча, а гандлёвыя базы перапоўнены. На ўсходзе горада вырастаюць цагляныя плоты, які нічога не адгароджвае і нікому не патрэбен — будаўнікам неабходна асвоіць сродкі. Пералічэнне падобных фактаў можна было б прадоўжыць. Мы прывялі іх толькі для аднаго — падкрэсліць, наколькі шамтлікая прычына, якая нараджае непатрэбныя затраты сіл і сродкаў. Гэтая прычына — валавы паказчык эфектыўнасці працы. Аб ім гаварылася неаднойчы. І тым не менш славыты вал працвітае. У імя вала «гоніць» план па выпуску адзення састарэлых фасонаў, узнікаюць паказчыкі ўраджай, незабеспечаных сховішчамі, ствараюць «ліпавыя» задзелы і «асвоенныя» аб'екты.

Вал шкодны тым, што нацэльвае на фармалізм і ашуканства. Кошт вырабленых прадпрыемствам тавараў нічога не гаворыць аб затратах вытворчасці, аб тым, колькі каштавала прадукцыя. Вал скажае паказчык прадукцыйнасці працы. І атрымліваецца парадокс. На прадпрыемстве губяць тэхніку, выдзіваюць сыравіну, але на прадукцыйнасці працы гэта не адбіваецца. Кіраўніцтва ўмее павялічваць валавы паказчык. Гэта галоўнае.

Там-сям у пагоні за валам кіраўніцтва прадпрыемстваў старасца набыць як мага больш дарагіх машын. Каштуюць яны разы ў два — тры больш, чым старыя, а прадукцыйнасць павялічваюць не на многа. Фондаўзброенасць расце, аддача машын невялікая.

Нельга сказаць, што з валам прымірліва. У свой час яго пазіцыі былі сур'езна пахістаны. Замест яго ўвялі паказчык рэалізаванай прадукцыі, або аб'ём рэалізацыі. Але і пасля гэтага вал выжыў. Атрымалася, што рэалізацыя — гэта прададзены вал. Усе яго заганы захаваліся, а да іх дабавіліся новыя. Па-ранейшаму на базе вала вызначаецца прадукцыйнасць працы, зароботная плата і ў канчатковым ліку фонды матэрыяльнага стымулявання. Наадварот, з гадамі ён усё больш распасцірае свае шчупальцы ва ўсе сферы народнай гаспадаркі — эканоміку, гандаль, быт, культуру. І атрымлівае ўсё новыя абліччы: ён выступае і ў тона-кіламетрах, і ў гектарах мяккага ворыва, і ў тысячах рублёў, і ў іншых паказчыках. Жалезны закон вала — як мага больш павялічваць «дасягнуты ўзровень» у рублях. А як выкарыстоўваюцца рабочыя рукі, аб-

сталыванне, сыравіна — гэта, як кажучы, яго не датычыцца. Аднак такія пытанні хвалююць многіх спецыялістаў.

У апошні час імі распрацавана нямаля новых сістэм па паліпашэнню стымуляў да працы. Выяўлена заканамернасць: памеры фондаў зароботнай платы і сама зарплата работнікаў павінны вызначацца ў прамой залежнасці ад канечных вынікаў вытворчасці і прыросту прадукцыйнасці працы. Менавіта з гэтай мэтай на многіх прадпрыемствах рэспублікі ўкараняюцца новыя формы арганізацыі вытворчасці — брыгадны падрад, адзіны напад на канвеерах і паточных лініях, у комплексных і скразных брыгадах, уведзеныя тэхнічны абгрунтаваныя нормы, нарміраванне задання, асабістыя планы... Гэта дае нядрэнныя вынікі. Вось характэрны прыклад: укараненне аплаты працы за канечныя вынікі па адзінаму напаводу дазволіла павялічыць прадукцыйнасць працы станочнікаў Гомельскага заводу вымяральных прыбораў на 12—15 працэнтаў. На Віцебскім вытворча-тэхнічным аб'яднанні «Маналіт» узровень прадукцыйнасці працы ў рабочых, якія працуюць па асабістых планах, на 12—15 працэнтаў вышэй, чым у сярэднім па аб'яднанні. А Мінскаму заводу халадзільнікаў у выніку пашырэння зон абслугоўвання і сумяшчэння прафесій удалося вызваліць 1.459 чалавек.

Праводзіцца нямаля і іншых важных мерапрыемстваў, якія даюць магчымасць узняць прадукцыйнасць працы. Пачынаючы з мінулага года ў планы прадпрыемстваў і міністэрстваў рэспублікі ўпершыню ў краіне ўведзены паказчыкі суданосін тэмпаў росту фондаўзброенасці і прадукцыйнасці працы, прыросту прадукцыйнасці працы за кошт пераводаў з ручной працы на механізаваную і шэраг іншых. Навукова-даследчыя інстытуты вывучаюць праблемы павышэння эфектыўнасці комплекснага аналізу прадукцыйнасці працы ў прамысловасці, некаторыя іншыя вузлавыя пытанні эканомікі.

Нягледзячы на гэта ў цэлым стымуляванне працы палепшылася не на многа. Гутарка не толькі аб асобных рабочых. Самі прадпрыемствы не працягваюць вялікай зацікаўленасці ў пошуках рэзерваў. Сумны факт: па суме планы прадпрыемстваў у галіне росту прадукцыйнасці працы заўсёды ніжэй планаў па міністэрству або ведамству. У сваю чаргу планы міністэрстваў і ведамстваў, як правіла, ніжэй пяцігадовых планаў. На ўзгадненне тых ці іншых планаў ідзе нямаля часу. А затым закончыцца пэўны тэрмін і чуюцца просьбы аб удакладненні заданняў — часцей за ўсё, безумоўна, у бок памяншэння.

З'ява добра знаёмая для спецыялістаў народнай гаспадаркі. І яна прымушае думаць, працягваць настойлівыя пошукі. На наш погляд, маюць рацыю тыя, хто прапануе змяніць парадак вылічэння прадукцыйнасці працы. Перш за ўсё неабходны строгі ўлік як жывой, так і арэаўленай працы. Акрамя таго, важна ўзяць пад кантроль затраты яе на вытворчасць спажывецкіх коштаў, гэта значыць вырабаў, якія знаходзяць збыт, патрэбны людзям. Есць абавязнае чы паказчык — затраты на рубель атрыманай прадукцыі. Чым яны ніжэйшыя, тым больш эфектыўна вядзецца вытворчасць. У эканамістаў ёсць цэлая сістэма паказчыкаў. Важна іх вывучыць, умела ўжываць у справу, строга ўзгадняючы з умовамі вытворчасці.

В. ЛАЗАРЭТАУ.

АДПАЧЫВАЮЦЬ ТЭКСТЫЛЬШЧЫКІ

...Вечерам у ярка асветленым фэе мінскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў панавалі ўзнеслы настроі. Яны ані аб нечым размаўлялі ў'етнамскай дэляцыі. Побач — хлопец з Афганістана ціха наігрывае на гітары. А вось новая група: прыйшлі кубінцы...

Трэці званок паклікаў усіх у канцэртную залу. Пачалася ўрачыстае пасаджэнне клуба інтэрнацыянальнай дружбы «Арбіта», які аб'ядноўвае замежных студэнтаў, што навукаюцца ў інстытутах і тэхнікумах Мінска. Сённяшні вечар быў прысвечаны Міжнароднаму дню студэн-

манскай Дэмакратычнай Рэспублікі...

А ў кабінце мастацкага кіраўніка С. Загнетава мы запісалі такія звесткі: сёння ў Палацы культуры працуюць 45 калектываў мастацкай самадзейнасці, з іх 20 — дарослых. Амаль паўтары тысячы аматараў займаецца тут. Тэатр, хор народнай песні, аркестр рускіх народных інструментаў, дзіцячы духавы аркестр, названая ўжо «Зорка» і дзіцячая студыя вылічэннага мастацтва, якой кіруе вядомы мастак-жывапісец Васіль Сумараў, носяць званне народных калектываў. Есць тут

рэпертуар падбіраюць цікавы. Ансамбль «Крыніца» нядаўна стаў дыпламантам Усесаюзнага фестывалю вакальна-інструментальных ансамбляў «Песня над Пралівам-78», які праходзіў у горадзе-героі Керчы. Наперадзе ў аматараў шматлікія конкурсы і выступленні.

З задавальненнем прыходзяць у палац паслухаць і цымбальны ансамбль «Заранку», які створаны пры народным аркестры народных інструментаў. Ён таксама пабываў у ГДР. А народны тэатр! За пятнаццаць гадоў ён паставіў семнаццаць складаных спектакляў па п'есах Купалы, Астроўскага, Гальдоні і іншых драматургаў-класікаў. А над чым працуе тэатр сёння? Заслужаны работнік культуры БССР Аляксандр Бяляеў расказвае, што калектыву працуе над «Альпійскай баладай» В. Быкава, якую рыхтуе да 60-годдзя БССР і Кампартыі рэспублікі. Паралельна артысты-аматары ставяць «Фантазіі Фарацева» А. Сакаловай.

Самадзейных выканаўцаў звязвае творчая дружба з іх шэфамі — артыстамі Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага. У сваю чаргу народны тэатр шэфствуе над сваім калектывам-спадарожнікам з саўгаса «Чырвоная» Маладзечанскага раёна. Часта бывае там. Вось і цяпер аматары дапамагаюць вясковым артыстам ставіць «Пінскую шляхту».

І яшчэ адзін сюрпрыз чанаў нас у гэты вечар. Дыскатэка. Пра яе сёння гавораць, як пра новую форму вечароў адпачынку. Дык вось, дыскатэка Палаца тэкстыльшчыкаў, бадай, самая буйная і папулярная ў го-

Ідзе чытка чарговай п'есы ў народным тэатры.

таў і Сусветнаму дню моладзі. Аб міры і дружбе паміж народамі гаварылі на ім дэлегат ХІ Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў на Кубе, студэнтка юрыдычнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна Тамара Аўдацкая, студэнт БПІ Санчас Альдо з Кубы, прадстаўнікі Гвінеі, Чэхаславакіі, Лівана, В'етнама, рабочыя прадпрыемстваў беларускай сталіцы.

Клуб «Арбіта» — гэта адна з форм работы палітасветнага аддзела Палаца культуры. Клуб існуе ўжо тры гады, і, як адзначыла Вольга Максімаўна Русан, загадчык аддзела, госці з задавальненнем прыходзяць сюды і адчуваюць сябе тут гаспадарамі.

...А за кулісамі тым часам ішла падрыхтоўка да канцэрта. Хтосьці з дзяўчат прыдзірліва аглядаў сябе перад люстэрнам у грывёрнай, а нехта паўтараў складанае танцавальнае па. Словам, як і бывае перад выходам артыстаў на сцэну. Удзельнікі народнага жаночага харэаграфічнага ансамбля «Зорка» — артысты вопытныя. Упэўнены за іх майстэрства і мастацкі кіраўнік ансамбля Юрый Рыгоравіч Варанцоў: «Зорка» шмат гастралюе па рэспубліцы і краіне, неаднаразова аплаціралі беларускім танцорам глядачы Гер-

і ансамбль бальнага танца. Ён лаўрэат Усесаюзнага конкурсу выканаўцаў бальных танцаў «Мінскі бал-76».

Камвольны камбінат — прадпрыемства спецыфічнае, тут працуюць пераважна жанчыны. Таму, відаць, і ў Палацы культуры так многа жаночых калектываў. Мы завіталі на рэпетыцыю вакальна-інструментальнага ансамбля «Крыніца». Два-

Рэпетыцыя вакальна-інструментальнага ансамбля «Крыніца».

наццаць дзяўчат упэўнена абыходзяцца з бас- і рытм-гітарамі, элэктраарганам, ударнай устаноўкай. Загучала песня, і адразу стала зразумела — выканаўцы здольныя музыканты і

радзе. Аб гэтым нам паведаміў дыск-жукі Юрый Дубовіч. Ён — вядучы дыска-вечароў, задае тэмпа-рытм сустрэчы, прадстаўляе наведвальнікам папулярныя ансамблі, групы, салістаў і музыку наогул. Каштоўнасць дыскатэкі, гаворыць ён, у яе імпрэвізацыйных магчымасцях. На танцавальных вечарах прымяняюцца і светлавыя эфекты. Гэта таксама стварае атмасферу ўрачыстую, спэцыяльную...

Палацу культуры тэкстыльшчыкаў — трынаццаць гадоў. У яго актыве сотні канцэртаў, вечароў, іншых мерапрыемстваў, на якіх пабывалі тысячы і тысячы глядачоў.

Сёння ўсе калектывы самадзейнасці мінскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў рыхтуюцца да 60-годдзя роднай рэспублікі і Кампартыі Беларусі. Рыхтуюцца сур'езна.

Палац культуры мінскіх тэкстыльшчыкаў.

Фота Ул. КРУКА.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Дзмітрыю Унусаву з прычыны напатаўшага яго аялінага гора — смерці ЖОНКІ.

А. МУШЫНСКІ

А ТРЫМАЎ КВАТЭРУ КЛІМ

Дамі будуюцца штогод.
Высокія, пад неба.
І кліму хатку без выгод
Прадаць была патрэба.

Прадаў ён дзверы, столь і дах,
Падлогу, хоць старая.
У сценах цэгля многа — страх,
Ды попыту не мае.

І сквапны, ён яшчэ б прадаў
І пляц, над ім паветра,
Ды васьмь бяда — не ўтаймаваў
Парывістага ветру.

Калі б не вецер-вярціхвост,
Дык мог набыць бы дачу.
Купіў бы фарбы і пакост,
І дрэўцаў у прыдачу.

Яшчэ б прадаў — ды больш не
меў...

А хлам «дарыў» сястрыцы:
Струхлелы тын, пахілы хлеў,
За соткі тры зямліцы.

С. ПАЦЁМКІН

ПРАДБАЧЛІВЫ ГАНДЛЯР

Гляджу заўсёды пільна ў
заўтра і шмат сабраў літаратуры.
Магу прадаць сусветных
аўтараў
На тры сучасных гарнітуры.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ МІНІАЦЫОРЫ

АХВЯРА Выхавання

— Чаму на пасяджэнні літаратурнай секцыі была адхілена твая п'еса?

— З-за непаразумеання. Прышоў нейкі пісьменнік і пачаў даказваць, што гэта ягоная п'еса.

— Ну, а ты?

— Ты ж ведаеш маё выхаванне. Прышлося адмовіцца.

Шчырае прызнанне

— Чаму вы заснулі на другім дзеянні нашага спектакля?

— Разумею, я збіраўся зрабіць гэта яшчэ ў першым дзе-

янні, аднак перашкаджалі шумавыя эфекты.

Істотны недахоп

— Як спадабалася вам геранія спектакля?

— Выдатная артыстка, але, на-мойму, велікаватае дэкаль-тэ.

— І гэта вас раздражыла?

— Мяне — не, аднак мая жонка ўвесь спектакль аддыма-ла ў мяне тэатральны бінокль...

Знойдзенае
Прызнанне

— Памятаю я гэтага Пятро-

ва. Калісьці разам вучыліся ў адным класе. Страшна любіў падказваць вучням на ўроках. Дарэчы, кім ён працуе ў вашым тэатры?

— Суфлёрам.

Выпадак у тэатры

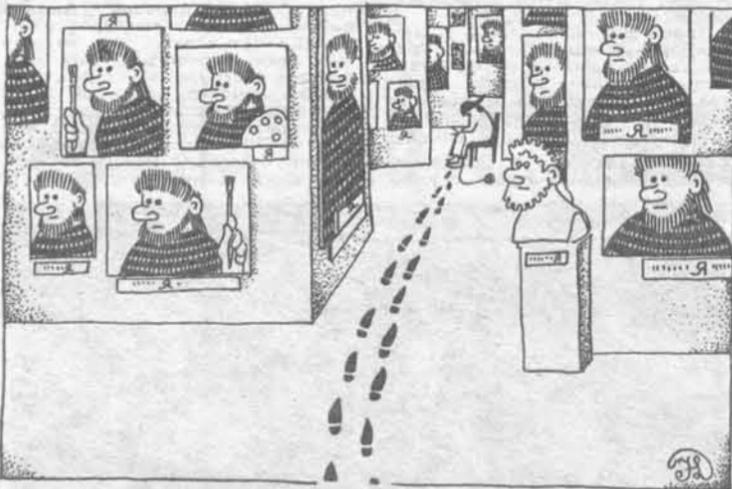
— Вы не маглі б цішэй пляскаць у далоні над маім вухам?

— А вам не сорамна? Прышлі ў тэатр і спіце!

Голас збоку:

— Не чапайце яго! Гэта аўтар.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК

Малюнкi Н. ДОРАШ.

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

— Не маглі б вы мне ў некалькіх словах растлумачыць, што такое капітал і што такое праца?

— О, гэта вельмі проста. Напрыклад, вы пазычылі мне сто марак. Гэта і ёсць капітал.

— А праца?

— А гэта — атрымаць іх назад.

Пасажыр самалёта глядзіць у акно і бачыць чалавека, які апускаецца на парашуце. Той нешта крычыць пасажыру. Пасажыр высювае галаву і чуе:

— Выскаквайце!

— Дзякую! Я цудоўна адчуваю сябе ў самалёце!

— Ну, як хочаце. Толькі павінен вас папярэдзіць, што я пілот вашага самалёта.

Апраўданне

Дзяўчына дакарае сваю сяброўку:

— Я ж цябе прасіла нікому не казаць, што я выходжу замуж.

— А я і не казала. Я толькі спытала ў сястры, ці ведае яна пра гэта.

Яна не з тых

— Колькі вам гадоў?

— Васемнаццаць.

— Дзіўна. Два гады назад вы казалі тое ж самае.

— А я не з тых, хто сёння кажа адно, а заўтра другое.

Доўная карова

— Колькі малака ты надойваш у дзень ад сваёй каровы?

— Дзесяць літраў.

— А колькі прадаеш?

— Дванаццаць.

Пераклаў М. ЛЯШЧУН.

ЗАБАЎНЫЯ ГІСТОРЫІ

МАЧАХА З ПАСЫНКАМ

Вядома, што Грэх у сваіх жартах менш за ўсё шкадаваў Булгарына. Пушкін неяк сказаў яму:

— Дзіўляюся, Мікалай Іванавіч, вашаму сяброўству з Булгарыным.

— Тут няма нічога дзіўнага, — адказаў Грэх. — Я сябрую з ім, як мачаха з пасынкам.

ЦІ СПАДАБАУСЯ ВЕРШ!

Пушкін яшчэ ў пару ранняй паэтычнай дзейнасці на адным з літаратурных вечароў чытаў свой верш. Усе былі ў захваленні, толькі адзін Крылоў заставаўся абыйкавым.

— Іван Андрэевіч, прызнайцеся шчыра, верш мой не спадабаўся?

— Спадабаўся, — спайонна адказаў байкапісец. — Але паслухайце наступнае. Аднойчы

прапаведнік гаварыў сваім прыхаджанам, што ўсё, створаенае богам, цудоўнае. У гэты час да яго падыйшоў гарбун і сказаў: «Даруйце, як цудоўна? А паглядзіце на мой горбі!» — «Нічога, мой дружа, і гэта таксама цудоўна».

ПАРАДА МАХЛЯРУ

Аднойчы махляр у натоўпе людзей залез у кішэню Вальтэру. Пісьменнік схпіў яго за руку:

— Што табе трэба?

— Тое, што ў кішэні.

Вальтэр выняў з кішэні паперку з напісаным вершам:

— Вазьмі, я бачу, што ты любіш паэзію. Але, калі ласка, адрачыся ад гэтай дурачнай схільнасці. Барыся лепш за тое рамяство, якое лягчэй для твайго галавы.

Сабраў І. ШПАДАРУК.

АГУЛЬНАЯ СПРАВА

Бацька гаворыць сыну:

— Вучыся добра. Вучоба — гэта агульная справа як бацькоў, так і дзяцей.

— Тата, — пацікавіўся сын, — а як ты вучыўся?

Бацька задумаўся, а потым прыкрыкнуў:

— Гэта не твая справа!

Сын усміхнуўся і сказаў:

— А ты ж гаварыў, што вучоба — гэта наша агульная справа.

ПАПАЎСЯ

— Калі ты будзеш так рашаць задачы, — гаворыць настаўніца вучню, — то я паклічу твайго бацьку.

— Паклічыце яго, Ганна Пятроўна, — узрадаваўся вучань, — бо гэта ён рашаў мне задачу.

С. ДЫМ.

«КАХАННЕ Ў МЯШКУ»

— Гладзі, — ганарліва сказаў я і памахаў перад Ціханам торбачкай з малюнкам каўбой, які імчаўся на шалёным кані. — Мадэрні! Восем рублёў заплаціў.

— Прыгожа, — згадзіўся Ціхан і таксама выцягнуў з кішэні торбачку. — Мая новая навела «Каханне ў мяшку». Дзесяць рублёў.

— Я зірнуў на яго торбачку і аж вочы вылупіў: на торбачцы, там дзе ў мяне намалюваны каўбой, была надрукавана Ціханова навела.

М. БАСКІН

— У літаратуры, як і ў жыцці, нельга адставаць ад моды, — глыбанадумна заўважыў Ціхан і дадаў: — І які тыраж! Шэкспіру не сілася! Мільёны торбачак і на кожнай мая навела. Стой у чарзе — чытай! Чытаў? — І ён зноў тычыў у торбачку.

— Не, — кажу. — Мо памянся?

Ціхан прыдзірліва паглядзеў на майго каўбоя і адмоўна захістаў галавой:

— Торбачкі мяне наогул не цікавяць. Мясце цікавіць мая асоба ў літаратуры. Мне ахвота ўцерці нос маім калегам!

— А мо друкаваць тваю навелу на насоўках, — параіў я Ціхану. — І нос будзе чым уцерці калегам, і колькасць вялікая: насоўкі і дарослым, і дзецям патрэбны.

Ціхан задумаўся, але потым

ПЕГАСНЫЯ РАЗМОВЫ

— Пегас, кульгаеш?

— Растлумач нам ты, Забінтаваў навошта капіты?

— Ды што казаць, тут ножнаму відно —

З паэтам я гуляў у даміно.

— Што так засопся твой Пегас?

— Сам ты не ў гуморы?

— Ды я — васьмь і ўвесь расказ —

Ад крытыка даў дзёру.

— Пегас, ці праўда, што

адбыўся цуд —

Цябе ў паэта замяніў вярблюд?

— Так.

— З-за чаго нажыў такой бды?

— Дык... У таго ж, браток, запас вады.

— Што, паэт, скажы, з тваім каньком.

Завязваў чаму Пегасу вочы?

— Бо ягоны нораў мне знаём —

Можа кніжніку новую сурочыць.

Браты БАРОУКІ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 12345678910 12345678910 АТ 23595

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вышуканага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.